

**JEVREJSKI JEŠUA
ILI
GRČKI ISUS**

Naslov originala: The Hebrew Yeshua vs. the Greek Jesus, by Nehemia Gordon

Izdavač: Centar za prirodnjačke studije (CPS)

Prevod: Željko Stanojević

Tehničko uređenje: CPS

Dizajn korica: Vladimir Jajin

Štampa: Donat graf

Distribucija: www.naukaireligija.com, tel. 063/732-7738

Nehemija Gordon

**JEVREJSKI JEŠUA
ILI
GRČKI ISUS**

**Najveće biblijsko otkriće savremenog
doba**

Sadržaj

Predgovor Avi Ben Mordehaja	7
Predgovor Kejta Džonsona	9
Uvod Majkla Ruda	11
1. Sve, dakle, što vam kažu da držite	15
2. Pranje ruku	20
3. Razumevanje farisejizma	23
4. Da li je Ješua bio karaita?	33
5. Kontradikcija u Jevanđelju po Mateju	38
6. Grčki ili hebrejski?	40
7. Šem-Tovov hebrejski Matej	43
8. Mojsijev presto	52
9. Govore, ali ne čine	59
10. Čuli ste da je rečeno.	63
11. Novo razumevanje	71
Dodatak 1. Papijevo svedočanstvo	74
Dodatak 2. Gadost koja pustoši	76
Dodatak 3. Apsolutni autoritet rabina	79
Dodatak 4. Tekst Mateja 23:2-3	81
Dodatak 5. Rečnik Šem-Tovovog hebrejskog Mateja 23:2-3	84
Rečnik	86
Bibliografija	99
Dodatak: Prevod Jevanđelja po Mateju sa hebrejskog jezika	105

Predgovor

Avi Ben Mordehaja

Imao sam tu privilegiju da se susretnem sa Nehemijom Gordonom u Jerusalmu 2003. godine tokom jevrejskog Praznika Sukot (Senice). Iako Nehemija ne veruje u Isusa on je pričao jednoj grupi sledbenika Mojsijevog Zakona o svojim istraživanjima vezanim za 23. poglavlje Matejevog Jevanđelja. U početku, ja čak nisam ni planirao da prisustvujem predavanju, ali kao da je bilo božansko providenje da sednem i slušam oko dva sata kako izlaže svoju temu. Nakon što je otkrio svoje pronalaskе, otišao sam zaprepašćen. Ja sam i ranije proučavao jevrejsku verziju Matejevog Jevanđelja, ali način i preciznost kojim je Nehemija prišao problematici bio je sasvim nov. Njegova metodologija je bila školski razumljiva. Sve je bilo dobro dokumentovano, uključujući stare izvore na njihovim originalnim jezicima (jevrejskom, aramejskom i grčkom), ali izloženo na način razumljiv čak i onima koji nisu poznavali tih jezika.

Gordon je počeo Isusovim rečima iz Mateja 23:2-3: "Na Mojsijev presto sedošе književnici i fariseji. Sve, dakle, što vam kažu da držite, držite i tvorite." Na osnovu ovoga sledi da Isus zapoveda da se podržava farisejsko učenje, izuzevši njihovo licemerje. To znači da treba slušati današnje jevrejske rabine koji su nastavak nekadašnjih fariseja.

U krugovima Mesijanskih Jevreja¹ problematika u vezi Mateja 23:2-3 i kako se to odnosi na rabinski (farisejski) autoritet izazvao je mnoge podele i neslaganja. Neki smatraju da je jasno da Isus kaže da je rabinski (farisejski) judaizam ispravan i obavezujući. Za druge to i nije tako jasno, smatrajući da su, u najmanjoj meri, Isusove reči pogrešno protumačene, ili, štaviše, falsifikovane? Koje je ispravno razumevanje Mateja 23:2-3, i kako se treba odnositi prema Mojsijevom zakonu? Da li ga treba poštovati? Pridržavati se? Ili odbaciti?

Gordon odgovara na ova pitanja postavljajući Isusa u njegov jevrejski kontekst i dozvoljavajući Isusovim rečima da zrače u svom originalnom semitskom okruženju. Gordon je otvorio vrata za nešto što će ostaviti ogromne pozitivne i dugotrajne posledice na sadašnju i buduću hrišćansku misao, nešto što će ostaviti svoj pečat istine u srcima i umovima velikog broja ljudi.

Pripremite se za uzbudljivo putovanje nakon razumevanja Isusa i Novog Zaveta kroz oči jednog striktnog istražitelja Svetog Pisma (Biblije). Vreme je za suočavanje sa pravom istinom o jevrejskom Ješui i grčkom Isusu.

Uživajte.

Avi Ben Mordehaj, pisac i predavač na temu:

Razumevanje Isusa u jevrejskom kontekstu iz prvog stoleća.

Millennium Communications

Jerusalim, Izrael.

¹ Mesijanski Jevreji veruju u Isusa Hrista

Predgovor

Kejta Džonsona

Kao hrišćanski sveštenik ohrabren sam pročitavši knjigu "Jevrejski Ješua ili grčki Isus". Na nesreću, mnogi ljudi ne mogu da prevaziđu činjenicu da je pisac Jevrejin, Karait. Zato želim da iskoristim priliku da ohrabrim hrišćane da prevaziđu predrasude vezane za pisca i da se fokusiraju na poruku. Usput budi rečeno, smatram da je pisac veliki stručnjak u svojoj branši.

Kada sam se sreo sa Nehemijom Gordonom u Izraelu, bio sam zapanjen ne samo njegovom željom da proučava Sveto Pismo, već što je važnije, njegovom revnošću da ga primenjuje u svakodnevnom životu. Odmah sam shvatio da on nije zainteresovan za "Ja mislim" teologiju. Drugim rečima, on je primarno fokusiran na to šta piše u Svetom Pismu, a ne na to kako ga crkva ili sinagoga tumači. To je bio novi pristup za mene, bogoslovski obrazovanog sveštenika. Iako su me učili da "samostalno proučavam Sveto Pismo", ubrzo sam shvatio da se engleski prevod koji sam koristio ne slaže u potpunosti sa hebrejskim originalom. Zato sam morao da prevaspitavam sebe da prihvatim hebrejski Stari Zavet, ne samo kao korisnu hrišćansku literaturu, već i kao autoritet.

Dok sam komunicirao sa Nehemijom, on me je forsirao da tražim objašnjenja u samom Svetom Pismu, a ne dogmatska ili tradicionalna tumačenja. On je želeo da sam shvatim šta piše,

a ne da budem zavisan od njega ili bilo koje druge ličnosti. Tako sam počeo da bolje razumevam stih iz Dela apostolskih:

Ovi² pak bejahu plemenitiji od onih u Solunu; ovi primiše reč svesrdno, svaki dan istražujući Pismo, da li je tako. (Dela 17:11)

Nehemija je prekinuo sa američkim stilom života i uronio u život i kulturu Izraela. Isto tako, njegova knjiga nas poziva na slično putovanje. Imamo priliku da uronimo u život, jezik i kulturu Ješue³ Nazarećanina.

Vreme objavljivanja ove knjige⁴ nije moglo biti bolje. Mnogi smatraju da je Mel Gibsonova odluka da režira svoj film o Isusovom stradanju na originalnim jezicima, latinskom, aramejskom i hebrejskom, radikalna i neprimerena. Nisam mogao da verujem koliko "verujućih hrišćana" u Americi se razočaralo kad su shvatili da Isus nije pričao na engleskom jeziku. Oni su čak bili šokirani kad su shvatili da njega ne zovu imenom Isus. To mi je pokazalao koliko daleko je otišla crkva od jezika i kulture Ješue Nazarećanina.

Moja molitva je da čitaoci svih veroispovesti uzmu malo vremena da prihvate dar ove knjige i pročitaju poruku koja će nas preseliti do prve nebeske objave: Mojsijevog zakona.⁵

Kejt Džonson Šarlot
Severna Karolina

² Misli se na stanovnike grada Verije

³ Ješua je skraćeni oblik biblijskog imena Jehošua = Jahve je spasitelj. Isus je grčka transkripcija tog imena

⁴ Misli se na američko izdanje, izašlo 2005. god.

⁵ Misli se na prvih pet knjiga Starog Zaveta, koje se zovu i (Mojsijevo) Petoknjižje ili na hebrejskom - Tora

Uvod

Majkla Ruda

Izraelsko društvo "Mladi mesec" se sastalo bez fanfara nakon što je prestao žamor hebrejskog, španskog i engleskog jezika, a domaćin otvorio skup na jeziku koji priliči biblijskim temama: hebrejskom. Sala je bila puna ljudi odevenih u crnim kaputima i šeširima i sa loknicama koje su ispod uveta prelazile u široku bradu. Rasute u gomili, povremeno bi štrčale šarene "kipe" malo modernijih (ali bez sumnje još uvek ortodoksnih) posetilaca. Okupili smo se da diskutujemo o starom jevrejskom kalendaru.

Voditelj je spremao svoje beleške na bini, i onda se brzo došetao do mog stola. Nakon kratkog predstavljanja, brzo je našvrljao jedno ime i broj telefona na komadiću papira otkinutom od lista iz svoje beležnice i prekrivši ga palcem rekao: "Treba da stupiš u kontakt sa ovim čovekom, što pre je moguće. Ali nemoj da iko vidi ovo ime, jer ćemo obojica izleteti odavde, razumeš?" Ja klimnuh glavom, a on podiže svoj palac. Tada smotah to parče papira i stavih u džep. Sutradan sam sedeo u kafeu u centru Jerusalima sa čovekom čije ime je bilo napisano na papiru - Nehemijom Gordonom. Tako sam počeo da shvatam zašto ovog čoveka istovremeno i poštujem i boje ga se u ortodoksnoj jevrejskoj zajednici u Jerusalimu.

Nehemija mi je objasnio da je rođen u Americi i da je sin ortodoksnog rabina. Pošao je u jevrejsku školu i počeo sa proučavanjem Tore (Mojsijevog petoknjižja) u ranom detinjstvu. U daljem školovanju, počeo je da proučava Talmud i ostale jevrejske spise. Što više pitanja je postavljao svojim

rabinima, to manje zadovoljavajućih odgovora je dobijao. Od svojih rabina je saznao da postavlja ista pitanja kao srednjovekovni karaiti. "Karaiti?", upitah. "Ko su to karaiti?"

Kada je Jerusalem uništen 70 god. n.e., hramska služba koja je prožimala Judaizam u periodu od oko 1000 godina, je ođednom prekinuta. Rimljani su bez milosti pobili stotine hiljada Jevreja. Sveštenička služba koju su po tradiciji obavljali Sadokovi potomci bila je u rasulu, a uz dozvolu Rima na scenu stupaju fariseji da popune prazninu. Iz nacionalnog haosa koji je nastao u to vreme, fariseji, koji su bili relativno mala religiozna grupa do tog trenutka, menjaju judejske običaje i uvode novi religiozni sistem. U sinagogama u dijaspori novi običaji, pravila, amandmani i merila pravednosti se nameću farisejskim sledbenicima. Sve to je dobilo svoju finalnu formu u talmudskim spisima. Farisejske vođe, prozване "rabini" (=veliki), polažu pravo na božanski autoritet da uspostave te svoje inovacije. Kako je farisejizam rastao, Jevreji koji su proučavali Sveto Pismo i koji su odbijali autoritet ili inovacije rabina, nazvani su karaiti (=čitaoci). Pre dolaska farisejizma na vlast, pojam karait je bio nepoznat i nepotreban.

Dok mi je Nehemija izlagao principe istorijskog karaizma, navodio je iste stihove iz proročkih spisa Biblije koje je Ješua (Isus) citirao kada se prepirao sa farisejima. Nehemija je takođe ukoravao fariseje zbog sličnih razloga zbog kojih ih je ukoravao Ješua. Tada rekoh u sebi: "Ješua se ponašao kao karaita!" Nehemija mi je predložio da se sastanemo i sledećeg dana da nastavimo našu diskusiju. Nisam mogao da odbijem.

Našli smo se za stolom u istom tihom prijatnom restoranu seledćeg popodneva. Nehemija je shvatio da sam ja Mesijanski Jevrejin⁶. On mi je objasnio da je, mada kao karaita

⁶ Mesijanski Jevrejin u prevodu znači isto što i hrišćanin, ali ovde se naglašava da se radi o Jevrejima koji veruju da je Isus (Ješua) iz Nazareta Mesija (=Hristos), tj. specijalni Božji izabranik prorečen u Starom Zavetu.

koji ne veruje da je Ješua Božji Mesija, u okviru svojih studija čitao Novi Zavet. Nehemija se raspitivao za moje prihvatanje Novog Zaveta. Računajući na njegovo poznavanje Novog Zaveta i da je stručnjak za Tanah (TaNaH - hebrejski naziv za Stari Zavet, radi se o skraćenicu za Tora = Mojsijevo petoknjižje, Neviim = Proročke knjige i Ketuvim = Spisi (tj. Psalmi i preostali delovi Starog Zaveta)) znao sam da mogu izložiti svoje shvatanje za oko sat vremena.

Na kraju mog monologa, Nehemija se naslonio na naslonjač svoje stolice, zavrteo glavom u neverici i rekao: "Pa ti opisuješ Ješuu kao da je karaita!" Nehemija i ja, bez obzira na specifičnost životnih iskustava, identifikovali smo se sa istim principima koje izlažu karaiti; ja, prihvatajući Ješui učenje i odbijanjem paganskih hrišćanskih predanja, a Nehemija, prihvatanjem Tanaha i odbijanjem farisejskog jevrejskog predanja. Dolazeći iz različitih svetova, identifikovali smo se i postali prijatelji.

Mada smo se upoznali preko proučavanja biblijskog hebrejskog kalendara, tokom proteklih godina, on mi je poslužio kao neprocenjiv izvor u mojim biblijskim istraživanjima ovde u zemlji Izrailjevoj. Njegovo iskustvo na polju starih biblijskih tekstova je izuzetno. On tečno govori klasični i moderni hebrejski jezik i čita razne dijalekte aramejskog, sirijskog i grčkog jezika. Nehemija je takođe radio kao prevodilac svitaka sa Mrtvog mora.⁷

U jesen 2001. god. došao sam do Nehemije sa nečim što sam smatrao tekstualnim problemom u Jevanđelju po Mateju. Opisao sam problem detaljno i pitao da li on može iskoristiti svoje jezičko i tekstualno umeće kao proučavalac starih tekstova da dođe do odgovora. Nehemijina potraga za

⁷ Nehemija je učestvovao u prevođenju Svitaka sa Mrtvog mora: D. W. Parry and E. Tov (eds.), *The Dead Sea Scrolls Reader*, Leiden: Brill, 2004-2005.

rešenjem ga je na kraju dovela do jednog starog teksta Jevanđelja po Mateju – na hebrejskom jeziku.

Rani crkveni oci su zapisali da je Matej napisao svoje Jevanđelje na hebrejskom jeziku i da je ono potom prevedeno na ostale jezike. Verovalo se da je većina tih hebrejskih tekstova Jevanđelja po Mateju uništena tokom rimskih progonstava Ješuinih sledbenika, ali se ispostavilo da su te spise tajno čuvali i prepisivali jevrejski pisari. Ti tekstovi su prepisivani tajno pošto je Rimska crkva branila Jevrejima da poseduju primerke novozavetnih knjiga, a naročito hebrejske verzije tih knjiga. Pravo je čudo kako su ti originalni tekstovi Matejevog jevanđelja sačuvani do današnjeg dana, da bi ih mogli koristiti poznavaoци hebrejskog jezika.

Kada je Nehemija uporedio grčki prevod Matejevog Jevanđelja sa starim hebrejskim tekstom, bio je zaprepašćen jasnoćom Ješuinih reči na originalnom hebrejskom jeziku. Grčki tekst sadrži mnoge greške tipične za prevođenje sa hebrejskog na grčki jezik. Na taj način mnoge Ješuline izjave koje su jasne na hebrejskom toliko su iskrivljene da su postale nerazumljive u grčkom tekstu. Saznanje tačnog značenja Ješuinih reči je za mene bilo revolucionarno. To je otkrivenje koje sam čekao čitavog svog života!

Upravo se krećete na putu koji će razbiti okove religioznog ropstva i osloboditi vas manipulacije religija načinjenih od strane čoveka. U vašoj ruci se nalazi skupoceni izbrušeni dragi kamen istine koja menja život. Sedite i uputite se na tu avanturu. Nemojte odustajati. Isključite telefon i zaključajte vrata. Nehemija "Karait" Gordon će vas provesti preko ruševina stare sinagoge u Horazinu u Galileji, sesti vas na "Mojsijev presto" i pokazati vam jedno od najvećih biblijskih otkrića savremenog doba.

Majkl Rud
Jerusalim, Izrael

Sve, dakle, što vam kažu da držite...

Čitaoc može biti začuđen da ova studija dolazi od Jevrejina karaite. Reč karait znači "čitalac" (Svetog Pisma), i po definiciji karaiti su koncentrisani na *Tanah* ili kako se kod nas kaže na Stari Zavet. Moj moto glasi: "Ako se to ne nalazi u Tanahu (Starom Zavetu), sa tim ne želim da imam posla." Pa zašto bi jedan karaita koji ne veruje u Isusa⁸, tj. Ješuu⁹ pisao studiju Jevanđelja po Mateju? Eto, u poslednjih nekoliko godina došao sam do neočekivanog otkrića tako da osećam pritisak da ga sa nekim i podelim. Kad pogledam u nazad, moje karaitsko usmerenje je verovatno trasiralo put da postavljam pitanja na koja ne-karaita ne bi traćio vreme i da ispitujem pretpostavke koje bi ne-karaita verovatno prihvatio zdravo za gotovo. Moja molitva je da deleći ove informacije slavim ime Jehove, najuzvišenijeg *Ela*¹⁰, Stvoritelja neba i zemlje i Njegovu savršenu Toru.

⁸ Grčki Ἰησοῦς se izgovara po vizantijskom grčkom Isus, a po klasičnom (i novozavetnom) Jesus (otud latinsko Jesus, pa Jezus, Hesus, Ćizus itd). Na hebrejskom se kaže יֵשׁוּעַ, tj. Ješua. (prim. prev.)

⁹ U ovoj studiji koristim ime "Ješua", jednostavno kao stvar izbora, a ne da bih dao prednost jednom izgovoru nad drugim. Uočite da u mojim navodima hebrejskog Mateja, rabinski akronim *Ješu* (יֵשׁוּ) koji je skraćunica za *jimah šemo vezikhro* (יִמְחָה שְׁמוֹ וְיִזְכְּרוּ) što znači "neka se izbriše njegovo ime i spomen", je prepravljen u *Ješu[a]* (יֵשׁוּ[עַ]), što u kasnom hebrejskom predstavlja skraćenicu za *Jehošua* (יְהוֹשֻׁעַ) ili "Jošua" (vidi Nemija 8:17 na hebrejskom gde se Isus sin Nunov naziva *Ješua* יֵשׁוּעַ). Sve citate iz starih izvora u ovoj studiji sam preveo direktno sa originala, ja lično, osim ako je drugačije navedeno. Neki citati iz Talmuda su prilagođeni iz Sonćino prevoda.

¹⁰ El, Eloah, Elohim (uključujući i arapsko Alah) su semitski nazivi za Boga.

Sve ovo je počelo kada me je moj prijatelj, mesijanski Jevrejin, Majkl Rud pitao šta mislim o Mateju 23:1-3. Majkl objašnjava da u tim stihovima Ješua govori svojim učenicima da slušaju fariseje pošto oni podučavaju sa autoritetom. Prvo sam kazao Majklu da se ja kao karaita pridržavam Tanaha i da nemam predstave o tom problemu. Majkl me je onda pitao da li mu ja kao stručnjak za stare jezike mogu pomoći da razume taj tekst. Ja sam diplomirao na Arheologiji i Biblijskim studijama na Hebrejskom Univerzitetu u Jerusalimu i radio sam više godina na oficijelnom projektu za objavljivanje rukopisa sa Mrtvog mora (Dead Sea Scroll Publication Project). Zato je Majkl smatrao da ja mogu koristiti svoje znanje da pokušam da rasvetlim neke stvari iz Matejeve knjige.

Objasnio sam Majklu da pre nego što pristanem da se upustim u istraživanje, želim da bolje shvatim problem. Ako je problem jednostavno u tome da se njemu ne sviđa to što je rečenu u Mateju 23, onda ja verovatno ne mogu mnogo da pomognem. Majkl je počeo da objašnjava otvorivši Matej 23:2-3, čitajući:

(2) Na Mojsejev presto sedošće književnici i fariseji.

(3) Sve, dakle, što vam kažu da držite, držite i tvorite; ali po delima njihovim ne postupajte, jer govore a ne tvore. (Matej 23:2-3)

Majkl je objasnio da izgleda da Ješua govori da fariseji uče sa autoritetom jer sede na Mojsijevom prestolu. Pošto nisam bio upoznat sa pojmom Mojsijevog prestola, pitao sam Majkla šta to znači. On je odgovorio da postoje dva glavna mišljenja koja objašnjavaju značenje sintagme "Mojsijev presto". Neki kažu da je u svakoj sinagogi postojalo sedište nazvano "Mojsijev presto" i na kome su sedale verske vođe i podučavale sa autoritetom.¹¹ Po drugom mišljenju, "Mojsijev

¹¹ Na korici ove knjige nalazi se slika ritualnog sedišta koje su pronašli arheolozi u staroj sinagogi u Korazinu u Galileji, za koje se smatra da je

presto" je samo stilska figura koja pokazuje da se podučava sa Mojsijevim autoritetom.¹² Bez obzira na izbor značenja, iskaz da fariseji sede na Mojsijevom prestolu znači da oni imaju neku vrstu Mojsijevog autoriteta. Kao da Matej kaže da farisejske reči treba slediti, ali pošto su oni licemeri, njihova dela ne treba podržavati. To znači da sledbenici Ješue treba da rade sve što fariseji uče, ako žele da dosledno slede Ješuline instrukcije. U praksi, to bi značilo da treba držati sva pravila i amandmane koje su fariseji izmislili bez osnova u Svetom Pismu. Ja znam dobro ta pravila i propise pošto sam odrastao kao Jevrejin, sin ortodoksnog rabina, tj. kao savremeni farisej. Živo se sećam kako su me učili *Sulhan Aruh*, savremeni rabinski priručnik koji pokriva sve aspekte svakodnevnog života do najsitnijih detalja.¹³ Jedan detalj koji se urezao u moje sećanje je uputstvo kako obuvati cipele ujutro:

"Mojsijev presto". Slična ritualna sedišta su pronađena i u starim sinagogama u Hamat Tiberiji, En Gedi, Delosu i Dura Evropi (Sukenik str. 57-61; Davies and Allison str. 268; Renou; videti i Rahmani). Izraz "Mojsijev presto", odnosno *ketidra demoše* (קִתְדָרָא דְּמֹשֶׁה) se navodi i u Rabinskom Midrašu iz V veka *Pesikta DeRav Kahana* 1:7 [Mandelbaum ed. str. 12]. O datiranju i sadržaju ovog Midraša videti Strack and Stemberger str. 322. Za odgovarajuće reference pogledati i *Exodus Kabbah* §43:4.

¹² Metaforičko tumačenje "Mojsijevog prestola" izgleda verovatnije. Jedan od fundamenata rabinske doktrine je da rabini imaju Mojsijev autoritet. To je izraženo i u Mišninom izveštaju o raspravi između raban Gamaliela II i rabina Jošue. Ova dva rabina se nisu slagala oko toga kada treba da dođe Jom Kipur te godine, ali raban Gamaliel sede u Rabinskom sudu i rabin Jošua je morao da prihvati njegovu odluku iako je znao da je pogrešna. Rabin Doza je objasnio rabinu Jošui da se mora povinovati Gamaliellovoj odluci jer:

Ako odemo i dovedemo u pitanje raban Gamalielov sud, moramo dovesti u pitanje i sve sudove koji su predsedavali od Mojsija do sada... svaki skup od tri (rabina) koji predsedava kao sud nad Izraelom ravnopravan je sudu Mojsijevom. (*Mishnah*, Rosh Hashannah 2:9)

Dakle, rabini su zaista verovali da oni predsedavaju umesto Mojsija!

¹³ *Sulhan Aruh* je napisao sefardski Jevrejin Josif Karo u XVI veku. Ali tada su se fariseji podelili između sefarda koji su živeli u muslimanskim zemljama i

Osoba treba prvo obuti desnu cipelu, ali bez vezivanja pertle. Potom treba obuti levu cipelu i zavezati pertlu, a potom se vratiti na desnu cipelu i zavezati je. (*Shulchan Aruch*, Orach Chayim 2:4)¹⁴

Rabin Moše Iserles, aškenaski rabin koji je prokomentarisao *Šulhan Aruh* sa običajima karakterističnim za evropske jevreje dodaje:

Primedba: Čak i da naše cipele nemaju pertle, osoba treba prvo obuti svoju desnu cipelu. (*Shulchan Aruch*, Orach Chayim 2:4)

Potpuno sam saosećao sa Majklom: da li mu je Ješua zaista zapovedio da sluša fariseje kako da veže svoje cipele? A izgleda da to i jeste značenje Ješuinih reči "sve, dakle, što vam kažu da držite, držite i tvorite". Tada kazah Majklu da shvatam njegovu dilemu, ali ako je to ono što je Ješua učio, onda on treba da sluša fariseje. Nisam video šta je tu problem, osim što Majkl može da presvisne od toplotnog udara noseći savremeni farisejski ogrtač po jerusalimskoj žegi. Kad sam to izustio, nisam mogao a da se ne nasmejem svojoj šali. Majkl je tada kazao da problem nastaje ako se pročita ostatak Mateja 23 gde Ješua upozorava učenike da ne slede farisejske zablude. Na primer:

Teško vama književnici i fariseji, licemeri, što zatvarate Carstvo nebesko pred ljudima; jer vi ne ulazite niti puštate da uđu oni koji bi hteli. (Matej 23:13)

aškenaza koji su živeli u hrišćanskim zemljama. U početku su aškenazi negirali knjigu Josifa Kara jer je navodila samo sefardske običaje. Ali tada je aškenaski rabin Moše Iserles dodao svoje komentare koji su pokazivali kako se aškenaski običaji razlikuju od sefardskih i preko noći je *Šulhan Aruh* postao opšteprihvaćeni vodič za svakodnevni farisejski život.

¹⁴ *Shulchan Aruch* vol. 1 p. 11.

Da li je zaista Ješua rekao svojim učenicima da slušaju ove fariseje koji "zatvaraju Carstvo nebesko pred ljudima"?! Majkl mi je pročitao još jedan stih:

Teško vama književnici i fariseji, licemeru, što ste kao okrečeni grobovi, koji spolja izgledaju lepi, a unutra su puni kostiju mrtvačkih i svake nečistote.
(Matej 23:27)

Ješua opisuje fariseje kao grobove pune svake nečistote. Da li je zaista Ješua mogao da kaže svojim sledbenicima da slušaju uputstva onih koje naziva licemerima i okrečenim grobovima?

Rekao sam Majklu da još uvek nisam siguran. Možda je Ješua poštovao rabinsko pravo da stvaraju nove zakone, ali ih je optuživao što ne slede svoje sopstvene amandmane. A to je po svemu sudeći značenje tih stihova. Majkl je kazao da postoji još jedan razlog zbog kojeg teško može da prihvati da je Ješua poučavao učenike da slušaju fariseje. U Mateju 15 se nalazi priča o učenicima koji sedaju da jedu hleb ne opraviši ruke. Fariseji se žale Ješui da njegovi učenici "krše predanja starih", a Ješua da fariseji krše Toru ozakonjujući takva čovečija predanja.

Pranje ruku

Za Ješuino učenje protiv "predanja starih" saznao sam nekoliko godina ranije. Tada sam sreo jednog interesantnog čoveka koji se predstavio kao "hrišćanin koji se drži Tore". Nikad ranije nisam sreo hrišćanina koji se drži Tore, pa sam bio veoma zaintrigiran šta bi to moglo da znači. Uvek sam smatrao da Ješuini sledbenici mrze Toru i da veruju da je Tora ukinuta i "prikovana na krst". Zato kada mi je taj novi prijatelj kazao da je hrišćanin koji se drži Tore, zamolio sam ga da mi objasni šta to znači. Pošto je već proveo neko vreme sa mnom, znao je da kad god se raspravlja nešto sa karaitom, treba izneti svoje izvore. Zato, umesto da teoretiše, on jednostavno otvori svoj Novi Zavet i pročitao mi reči iz Matejevog Jevanđelja:

Jer zaista vam kažem: Dok ne prođe nebo i zemlja, neće nestati ni najmanjega slova ili jedne tittle iz Zakona (Tore) dok se sve ne zbude. (Matej 5:18)

On mi je objasnio da Tora nije ukinuta, čak ni najmanji detalj. A onda je nastavio: "Ali..." Uvek postoji "ali" u ovakvim stvarima. Moj prijatelj hrišćanin - poštovalac Tore je objasnio: "Postoje neke stvari u Tori koje je Ješua ukinuo." To mi je izgledalo neozbiljno, pa sam zatražio od njega da mi da neki primer. A on reče da je postojala zapovest da se peru ruke pre obroka, ali da je tu zapovest Ješua ukinuo. Nisam mogao a da se ne nasmejem na to, i zapitah prijatelja da mi pokaže u "Starom Zavetu" stih u kome piše da treba prati ruke pre jela. On je bio siguran da se to nalazi negde... najverovatnije u Trećoj ili Četvrtoj knjizi Mojsijevoj, negde gde se nalaze svi ti ritualni propisi. Pustio sam ga da se malo pomuči dok je

prelistavao, poglavlje po poglavlje. Nakon oko 15 minuta, objasnio sam mu da takav stih ne postoji nigde u Tori.

Pranje ruku pre jela je bilo važno pitanje za mene. Vaspitan sam kao ortodoksni rabinski Jevrejin, pošto mi je otac bio ortodoksni rabin. Odrastajući, učio sam da je veliki greh "ne prati ruke" pre jela. Kad rabini govore o "pranju ruku", oni ne misle o uzimanju sapuna i pranju, to je obična higijena. Ono što rabin misli jeste naročiti rital pranja ruku. Rabinski ritual počinje sa specijalnim bokalom koji ispunjava određene propise i zahteve. Taj bokal se napuni vodom i stavi u levu ruku i koristi za polivanje desne ruke. Tada se bokal prebacuje u desnu ruku i poliva se leva ruka. Proces se ponavlja još jednom, a po nekima i treći put. Na kraju se mora izreći blagoslov:

Da si blagosloven Ti, Gospode Bože naš, caru sveta, koji si nas posvetio zapovestima svojim i **koji si nam zapovedio da peremo ruke**.¹⁵

Dok sam rastao i susretao se svakodnevno sa tim ritualom, počeo sam da prigovaram tom blagoslovu, govoreći da ne postoji takva zapovest u Tori. Moji rabini su mi objasnili da je pravilo pranja ruku rabinska uredba a da nam Bog zapoveda da slušamo rabine. Slušajući rabinske uredbe mi, navodno, slušamo Boga koji je zapovedio da se slušaju rabini. Kada sam tražio da mi pokažu gde piše da se slušaju rabini, rečeno mi je da prestanem sa svojim stalnim pitanjima.

I tako, dobro sam znao da pranje ruku ne postoji nigde u Tori i to sam objasnio mom prijatelju hrišćaninu poštovaocu

¹⁵ Blagoslov na hebrejskom glasi:

(ברוך אתה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם)

Vidi *Babylonian Talmud*, Berachot 60b; *Shulchan Aruch*, Orach Chayim 4:1 [vol. 1 p. 15]; *Siddur Rinat Yisrael* (savremeni rabinski molitvenik) p. 108. pravila pranja ruku su detaljno opisana u *Kitzur Shulchan Aruch* §40 [Basel ed. pp. 223-231; Goldin Translation pp. 125—130].

Tore. On je bio iznenađen, pa smo otvorili Matej 15 gde se govori kako Ješui učenci jedu hleb a da nisu oprali ruke. Ješui prilazi farisej koji mu se žali:

Zašto učenci tvoji prestupaju **predanje starih**?
Jer ne umivaju ruke svoje kada hleb jedu. A on odgovarajući reče im: Zašto i vi prestupate zapovest Božiju zbog predanja svojih? (Matej 15:2-3)

Ješui učenci nisu bili optuženi zbog kršenja Tore već zbog kršenja "predanja starih". A Ješua odgovara da predanja starih krše zapovest Božju. Mogu da shvatim kako neko ko nije upoznat sa farisejizmom može da brka "predanje starih" sa Torom. Ali ja sam odrastao uz fariseizam i dobro razumem šta Ješua želi da kaže jer sam i sam prošao kroz sve to. Shvatio sam da je mom prijatelju neophodan kratak kurs farisejskog judaizma ako želi da shvati Ješuline reči.

Razumevanje farisejizma

Počeo sam da objašnjavam svom prijatelju da su savremeni ortodoksni Jevreji nastavak nekadašnjih fariseja; što se jasno vidi u Talmudu.¹⁶ Svakako, tokom 2000 godina desile su se i izvesne promene, ali u suštini i fariseji i rabini prihvataju pet osnovnih principa koje ja nazivam "Pet rabinskih grešaka".

Greška #1: Dve Tore

Prvi od tih osnovnih principa je možda i najvažniji i najdalekosežniji. To je učenje da je Mojsije primio dve Tore na gori Sinaj: jednu usmenu Toru i jednu pisanu Toru. Radi se o veoma starom konceptu, koji Talmud dodeljuje Šamaju, čuvenom rabinu koji je živio nekoliko decenija pre Ješue:

Došao jedan ne-Jevrejin kod Šamaja i upitao ga: Koliko Tora vi imate? [Šamaj] odgovori: Dve, pisana Tora i usmena Tora (*Torah She-Be'al Peh* תורה שבעל פה). (*Babylonian Talmud*, Sabbath 31a)

Dakle, fundamentalna dogma farisejizma je verovanje u "usmenu Toru", koja se nekad naziva "Usmeni zakon". Talmud objašnjava da je ova "usmena" Tora otkrivena Mojsiju tokom drugog otkrivenja na gori Sinaj.¹⁷ Prema Midrašu, ova "druga"

¹⁶ *Babylonian Talmud*, Kidushin 66a; Nidah 33b.

¹⁷ Farisejsko učenje o drugom otkrivenju na Sinaju nalazi se u sledećem citatu iz Talmuda:

Rabin Lev bar Hama reče u ime rabina Simeona ben Lakiša: Šta se misli u stihu: 'I daću ti ploče od kamena, zakon i zapovesti, koje sam napisao da ih učiš.' (2. Mojs. 24:12) *Ploče*

Tora je data usmeno da bi ostala van domašaja pagana (tj. neznabožaca ili ne-Jevreja). Bog je znao da će se Tanah (Stari Zavet) prevesti na grčki, objašnjava se u Midrašu, pa je zato dao "Usmeni zakon" da bi ga sačuvao u rabinskom okruženju kao neku vrstu tajnog znanja.¹⁸

Jedna od najdubljih promena u farisejizmu od I veka n.e., jeste zapisivanje Usmene Tore. Prvi koji je počeo da zapisuje bio je rabin Juda Princ, koji je oko 200 g. n.e. napisao Mišnu, kompilaciju farisejskih dogmi i pravila koji su se proučavali u rabinskim školama. Tokom sledećih vekova rabini su raspravljali o značenju raznih stihova iz Mišne i ove rasprave i objašnjenja su zapisani kao Talmud. U stvari postoje dva Talmuda. Jerusalimski Talmud je napisan u Tiberijadi oko 350 god. i nazvan je "jerusalimski" da bi dobio na renomeu. Jerusalimski Talmud se često naziva i "Palestinski Talmud".

se odnose na deset Božjih zapovesti; *zakon* se onosi na Toru; *i zapovesti* se odnosi na Mišnu; *koje sam napisao* odnosi se na Proroke i Spise; *da ih učiš* se odnosi na Talmud. Ovo nam govori da je sve to dato na Sinaju. (*Babylonian Talmud*, Berachot 5a).

Dogma o drugom otkrivenju nalazi se i u Midrašu:

"Kada se Svemogući pokazao na Sinaju da bi dao Toru Izraelu, on je objavljivao Mojsiju po redu Sveto Pismo, Mišnu, Talmud i Midraš... **Čak i ono što učenici pitaju svoje rabine, Svemogući je kazao Mojsiju tom prilikom.** Nakon što se poučio iz usta Svemogućega, [Mojsije] reče: 'Gospodaru svemira! Dozvoli mi da zapišem to za njih.' [Svemogući] odgovori: 'Ne želim da im dam [sve] to napismeno... ali im dajem Sveto Pismo, dok im Mišu, Talmud i Midraš dajem usmeno.'" (*Exodus Kabbah* §47:1 [uporedi Lehrman Translation p. 536])

¹⁸ Farisejsko učenje o "Usmenom zakonu" kao tajnom znanju datom rabinima nalazi se u sledećem citatu iz Midraša:

"[Bog] reče [Mojsiju]: 'Ne želim da im dam to napismeno, pošto znam da će idolopoklonici vladati nad njima u budućnosti i da će im uzeti [Sveto Pismo] koje će idolopoklonici prezreti. Zato im dajem Sveto Pismo u pismenom obliku, ali im Mišnu, Talmud i Midraš dajem usmeno, tako da kad dođu idolopoklonici i pokore [Izrael], [Izrael] će i dalje biti odvojen od njih.'" (*Exodus Rabbah* §47:1 [uporedi Lehrman Translation p. 536])

Drugi Talmud su dovršili oko 500 god. čovek po imenu Rabina i rabin Aši u Vavilonu i nazvan je **Vavilonski Talmud**.¹⁹ U srednjem veku Jerusalimski Talmud je uglavnom bio zapostavljan, dok je Vavilonski stekao autoritet. Kada danas rabini pričaju o Talmudu, ne navodeći o kojem se radi, oni misle na Vavilonski Talmud. Treći deo usmenog zakona je Midraš i on je napisan od II do IX veka n.e. Dok su Mišna i Talmud uređeni po temama, Midraš je uređen kao neprekidan komentar biblijskih stihova.

Greška #2: Autoritet rabina

Drugi osnovni princip rabinsko/farisejskog judaizma je verovanje da rabini imaju **apsolutni autoritet** da tumače Sveto Pismo, i sve što oni kažu na religioznom planu je obavezujuće, čak iako je jasno da je neistina. To je najbolje izraženo rabinskom dogmom da ako rabini kažu da je desno na levoj strani, a levo na desnoj strani, tome se moraš povinovati.²⁰ Dok sam odrastao to je bio moj svakodnevni problem. Stalno bih dolazio do mojih rabina i žalio se da izgleda kako se ovo ili ono tumačenje u Talmudu direktno kosi sa rečima iz Svetog Pisma. Meni je svaki put rečeno da su to rabini komentarisali i da ja ne smem to dovoditi u pitanje.

¹⁹ Od vremena vavilonskog ropstva u VI veku p.n.e, pa sve do 1956 god. u Vavilonu se nalazila velika i napredna jevrejska zajednica. 1956. god. Arapska država Irak je proterala čitavu zajednicu Vavilonskih Jevreja, koji su, da ironija bude veća, tamo boravili duže od samih Arapa.

²⁰ Midraš govori o autoritetu rabina:

“Čak iako te uče da je desno levo, a levo desno, moraš ih slušati.” (*Sifre Deuteronomy* §154 on Deuteronomy 17:11 [Finkelstein ed. p. 207; uporedi Hammer Translation p. 190])

Vidi i Rashi on Deuteronomy 17:11 [Mosad Harav Cook ed. p. 151; Isaiah and Sharfman Translation p. 163]. O ovome prorok kaže: “Teško onima koji nazivaju zlo dobrom, a dobro zlom, koji govore da je tama svetlost, a svetlost tama i slatko zovu gorko a gorko slatko.” (Isaija 5:20)

Jednog dana jedan od mojih rabina me je seo da me ubedi u apsolutni autoritet rabina. Počeo je da mi priča priču o rabinu Eliezeru koja se nalazi u Vavilonskom Talmudu traktat Baba Metsia, str. 59b. Rabin Eliezer je bio najveći rabinski mudrac i učitelj legendarnog rabina Akive. Jednog dana rabin Eliezer je učestvovao u debati sa ostalim rabinima oko jedne stavke rabinskog zakona. Rabin Eliezer je tvrdio da određena vrsta peći može postati ritualno nečista dok su ostali rabini tvrdili da ne može.²¹ Talmud govori da je "tog dana rabin Eliezer izneo sve moguće argumente", ali da nije mogao da ubedi ostale rabine. Rabin Eliezer je osećao veliku frustraciju. Njegovi racionalni argumenti su jasno govorili da je on u pravu, ali to nije bilo dovoljno da ubedi ostale rabine da promene svoj stav. I šta sad da radi? U očaju rabin Eliezer se koristi čudima, pa povika: "Ako sam ja u pravu neka ovo drveće to pokaže!" I ođednom, rabini u školi začuše veliku buku i kad pogledaše napolje, čitav jedan voćnjak bio je iščupan i lebdeo je u vazduhu. Rabini su bili zadivljeni, ali se okrenuše rabinu Eliezeru i kazaše: "Mi ne slušamo drveće." Rabin Eliezer pokuša ponovo i povika: "Ako sam u pravu neka reka to pokaže!" Tada svi potrčaše iz škole napolje i videše reku kako teče uzvodno. I sada se rabini zadiviše, ali se okrenuše rabinu Eliezeru i kazaše: "Mi ne slušamo reke." Sada rabin Eliezer počeo da ključa i viknu: "Ako sam u pravu neka zidovi škole to pokažu!" I zidovi odmah počeoše da se krive. Ali rabini kazaše: "Mi ne slušamo zidove." Ne znajući šta sad da radi rabin Eliezer viknu: "Ako se zakon slaže sa mnom, neka se to pokaže sa Neba!" Istog trena, svi koji su bili u školi čuše glas sa neba kako govori: "Zašto se raspravljate sa rabinom Eliezerom, kad vidite da se sve stvari iz zakona slažu s njim!" Rabini su opet bili impresionirani, ali rekoše: "Izvini, ali mi ne slušamo Nebo." I dok je moj rabin pričao tu priču, on otvori 5. Mojsijevu 30:12 gde se kaže da

²¹ Ta priča o rabinu Eliezeru je poznata pod nazivom "Peć Ahnai", prema nazivu te vrste peći.

Tora "nije na nebesima". Svakako, ta fraza je deo stiha koji govori da nema opravdanja da se ne sledi Tora, jer ona nije na nebesima ili preko mora, već u našim srcima i ustima. Jevreji su čuli Toru direktno od Mojsija i znali su tačno šta ona znači, i zato nije bilo opravdanja da je ignorišu. Ali isti taj stih je poslužio ovim rabinima kao opravdanje pred rabinom Eliezerom zbog čega ne slušaju Stvoritelja u vezi Tore. Kada je Tora jednom dana, ona više nije na nebesima i zato Bog ne treba da je tumači. Zaključak mog rabina iz cele te priče je: **tumačenje rabina je čak iznad direktne objave samog Boga**, pa ko sam **ja** da to dovodim u pitanje. Kada mi je rabin ispričao ovu priču, okrenuo sam se prema njemu i zahvalio. Rekao sam da je to ono što je trebalo da čujem. Od tada nemam nikave sumnje u vezi Usmenog zakona i rabina, jer znam zasigurno da to nije od Boga.

Kasnije kada sam odrastao, pročitao sam istu tu priču o rabinu Eliezeru direktno iz Talmuda i video sam da se ona nastavlja. Nakon konfrontacije između rabina Eliezera i ostalih rabina, jedan od rabina se šetao kroz šumu, kad naiđe na proroka Iliju (rabini veruju da Ilija komunicira sa mnogima od njih).²² I ovaj rabin upita Iliju šta je Bog rekao kad je čuo da je škola izjavila da neće da slušaju nebesa. Ilija je kazao da se u tom trenutku Stvoritelj nasmejao i rekao: *Banai nichuni, banai nichuni* (בְּנֵי נִצְחָנִי בְּנֵי נִצְחָנִי) "Sinovi moji me pobediše! Sinovi moji me pobediše!" (*Babylonian Talmud*, Baba Metsia 59b).²³

Greška #3: Nerazumno tumačenje

Treća rabinska greška je korišćenje nerazumnog tumačenja. Tora nam govori tačno kako da razumemo njene reči. U 5. Mojsijevoj 31 postoji zapovest da se sav narod

²² Tako na primer, tokom rabinskih obreda obrezanja ostavlja se jedna prazna stolica za Iliju, a na pashalno veče običaj je da se otvore vrata da uđe Ilija.

²³ Više o ovom incidentu rabina Eliezera videti u Dodatku 3.

Izraela – muškarci, žene, deca i stranci na vratima – sakupe na Praznik Senica svake sedme godine da slušaju čitanje Tore. Svrha ovog javnog čitanja je da Izraelci čuju, nauče i žive po Tori:

Sabравši narod, ljude i žene, decu i došljake, koji budu u mestima tvojim, da **čuju** i **uče** da se boje Gospoda Boga vašeg, i **drže i tvore** sve reči ovog zakona; I sinovi njihovi, koji još ne znaju, neka čuju i uče bojati se Gospoda Boga vašeg, dokle ste god živi na zemlji u koju idete preko Jordana da je nasledite. (5. Mojs. 31:12-13)

Svrha ovog javnog čitanja bila je da se običan čovek nauči Tori, slušajući, učeći i živeći po njoj. Treba se podsetiti da u to vreme običan čovek nije imao Toru u svojoj kući. Da bi načinio kopiju Tore, čovek je morao da zakolje čitavo stado ovaca da bi dobio dovoljno kože, a zatim da plati pisara da sedne oko godinu dana da sa velikim naporom napiše vernu kopiju Tore. Zato se carevima zapoveda u 5 Mojs. 17:18 da načine sebi jednu kopiju Tore. Izraelskom caru je, naime, neophodna Tora kao stalni vodič za vladanje. Ali prosečni Izraelac nije mogao sebi priuštiti primerak Tore, tako da je jedini pristup božanskom učenju bilo javno čitanje svakih sedam godina.

Ono što mi učimo iz 5. Mojs. 31 jeste da je Tora napisana tako da bude sasvim razumljiva tim starim Izrailjcima, koji su mogli samo da je čuju. Kada tumačimo Toru danas, mi treba da se postavimo na mesto tih običnih Jevreja koji slušaju Toru dok im se čita. Svakako, mi imamo jedinstven izazov koji oni nisu imali. Moramo premostiti jaz od 3500 godina kulture i jezika. Iako je hebrejski jezik govorni jezik u savremenom Izraelu, jevrejski jezik iz Svetog Pisma se prilično razlikuje od njega, tako da moramo razumeti jezik onako kako je korišćen kada je Tora nastala. Kada prebrodimo taj kulturni i jezički jaz, moramo se pitati: "Kako bi stari Izraelac razumeo Toru u Mojsijevo vreme?" **Svako tumačenje koje nije jasno obič-**

nom jevrejskom pastiru iz tog doba, koji sluša javno čitanje, nije ono za šta je Tora namenjena.

Problem je u tome što rabini tumače Toru koristeći ono što se danas naziva *midraško* tumačenje.²⁴ U *midraškom* tumačenju, reči se uzimaju van konteksta pa im se onda dodeljuje značenje. Dobar primer je 2. Mojs. 23:2 gde piše:

Ne idi za množinom na zlo, i ne govori na sudu povodeći se za većim brojem da se izvrne pravda.

(2. Mojs. 23:2)

Ovaj stih govori da čovek nije kriv samo zato što svi govore da je kriv. To bi bilo izopačivanje pravde. Mi treba da svedočimo za istinu bez obzira na posledice, čak i kada smo jedini glas razuma. Rabini uzimaju ovaj stih i izvode sasvim drugačiji princip iz njega. Oni, jednostavno, odbacuju reči sa početka i kraja ovog stiha:

~~Ne idi za množinom na zlo, i ne govori na sudu povodeći se za većim brojem da se izvrne pravda.~~

(2. Mojs. 23:2)²⁵

Ono što preostaje je "povodeći se za većim brojem." Izvučene iz svog originalnog konteksta, ove reči se tumače kao zapovest "**povodi se za većinom**". Šta god kaže većina rabina mora da se posluša, jer 2. Mojs. 23:2 govori "povodi se za većinom". Ništa za to što 2. Mojs. 23:2 u stvari govori da se ne treba povoditi za većinom, već za istinom. To nije važno zato što rabini imaju isključivo pravo da tumače onako kako im odgovara. Izvlačenje reči iz konteksta i iskrivljavanje njihovog

²⁴ Midraško tumačenje se ponekad naziva i "hermeneutsko" ili "homiletičko" tumačenje.

²⁵ *Babylonian Talmud*, Baba Metsia 59b. "Zapovest" da se sledi većina rabina je, u stvari, jedan od osnovnih principa farisejizma. Majmonid objašnjava da ako se vodi rasprava o bilo kojem zakonu između 1001 rabina i 1000 proroka, jedan je dovoljan da bi se sledilo učenje 1001 rabina. Vidi detaljnije u Dodatku 3.

značenja je uobičajeni rabinski pristup Svetom Pismu. Strogo govoreći, ovaj pristup ne tumači već stvara. On koristi slučajne glasovne delove stvarajući novo značenje, koje nema nikakve prirodne veze sa rečima iz Pisma.

Greška #4: Predanje

Četvrta greška rabinizma je posvećenje predanja ili narodnih običaja. Rabini veruju da ako nešto radi čitava jevrejska zajednica tokom dužeg vremenskog perioda, onda taj običaj, koji se naziva *minhag* (מנהג), postaje obavezujući za čitavu zajednicu. Ovaj princip je sačuvan u izreci *minhag jisrael tora hi* (מנהג ישראל תורה היא) "Običaj u Izraelu je zakon", ili bukvalno prevedeno, "Običaj u Izraelu je Tora".²⁶ Klasičan primer je nošenje *kipe*, tj. jevrejske kapice. Taj običaj je bio nepoznat u talmudsko doba.²⁷ Ovaj običaj je nastao u srednjem veku i nakon nekoliko stotina godina, postao obavezujući. Danas, jedan od najosnovnijih rabinskih zakona govori da muškarac ne sme hodati dva metra nepokrivene glave, kao ni moliti se (čak i sedeći) nepokrivene glave.²⁸ Ovakvi posvećeni običaji predstavljaju direktno kršenje Tore koja nam zapoveda:

Ništa ne dodajte k reči koju vam ja zapovedam, niti oduzmite od nje, da biste sačuvali zapovesti Gospoda Boga svog koje vam ja zapovedam. (5. Mojs. 4:2)

Isti princip je ponovljen u 5. Mojs. 12:32 (13:1 u Tanahu):

²⁶ *Chidushei Ramban*, Pesachim 7b [Or Olam ed. p. 8a]; *Beit Yoseph*, Orach Chayim 128:6 [vol. 1 p. 111b]; *Mishnah Berurah* 125:8 [vol. 1 p. 300].

²⁷ Talmud navodi:

"Muškarci ponekad pokrivaju svoju glavu, a ponekad ne, ali ženska glava je uvek pokrivena, a deca su uvek gologlava.
(*Babylonian Talmud*, Nedarim 30b)

²⁸ *Sbulchan Aruch*, Orach Hayyim 2:6 [vol. 1 pp. 11-12]; *Bi'ur Halachah*, 91 [vol. 1, p. 248].

Šta vam god ja zapovedam sve držite i tvorite, niti šta dodajte k tome ni oduzmite od toga. (5. Mojs. 12:32)

Slično nalazimo i u Pričama Solomunovim:

Ništa ne dodaj k rečima Njegovim, da te ne ukori i ne nađeš se laža. (Priče 30:6)

Pretvaranje običaja u zakon, bez obzira koliko je star taj običaj, jeste kršenje Tore, a oni koji su to uradili postaju lažovi.

Greška #5: Ljudski zakoni

Peta rabinska greška je uvođenje novih zakona. Ovi novokomponovani rabinski zakoni se nazivaju *takanot* (תקנות) "propisi, ispravke, reforme" ili *micvot derabanan* (מצוות דרבנן) "rabinske zapovesti".²⁹ Klasičan primer *takane* "propisa" (*takana* je jednina od *takanot*) je pranje ruku, zakonski propis koji su doneli rabini. Pošto su rabini doneli ovaj propis, a pošto nam je Bog, navodno, zapovedio da slušamo rabine (bar u skladu sa Usmenim zakonom), može se izreći sledeći blagoslov: "Blagosloven da si ti Gospode, caru sveta, koji si nas posvetio zapovestima svojim **i zapovedio nam** da peremo ruke."

Nakon što sam objasnio ovih pet rabinskih grešaka svom prijatelju hrišćaninu koji se drži Tore, počeo sam da shvatam da ono što je za mene bila druga priroda, bilo je nešto sasvim strano nekome ko ne poznaje rabinsko-farisejski judaizam. Sada shvatam u koliko teškoj poziciji se nalazi moj prijatelj. Kao "hrišćanin koji se drži Tore" on je pokušao da shvati poruku koja je izrečena judejskim i galilejskim Jevrejima pre 2000 godina. Ali on uopšte nije shvatao srž Ješuine poruke, pošto nije ništa znao o "Pet grešaka" koje su rabini pokušavali da nametnu jevrejskoj populaciji stare Judeje i Galileje. Kada

²⁹ Nasuprot *micvot derabanan* (מצוות דרבנן) "zapovesti naših rabina" stoje *micvot deorajta* (מצוות דאורייתא) "zapovesti Tore". Nasuprot *takana* "(rabinski) amandman" stoji *halaha* (הלכה) "(biblijski) zakon".

je pročitao da je Ješua ukinuo "predanje starih" o pranju ruku, mislio je da se radi o ukidanju Tore. Ali meni je bilo očigledno da Ješua govori protiv farisejskih amandmana i tako podržava Toru. To je i mislio kad je rekao: "Zašto i vi prestupate zapovest Božiju za predanje svoje?" Vi prestupate 5. Mojs. 4:2 i 12:32, dodajući svoje propise Tori.

Ješua nastavlja: "I ukidoste zapovest Božiju za predanje svoje." (Matej 15:6) Držeći ljude zauzete farisejskim propisima, rabini su odvojili ljude od Tore. Ovo je poruka koja zvuči danas isto kao i pre 2000 godina. Oko 70% Jevreja u današnjem Izraelu su sekularisti, što znači da ne žive po Tori. Ako pitate prosečnog Izraelca, zašto je izbacio Toru iz svog života, on će vam odgovoriti da je "biti religioznim" isuviše teško i da to ne može nikako biti ono što Bog traži od njega. Ako ga pitate za primer, on će vam navesti hiljadu i jednu stvar koju rabini zahtevaju a koje nemaju osnovu u Tori. Pa ti sekularisti nisu glupi. Oni znaju da ti rabinski propisi nisu iz Tore, ali ne shvataju da postoji način da se živi po Tori, a da ne budu uvučeni u rabinske inovacije. Na taj način "odbacuju bebu zajedno sa vodom". U stvari, postavljajući takve, od ljudi postavljene propise, rabini teraju ljude od Tore.

Da li je Ješua bio karaita?

Dok sam tako sedeo i razgovarao sa mojim prijateljem hrišćaninom koji se drži Tore, počeo sam da shvatam da Ješuina poruka ima karaitsku crtu. On je govorio protiv rabinskih zakona, koji su suprotni božanskim zakonima, da bi obratio ljude ka Tori koja je primarna poruka karaitskog judaizma. Kada je moj prijatelj nastavio sa čitanjem Mateja 15, moje pretpostavke u vezi Ješue su se potvrđivale. Nakon kritikovanja fariseja zato što su obezvređili Toru svojim ljudskim "svetim" predanjem, Ješua citira Isaiju 29:13:

Licimeri, dobro je za vas prorokovao Isaija govoreći: Približava mi se narod ovaj ustima svojim i usnama me poštuje, a srce im je daleko od mene. No uzalud me poštuju učeći naukama i zapovestima ljudskim. (Matej 15:7-9)

Izraz "učeći naukama i zapovestima ljudskim" je parafraza Isaije 29:13, gde piše *micvat anašim melumada מִצְוַת אֲנָשִׁים מִלְּמֻדָּה* "naučene zapovesti ljudske",³⁰ tj. zakoni koje je čovek stvorio, prihvatajući običaje koji su se ponavljali generacijama. Kada sam pročitao kako Ješua kritikuje ljudske zapovesti rabina, bazirajući svoje reči na Isaiji 29:13, bio sam istovremeno zadivljen i iznenađen. U srednjem veku je Isaija 29:13 bio karaitski borbeni poklič protiv rabinskih novotarija, a ovaj stih se ponavlja nebrojeno puta u srednjovekovnim karaitskim spisima.³¹

³⁰ Daničić ovaj izraz prevodi slično "zapovest je ljudska kojoj su naučeni"

³¹ Na primer, karaitski mudrac iz IX veka Daniel al Kumisi piše u svojoj "Poslanici rasejanju" (*Epistle to the Dispersion*, Nemoy ed. p. 88): "Ostavi naučene zapovesti ljudske koje nisu iz Tore. Ne prihvataj ništa od nikoga

A ovde nalazimo istu priču stotinama godina ranije. On meni liči na karaitu iz I veka.

Ko su karaiti?

Tada upitah svog prijatelja šta misli o tome. U početku on se osećao uvređenim. On je znao da sam ja karaita, a karaite je smatrao jednom jevrejskom "sektom" nastalom u srednjem veku. Pa, kako Ješua može biti karaita?! Moj prijatelj je čitao i jednu staru rabinsku priču o Ananu ben Davidu koga rabini smatraju osnivačem karaizma, nakon svađe sa rabinima koji su ga odbacili. Kada sam to čuo nisam mogao da se suzdržim a da se ne nasmejem. Rabini pričaju tu priču o svim svojim neprijateljima. Po Talmudu, Ješua je osnovao hrišćanstvo pošto ga je odbacio njegov učitelj rabin Jošua ben Perahja.³² Po jednoj drugoj rabinskoj legendi, Muhamed je osnovao Islam pošto su ga odbacili Jevreji iz Meke. Nakon što sam objasnio sve ovo svom prijatelju, on je priznao da ne izgleda mnogo verovatnim da neko uči ljude da slede Toru samo da bi se osvetio rabinima. Moj prijatelj je želeo da sazna više. Ko je bio taj Anan? Ja sam mu objasnio da on nije ni bio karait. U stvari, karaiti iz tog vremena su odbacili Anana, jer iako je odbacio rabinski autoritet, on je još uvek koristio nerazumne metode

osim ono što je napisano u Tori Gospodnjoj." Biblijski izraz "naučene zapovesti ljudske" (מִצְוֹת אֲנוֹשִׁים מִלְּמֹדָה) se javlja više od dvanaest puta na Kumisijevoj 12. strani *Poslanice rasejanju!*

³² Talmudska priča o Ješui se nalazi u sledećem pasusu:

Jednog dana (rabin Jošua) je recitovao Šema (tj. 5. Mojs. 6:4-25), kad se Isus pojavio pred njim. Nameravao je da ga primi i napravio je naklon prema njemu. On (Isus) misleći da je to s ciljem da ga odbaci, dođe, uze ciglu i pokloni se pred njom. 'Pokaj se', reče mu (rabin Jošua). On odgovori: 'Ovo sam naučio od tebe: Onaj ko greši i navodi druge na greh, ne može priuštiti sebi pokajanje.' A rabin reče: 'Isus Nazarećanin se bavio magijom i zaveo je Izrael.' (*Babylonian Talmud*, Sanhedrin 107b (uncensored version) [Soncino Translation])

tumačenja koje su koristili rabini. Zbog toga su karaiti odbacili njegove sledbenike nazivajući ih "Ananitima".³³

Moj prijatelj se sada prilično zbunio. Ako karaite nije osnovao Anan, pa kako su se oni pojavili? Tada sam ga podsetio da, kao što sam naveo ranije, Talmud je napisan oko 500 god. u Vavilonu. Od tada, Talmud više nije bio tajno znanje male grupe rabina. Kao rezultat, talmudizam je počeo da se širi širom jerejskog sveta. Što je više Jevreja počelo da se identifikuje kao talmudisti, drugi Jevreji su sve više protestovali da njihovi preci nisu poznavali taj Usmeni zakon, već su sledili samo jevrejske spise (= Stari Zavet).³⁴ U to vreme hebrejski spisi su nazivani "Kará" (קָרָא)³⁵ a oni Jevreji koji su insistirali na doslednom pridržavanju hebrejskim spisima nazvani su "Karaiti" (קָרָיִים).³⁶ Objasnio sam svom prijatelju da se u početku podrazumevalo da se Izraelci pridržavaju Svetog Pisma, tako da nije bilo potrebe da se jedan segment populacije označi sa imenom Karait, tj. "čitač Svetog Pisma". Svi su proučavali Sveto Pismo, bar svi oni koji su mogli da kontrolišu sebe da se ne klanjaju Balu ili žrtvuju Astaroti. U

³³ Vidi Kirkisani pp. 103, 146-147. Karaitski stav prema Ananu se ogleda u činjenici da dok su ga njegovi sledbenici zvali *roš hamaskilim* (ראש המִשְׁכִּילִים) "vođa prosvetljenih", karaiti su mu se rugali da je *roš haksilim* (ראש הקְסִילִים) "vođa budala". (Kirkisani pp. 94-95)

³⁴ Anan je bio neka vrsta Martina Lutera svog doba. Ubrzo nakon što je Talmud počeo da se širi po novim oblastima gde je prethodno bio nepoznat, pojavilo se islamsko carstvo uključivši većinu Jevreja u svoje okvire. Kako se talmudizam suočavao sa sve većim otporom, rabini su počeli da koriste islamski mač da nametnu svoju novu doktrinu. U mnogim oblastima to je dovelo do novih progona i nasilja. Ananovo veliko dostignuće je u tome što je (poput velikog borca za ljudska prava Martina Lutera Kinga) on koristio nenasilna sredstva da ubedi muslimanske vlasti da dozvole ne-talmudistima da nastave sa starim držanjem Tore.

³⁵ Ime Kará za Sveto Pismo je preživelo u savremenom hebrejskom jeziku u obliku *Mikra* מִקְרָא. Naziv "Tanah", koji se danas najčešće koristi kao skraćenica, počeo je da se koristi pre oko 500 godina.

³⁶ Vidi Ben Yehudah vol. 12 pp. 6138-6139 nt. 3.

tom smislu, i Mojsije je bio Karaita, tj. proučavalac Svetog Pisma, od vremena kada je data Tora. Isto tako i Isaija i Jeremija i svi ostali proroci Izraela. Svi su oni bili karaiti jer su verovali u istinitost Svetog Pisma i odbacivali čovečije zakone i lažna otkrivenja (5. Mojs. 4:2, Isaija 29:13, Jeremija 16:19). Nakon što sam objasnio sve ovo, moj prijatelj je počeo da shvata šta sam mislio kad sam kazao da Ješua liči na karaitu iz I veka n.e. Poput Isaije i Jeremije, i Ješua je učio ljude da se vrate Tori i da odbace čovečije zakone. Ovaj aspekt njegove poruke je karaitski, bez obzira što se ta reč nije koristila u to vreme.

Moj prijatelj me je pitao da li znam neki drugi primer pokreta koji je postojao i pre nego što je dobio svoj naziv. Meni je odmah pao na pamet "*Misnagdim*", glavni pokret rabinskog judaizma iz IX veka u Litvaniji, u kome su moji preci bili vođe. U to vreme rabini su se podelili u dva tabora, *Hasidim* ili "pravedni", sledbenici novog oblika rabanizma koji je izmislio Baal Šem-Tov, i *Misnagdim* ili "protivnici" koji su se usprotivili novim talasima hasidizma. Hasidi su davali svu vlast jednom rabinu koga su zvali *rebe* i provodili su većinu svog vremena u takozvanim mističnim zanimanjima³⁷ Nasuprot njima, *Misnagdim* su davali različitu vlast različitim rabinima, u zavisnosti od njihovog poznavanja Talmuda, a provodili su većinu vremena proučavajući Talmud i ostale zakonske tekstove. Svaki rabin je mogao dosegnuti visoki položaj među misnagdima prema svojim školskim kvalitetima, dok je hasidski rebe došao do tog položaja ili činjenjem čuda ili nasleđem od svog oca. Do današnjeg dana Jevreji koji potiču iz Litvanije ponosno izjavljuju da su oni misnagdim ("protivnici") koji su sačuvali originalni rabinski judaizam. U tom smislu misnagdim tvrde da je rabin Akiva bio misnaged (jedinina od misnagdim) čak iako je živio 1600 godina pre nego što je ovaj pokret

³⁷ Možda najbolji primer hasida su Lubaviči koji su sledili rabina Šnersona.

dobio ime. Nema sumnje da su misnagdim u pravu! Rabin Akiva - koji je živio 1600 godina pre Baal Šem-Tova – nije bio hasid, jer nije verovao u jedinstvenog rabinskog lidera koji čini čuda (setiti se čuda rabina Eliezera). Nema sumnje da su misnagdim čuvari jedne ranije forme rabinizma koja je postojala vekovima pre nego što su dobili svoje ime, dok su hasidi ("pravedni") izmislili jednu potpuno novu religioznu dogmu.

Kontradikcija u Jevanđelju po Mateju?

Nakon razgovora sa mojim prijateljem hrišćaninom koji se drži Tore, nisam mnogo razmišljao o karaitskim aspektima Ješuiine poruke. Na kraju krajeva, već sam čitao Novi Zavet i znao sam da postoje neki aspekti Ješuiine poruke koji izgledaju očigledno anti-karaitski (vidi poglavlje 10). Tada se postavilo pitanje Mateja 23:1-3. Problem teksta je bio potpuno jasan. U Mateju 15 izgleda da Ješua govori svojim učenicima da se drže podalje od ljudskih zapovesti fariseja, dok im u Mateju 23:1-3 govori da slušaju sve što fariseji uče jer oni sede na Mojsijevom prestolu i imaju njegov autoritet.

Moja prva reakcija kao karaite je još uvek bila da me nije briga što postoji kontradikcija između Mateja 15 i Mateja 23. Ipak, odlučio sam da to prihvatim kao tekstualni problem na isti način na koji sam se suočavao sa tekstualnim problemima u spisima sa Mrtvog mora i slično.

Jedno od prvih "rešenja" na koje sam naišao bilo je iz takozvane biblijske kritike, jednog od onih učenih profesora koji sede zavaljeni u svojoj fotelji od slonove kosti. Gledište iz fotelje od slonove kosti je glasilo da je Matej 15 pisao jedan anti-farisejski Ješuin učenik, dok je Matej 23 pisao pro-farisejski učenik. Svaki od ovih učenika je jednostavno čuo u Ješuinim rečima ono što je želeo da čuje, prema svojim unapred stvorenim ubeđenjima.³⁸ Ja nisam odbacio ovo

³⁸ Na primer, Fenton p. 366: "Teško je poverovati da je Isus zaista zapovedio poslušnost učenju književnika i fariseja. To je verovatno bilo gledište Mateja ili jednog od njegovih izvora, vidi Matej 5:19." Uporedi i Davies and Allison p. 269.

objašnjenje iako nisam bio oduševljen s njim. Smatrao sam da je malo verovatno da se takav razdor pojavi među prvim Ješuinim sledbenicima. Da li je zaista bilo pro-farisejskih i anti-farisejskih frakcija u prvoj crkvi? Možda i jeste, ali morao sam da nađem bar jednu istorijsku referencu koja bi to potvrdila.³⁹ Tako nešto bi moralo ostaviti trag u istorijskim i tekstualnim izveštajima.

Većina hrišćanskih naučnika jednostavno priznaje da Ješua nije mislio da učenici treba da slušaju fariseje, ali su nesposobni da ponude bilo kakvo objašnjenje činjenice da Matejeva knjiga njemu pripisuje ove reči.⁴⁰ Dugo vremena nisam imao rešenje za ovaj problem, i nisam znao kako da nastavim dalje. Pokušao sam da proverim Matej 23:2-3 u grčkom "originalu", pošto, kao karaita, moj pristup prema Tanahu je uvek bio da čitam hebrejski original, budući da svaki prevod *implicitno* sadrži tumačenje. U stvari to je moj prilaz bilo kojem starom dokumentu. Ako želim da znam šta kaže Talmud, ja ga čitam na aramejskom, a ako želim da znam šta kažu svici sa Mrtvog mora, čitam ih na hebrejskom. Tako sam proverio Matej 23:2-3 na grčkom i našao da standardni engleski prevod verno predstavlja ono što je napisano na grčkom.

³⁹ Jedno od mogućih objašnjenja je iz Dela apostolska 15:5. Ovaj stih se može odnositi na želju farisejske frakcije među Ješuinim sledbenicima da nametnu farisejske zakone i običaje na sve "vernike". Ovome se usprotivio Jakov koji umesto toga preporučuje četiri osnovna zakona za nove vernike i objašnjava da se ostale zapovesti mogu utvrditi slušanjem Mojsijeve Tore koja se čita svakog Šabata (Dela 15:20-21). Svakako, svako ko bude slušao čitanje Tore, ne treba se povinovati ljudskim zakonima fariseja koji ne postoje u pisanoj Tori.

⁴⁰ Vidi na primer Davies and Allison p. 270.

Grčki ili hebrejski?

Nakon što sam našao da se u Mateju 23:2-3 govori na grčkom isto što i na engleskom, bio sam skoro potpuno bez ideja. Polje mog rada je Tanah, svici sa Mrtvog mora i stari Judaizam. Iako sam učio grčki na fakultetu, proučavanje Novog Zaveta nije bila moja uža specijalnost. Zato sam pitao nekolicinu svojih kolega sa fakulteta da li imaju ideju šta da radim sada. Jedan od njih mi je rekao da neki stručnjaci smatraju da su prva tri Jevanđelja originalno napisana na hebrejskom. Upitao sam zbog čega misle tako, a on je odgovorio: "Jer su puni hebraizama."

Znao sam sve o hebraizmima iz mojih studija Septuaginte, starog prevoda Tanah na grčki jezik. Čak i najveći stručnjaci za grčki jezik nalaze da je ovaj prevod nerazumljiv, dok bilo koji izraelski student može da ga čita i nakon par godina učenja grčkog. Razlog je u tome što su Septuagintu preveli veoma loši prevodioci. Umesto da prevedu Tanah na čisti grčki, oni su mehanički prevodili reč po reč, uključujući i brojne hebrejske fraze. Za nekog ko je upoznat sa Tanahom na hebrejskom, ovaj prevod je relativno lagan za čitanje, dok za specijaliste za grčki jezik, koji očekuju elegantnu grčku sintaksu, on zvuči besmisleno. I u staro vreme nije bilo ništa bolje. Kako kaže jedan od mojih profesora: "Na ulicama Atine, niko nije mogao da razume Septuagintu." Čitaocu iz antičke Grčke, ovaj prevod je bio nerazumljiv. Na primer, Tanah po pravilu započinje izveštaje sa izrazom *vajehi* (וַיְהִי) "i bi...". U hebrejskom izraz "i bi..." znači "i desi se". Ali grčki čitalac čita *kai egeneto* (καὶ ἐγένετο) i kaže: "I bi?" I šta bi?! Na grčkom to je besmisleno! Često prevodioci nisu ni znali šta prevode, tako

da su kreirali besmislene izraze prevodeći reč po reč.⁴¹ Slično se desilo i mom prijatelju koji je napisao članak na engleskom i potom dao da mu se prevede na hebrejski. Na jednom mestu u članku moj prijatelj je napravio referencu za jednu tabelu: "See Table 1." ("Vidi Tabelu 1"). Jevrejski prevodilac početnik preveo je kao *re'e šulhan ehad* (רֵאָה שׁוּלְחָן אֶחָד) "vidi jedan sto". Engleska reč "table" može da znači *sto* (za ručavanje) ali i *tabela*, kako je trebalo prevesti ovde. Kada je moj prijatelj video ovaj prevod nije znao da li da plače ili da se smeje. Radi se o prevodu kakav se često sreće u Septuaginti, bukvalni prevod nekoga ko nije siguran šta prevodi. Da stvari budu gore, mnogi grčki prepisivači koji nisu znali ni reč hebrejskog, pokušali su da "isprave" loš grčki. Rezultat je prevod koji ponekad oponaša hebrejski original reč po reč, dok se na drugim mestima potpuno razlikuje od originala.

Nakon kratkog proučavanja prva tri Jevanđelja na grčkom, uočio sam da oni sadrže hebraizme. Doduše, ne u istoj meri kao Septuaginta, ali sadrže. Blass and Debrunner, standardna gramatika novozavetnog grčkog objašnjava situaciju:

Mnogi izrazi koji se ne koriste u grčkom jeziku ušunjali su se u verno napisani prevod sa hebrejskog originala.⁴²

Blass and Debrunner idu dalje sa tvrdnjom da su ti izrazi "aramaizmi". Nakon malo više istraživanja otkrio sam da dugo vremena postoji debata među stručnjacima za Novi Zavet oko toga da li su neki delovi Novog Zaveta (naročito Matej, Marko,

⁴¹ Pogledaj na primer LXX 1. Samuilova 3:10 (uporediti LXX, 4. Mojs. 24:1). Neke interesantne primere u grčkom Mateju je komentarisao Grintz pp. 36-39. U jednoj dobroj gramatici grčkog jezika nalazimo: "Većina semitizama... ne samo da su loš grčki jezik, već mogu stvoriti i poteškoće prilikom prevođenja..." (Whittaker p. 150)

⁴² Blass and Debrunner §4 p. 3. Jedna gramatika novozavetnog grčkog jezika navodi ne manje od dvadeset tri različite kategorije semitizama. (Zerwick pp. 163-164)

Luka, Dela apostolska i Otkrivenje) bili originalno napisani na aramejskom ili hebrejskom jeziku.⁴³ Oni koji favorizuju aramejski original su u velikoj većini, ali dok sam lagano krčio put kroz grčki jezik prva tri Jevanđelja, sve više sam nailazio na izraze poput "i bi"⁴⁴ koji mogu biti jedino hebraizmi, nikako aramaizmi. Na aramejskom ta fraza je besmislena kao i na grčkom.

Nakon nekoliko ispljujućih sedmica ronjenja po novoza-vetnom grčkom jeziku, moj odgovor je bio isti kao na početku. Dakle, šta ako je Matejeva knjiga napisana na hebrejskom ili je imala hebrejske korene?! Bez obzira kako to bilo fascinirajuće, kako mi to može pomoći da razumem Matej 23:2-3? Ponovo sam se obratio svom kolegi sa fakulteta, a on mi je priznao da je preskočio najvažniji deo. Objasnio mi je da ne samo da neki stručnjaci veruju da je Matej originalno napisan na hebrejskom, nego je i jedna verzija hebrejskog Mateja opstala do današnjeg dana.

⁴³ Na primer Lamsa tvrdi da je čitav Novi Zavet prvobitno napisan na aramejskom, dok Grintz tvrdi da je Matej napisan na hebrejskom. Vidi Howard 1986a p. 223 za uvid u oba gledišta.

⁴⁴ Na primer *kao egeneto* (καὶ ἐγένετο) "i bi" pojavljuje se u Mateju 7:28, Marko 1:9, Luci 1:23, itd.

Šem-Tovov hebrejski Matej

Kada sam čuo da još uvek postoji verzija hebrejskog Jevanđelja po Mateju, odmah sam otišao do biblioteke Hebrejskog Univerziteta (koji se nalazi u Jerusalimu na brdu Skopus), i nakon kratke pretrage preko kompjutera naišao sam na knjigu "Jevanđelje po Mateju prema primitivnom hebrejskom tekstu" (*The Gospel of Matthew according to a Primitive Hebrew Text*). Pisac knjige je Džordž Hauard (George Howard), priznati stručnjak sa jednog američkog univerziteta. Seo sam da čitam njegovu knjigu u kojoj se nalazi hebrejski tekst Mateja, engleski prevod teksta, kao i lingvističke i tekstualne studije. Pre nego što sam prešao na hebrejski tekst, odlučio sam da pročitam lingvističke i tekstualne studije da vidim sa čime imam posla.

Hauard objašnjava da je hebrejsku verziju Matejeve knjige sačuvao španski Jevrejin koji se zove Šem-Tov Ibn Šaprut. Ovog Šem-Tova ne treba mešati sa Baal Šem-Tovom, čuvenim rabinskim "čudotvorcem" iz XVIII veka, inače osnivačem *Hasidizma*. Šem-Tov koji je sačuvao hebrejsku verziju Mateja živio je oko 400 godina ranije. Ovaj Šem-Tov iz XIV veka je živio u Španiji tokom inkvizicije. Ovaj period se naziva "Rasprave" (*Disputatio*). Ove rasprave su bile javne debate na koje su katolički ugnjetači silom dovodili Jevreje. Rasprava se događala kada bi katolički biskup poslao svoje jurišne trupe do neke sinagoge i dovukao lokalnog rabina do javnog trga. Rabin je tada bio primoran da brani jevrejsku veru na licu mesta. Ako bi rabin izgubio, lokalno jevrejsko stanovništvo je prisiljavano da se obrati u katolicizam, a u slučaju pobede, mogli su biti optuženi za uvredu katoličke vere i prisiljeni da emigriraju da bi

spasili goli život.⁴⁵ Rasprava se, logično, po pravilu gubila, ali je za većinu Jevreja bilo prihvatljivije da budu izbeglice nego da budu prinuđeni da se obrate u katolicizam.

Šem-Tov Ibn Šaprut je živio u vreme kada su rasprave bile najučestalije i da bi pomogao svojim sunarodnicima seo je i napisao polemičku knjižicu koja negira katolicizam. Šem-Tovova polemička taktika je bila da ide kroz Novi Zavet, deo po deo, tražeći slabosti koje se mogu koristiti protiv katolicizma. Ono što je interesantno, jedan od njegovih uobičajenih trikova je bio da citira stihove u kojima katolici krše direktne Ješuline zapovesti.⁴⁶ Na kraju Šem-Tovove polemičke knjižice pod nazivom "Kamen ispita" (*Even Bohan*), on je ubacio i hebrejsku verziju Jevanđelja po Mateju u vidu dodatka. Šem-Tov objašnjava da ako njegovi sunarodnici Jevreji žele da prežive ove Rasprave, oni moraju da se bolje upoznaju sa Novim Zavetom. Jevrejska verzija Mateja koja je dodata na kraju Šem-Tovove knjižice "Kamen ispita" se danas obično naziva "Šem-Tovov hebrejski Matej".

Šem-Tovov hebrejski Matej je poznat vekovima, ali se uvek smatralo da je Šem-Tov jednostavno preveo svoju verziju Mateja sa grčkog ili latinskog na hebrejski. Onda je osamdesetih godina XX-og veka Džordž Hauard sa Univerziteta Mercer (Mercer University) u Džordžiji izveo detaljnu lingvističku studiju u kojoj je pokazano da postoje delovi Šem-Tovovog hebrejskog Mateja koji se ne mogu lako objasniti prevodom sa grčkog. Kada sam došao do dela Hauardove knjige u kojoj je izložena lingvistička analiza, bio sam ushićen; sada sam opet bio u svom elementu.

⁴⁵ Dobra knjiga o Raspravama je Ajzenštajnova (Eisenstein) *Ozar Vikuhim* (vidi Bibliografiju). Dobar primer Jevrejina koji je bio prisiljen da beži nakon Rasprave, je Nahmanid (1194-1270).

⁴⁶ Na primer, iz Mateja 12:1-8, Šem-Tov zaključuje da su katolici odbacili Šabat, iako je Ješua očigledno svetkovao Šabat. Vidi i Garshowitz pp. 307-309.

Jedna od stvari koje je Hauard našao u Šem-Tovovom Mateju je hebrejska igra reči.⁴⁷ Kod igre reči se na različitim mestima koriste reči sa sličnim izgovorom, a različitim značenjem. Ona je uobičajena za Tanah i predstavlja integralni deo hebrejskog pripovedanja. Na primer, prvi čovek se naziva *Adam* (אָדָם) jer je načinjen od zemlje, koja se na hebrejskom kaže *adama* (אֲדָמָה). U stvari postoji i druga reč za zemlju *arec* (אֶרֶץ), što se moglo koristiti u Prvoj Mojsijevoj. Ali reč *adama* (zemlja) se koristi više puta u Prvoj Mojsijevoj 2 kao igra reči nasuprot *Adamu*.

U drugom primeru, Tora nam govori da su čovek i njegova žena bili goli, ili na hebrejskom *arumim* (עֲרוּמִים).⁴⁸ Već u sledećem stihu nalazimo da je zmija bila inteligentna, ili na hebrejskom *arum* (עָרוּם). U ovoj igri reči se suprotstavljaju "goli" *arumim* (עֲרוּמִים) i "inteligentan, mudar" *arum* (עָרוּם). Ova igra reči nema nikakvu skrivenu poruku,⁴⁹ ona je jednostavno sastavni deo sklopa i stila hebrejskog pripovedanja.

Sledeći primer se nalazi u viziji proroka Jeremije:

Posle mi dođe reč Gospodnja govoreći: Šta vidiš, Jeremija? I rekoh: Vidim prut bademov (*šaked* שָׁקֵד). Tada mi reče Gospod: Dobro si video, jer ću se založiti (*šoked* שָׁקֵד) oko reči svoje da je izvršim. (Jeremija 1:12)

Ovde je igra reči isprepletena sa Jeremijinom vizijom. On vidi bademov prut, na hebrejskom *šaked* (שָׁקֵד), a kao odgovor Gospod će se založiti, na hebrejskom *šoked* (שָׁקֵד). Svakako na nekom drugom jeziku ovaj izraz nema smisla. Dok je na hebrejskom veza očigledna, čitalac na nekom drugom jeziku se

⁴⁷ Za više detalja vidi Howard 1987 pp. 194-201 i Howard 1995 pp. 184-190.

⁴⁸ 1 Mojs. 2:25

⁴⁹ Sa ovim se ne slaže prevodilac. Vidi Otkrivenje 3:18.

čudi kakve veze ima bademov prut sa Stvoriteljevim nastojanjem da održi svoju reč.

Ovakve igre reči su veoma česte i mogu se naći na skoro svakoj stranici Tanaha. Zato je bilo veliko iznenađenje kad je Hauard pronašao hebrejsku igru reči u Šem-Tovovom Mateju, jer se pretpostavljalo da je to prevod sa grčkog.

Na primer u Mateju 18:9 Ješua kaže: "I ako te oko tvoje sablažnjava (*tahšilha* תַּחְשִׁילָה), izvadi ga i baci od sebe (*tašliheha* תַּשְׁלִיחָה)."⁵⁰ Ovde se nalazi igra reči između reči koje zvuče slično: *tahšilha* "sablazniti" i *tašliheha* "baci od sebe". Kako je hebrejska igra reči mogla ući u knjigu prevedenu sa grčkog?

Svakako, jedan primer igre reči ne može biti dokaz da je knjiga napisana na hebrejskom, jer to može biti slučajnost. Ali, ako se ona nalazi i na drugim mestima, teško se može prihvatiti da se radi o prevodu sa grčkog originala. Ali Šem-Tovovov hebrejski Matej obiluje igrama reči. Na primer: "A narod videvši (*vajiru* וַיֵּרֶאוּ) zadivi se (*vajiru* וַיֵּרֶאוּ) i proslavi Boga, koji je dao takvu vlast ljudima." (Matej 9:8)⁵¹ U ovom slučaju igru reči čine homonimi izvedeni iz različitih korena (*raa* רָא "videti" nasuprot *jara* יָרָא "bojati se, diviti se"). Mnogo složeniji slučaj nalazimo u Matej 12:13.15:

Tada reče čoveku: Pruži ruku svoju. I pruži (*vajet* וַיֵּט). I postade zdrava kao i druga... I desi se nakon

⁵⁰ U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 18:9 piše:

וְאַם עֵינֶיךָ [צ"ל: עֵינֶךָ] תַּחְשִׁילָה ... תַּשְׁלִיכָהּ מִמֶּךָ

Svi tekstovi iz Šem-Tovovog Mateja su uzeti iz Hauardovog izdanja, osim ako drugačije nije navedeno. Samoglasnike je dodao pisac.

⁵¹ U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 9:8 piše:

וַיֵּרֶאוּ [=רָאוּ] הַתְּבוּרוֹת וַיֵּרֶאוּ [=רָאוּ] מָאֵד

toga, i Ješua je znao, i okrenu (*vajet* וַיִּט) odatle i narod mnogi iđaše za njim...⁵²

Ovde se reč *vajet* (וַיִּט) koristi dva puta sa dva različita značenja ("i pruži" i "i okrenu"). Sličan primer nalazimo u Mateju 14:35-36:

(35) ...i donesoše mu sve bolesnike (*haholim* החולים)
od svih slabosti. (36) I moljahu (*vehilu* והילו) ga...⁵³

U ovom primeru, koren *hlh* ה.ל.ה. poprima dva različita značenja ("bolesnike" i "moljahu") - tipična hebrejska igra reči.

Postoje, čak i slučajevi gde se igra reči prepliće u čitavoj priči. Na primer u Mateju 18:23-34 Ješua počinje priču koristeći reč *šalem* (שָׁלֵם) ("platiti") pet puta. Zatim zaključuje u 35. stihu: "Tako će i Otac moj nebeski učiniti vama, ako ne oprostite svaki bratu svojem celim (*šalem* שָׁלֵם) srcem."⁵⁴ U

⁵² U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 12:13. 15 piše:

(13) אָז אָמַר לְאִישׁ נֹטֵה יָדָהּ וַיִּט יָדוֹ...

(15) וַיְהִי אַחֲרֵי זֹאת יוֹדֵעַ יֵשׁוּעַ [ע] וַיִּט מַשֶּׁם וַיִּלְכּוּ...

⁵³ U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 14:35-36 piše:

(35) וַהֲבִיאוּ לוֹ כָּל הַחֹלִים. (36) מִכָּל מַדּוּנִים וַחֲלוּ כָּנּוּ...

⁵⁴ U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 18:23-35 piše:

(23) בָּעֵת הַהִיא אָמַר יֵשׁוּעַ לְתַלְמִידָיו, מַלְכוּת שָׁמַיִם דּוֹמָה הִיא לְאַדָּם מֶלֶךְ יוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹבֹן עִם עֲבָדָיו וּמִשְׁרָתָיו: (24) וְכַאֲשֶׁר הִתְחִיל לְחֲשׁוֹב כֵּאֲדָה שֶׁהוּא חַיִּיב כַּעֲשָׂרַת אֲלָפִים זָהוּבִים: (25) וְאֵין לוֹ מֶה לִּיתֵן וַיֵּצֵא אֲדוֹנָיו לְמַכּוֹר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְשָׁלֵם הַמָּמוֹן: (26) וַיִּפּוֹל הָעֶבֶד לִפְנֵי אֲדוֹנָיו וַיִּסְתַּן לוֹ לְרֵס עָלָיו וַלְהַמִּין לוֹ כִּי הֵפֵל יֵשׁוּעַ: (27) וַיִּחְמַל עָלָיו אֲדוֹנָיו וַיִּמְחַל לוֹ הַכָּל: (28) וַיֵּצֵא הָעֶבֶד הַהוּא וַיִּמָּצֵא אֶתְּד מִחֲבִירָיו שֶׁהוּא חַיִּיב לוֹ מֵאָה מָעוֹת וַיִּסְדֹּק בּוֹ וַיִּפְּצֵה לוֹ חֲבָרוֹ לֵאמֹר: (29) חֹסֶקָה עָלֶי וְהִמָּתֵן לִי וְהַכָּל אֲשֶׁר אָבָה לְשִׁמּוֹעַ לוֹ וַיִּלְכְּוֶהוּ לְבֵית הַסּוֹסֶר עַד שָׁלֵם לוֹ הַכָּל: (31) וַרְאוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּסֵּר לָקֵם מֵאֵד וַיָּבִאוּ וַיִּגִּידוּ לְאֲדוֹנֵיהֶם: (32) אָז קָרָא אוֹתוֹ אֲדוֹנָיו וַיֹּאמֶר לוֹ, עֲבָד אֲרוּר! הֲלֹא מִסְלָמִי לָךְ כָּל חֹבֶיךָ כַּאֲשֶׁר פִּיִּסְתָּנִי: (33) וַיִּמְדוּעַ לֹא מִסְלָמִי לְעֶבֶדְךָ בְּהִתְחַנְנוּ אֵלָיךְ כַּאֲשֶׁר מִסְלָמִיךָ? (34) וַיִּסֵּר אַף אֲדוֹנָיו בּוֹ וַיֵּצֵא לַעֲנוּתוֹ עַד יֵשׁוּעַ לוֹ כָּל הַחֹב: (35) כֵּן יַעֲשֶׂה לָכֶם אֱבִי שְׁבַשְׁמַיִם אִם לֹא תִמְחַלוּ אֶשׁ אֶת אַחֵיו בְּלֵב שָׁלֵם:

pouci ove priče koristi se isti koren reči *šalem* .ש.ל.ם ali sa drugačijim značenjem ("celim" naspram "platiti").

Jedan od glavnih dokaza koji navode oni koji veruju da je Jevanđelje po Mateju napisano na grčkom jeziku predstavlja igra reči na samom grčkom. U Mateju 16:18 Ješua kaže Šimonu: "Ti si Petar (*Petros* Πέτρος), i na tome kamenu (*petra* πέτρα) sazidaću Crkvu svoju..." (Matej 16:18) Ova igra reči se bazira na grčkoj reči *petra* koja znači "kamen" i iz koje se izvodi ime Petar (*Petros*).⁵⁵ Ovo se obično navodi kao odlučni dokaz da je Matej prvobitno pisan na grčkom, jer je očigledno da je grčka igra reči isprepletena sa sadržajem stiha. Ali u ovom stihu na hebrejskom postoji sasvim drugačija igra reči! U hebrejskom Mateju Ješua kaže: "Ti si kamen (*even* אֶבֶן) i sagrađiću (*evne* אֶבְנֶה) svoju kuću molitve na njemu." U hebrejskom Mateju, igra reči je između *even* (אֶבֶן) "kamen" i glagola *evne* (אֶבְנֶה) "sagrađiću".⁵⁶ Ova igra reči je važna pošto se bazira na sličnoj igri reči kao Psalam 118:22: "Kamen (*even* אֶבֶן) koji odbaciše zidari (*bonim* בּוֹנִים), posta glava od ugla", koji se kasnije citira u Mateju 21:42, 44!⁵⁷

Zašto su ove igre reči važne? Ako je Šem-Tov hebrejski Matej bio prevod sa grčkog, odakle potiču sve te igre reči? Svrha igre reči je da ulepšaju tekst i ukažu na neku teološku poruku. Ali, zašto bi se jedan rabin iz XIV veka, koji piše knjigu da opovrne katoličko hrišćanstvo, mučio da ulepša hebrejski prevod Mateja?

Postoje i drugi argumenti pored igre reči koji podržavaju hebrejski original. U nekim slučajevima izgleda kao da grčki Matej nema smisla ili predstavlja poteškoću za razumevanje, dok je u Šem-Tovovom hebrejskom Mateju sasvim logičan i

⁵⁵ Ova igra reči se naziva i "objašnjenje imena".

⁵⁶ U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 16:18 piše:

וְאָנִי אֹמֵר לְךָ שְׂאֵתָה אֶבֶן וְאָנִי אֶבְנֶה עָלָיָהּ בֵּית תְּפִלָּתִי...

⁵⁷ Uporedi Howard 1995 p. 185.

razumljiv. Na primer u grčkom stoji: "Jer su svi Proroci i Zakon proricali do Jovana." (Matej 11:13)⁵⁸ Da sam ja Šem-Tov koji piše raspravu protiv katoličkog hrišćanstva, ja bih uzeo ovaj stih kao svoj prvi argument. Ovde, crno na belo, u grčkom Mateju piše da Tanah ne govori o Ješui; Tanah je prorokovao samo do Jovana Krstitelja, dok Ješuina misija nije prorečena Tanahom. Tako kaže grčki Matej! Hebrejski Matej, međutim, ima malu, ali veoma značajnu razliku, i kaže: "Jer su svi Proroci i Tora proricali o Jovanu." (Hebrejski Matej 11:13)⁵⁹ Ovaj hebrejski tekst ima više smisla. Tu se jednostavno kaže da se širom Tanaha nalaze stihovi koji upućuju na proroka kao što je bio Jovan Krstitelj (možda će neko uzeti Malahijino poslednje proročanstvo kao primer). Reči "do" i "o" na grčkom jeziku se suštinski razlikuju (*heos* ἕως naspram *peri* περί), ali na hebrejskom razlika je u samo jednom slovu (*ad* עד naspram *al* על).⁶⁰ Dakle, ako je Šem-Tovov hebrejski Matej bio samo prevod sa grčkog, onda se taj grčki tekst na kome se bazira, suštinski razlikuje od svih grčkih tekstova pronađenih do danas. Ali, ako je grčki Matej prevod sa hebrejskog, onda je hebrejski original na kome se on bazira veoma sličan Šem-Tovovom hebrejskom Mateju.⁶¹

⁵⁸ Matej 11:13 na grčkom: πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν

⁵⁹ U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 11:13 piše:

שְׁכַל הַנְּבִיאִים וְהַתּוֹרָה דְּבָרָו עַל יוֹחָנָן

⁶⁰ Paralelni stih u Luka 16:16 takođe koristi "do Jovana", ali koristi drugu grčku reč za "do" *mehri* μέχρι.

⁶¹ Uočiti da u prvom izdanju svoje knjige, Hauard ne gleda grčki i hebrejski kao izvor i prevod, već kao dva "izdanja" istog dela (Howard 1987 p. 225). Navedeno izvođenje zaključka potiče od autora (N. Gordona), ali uporediti i Howard 1986a p. 225.

	Grčki Matej "do"		Hebrejski Matej "o"	
Hebrejski ekvivalent	<i>ad</i>	דַּבְּרָה	<i>al</i>	עַל
Grčki ekvivalent	<i>heos</i>	ἕως	<i>peri</i>	περὶ

Ako je Šem-Tovov Matej samo prevod sa grčkog, zašto bi hebrejski prevod imao više smisla od grčkog originala? U Šem-Tovovom interesu bi bilo da sačuva grčki smisao koji pruža jače argumente protiv katolicizma, što je i bio njegov cilj.⁶²

Ako Šem-Tovov Matej nije prevod sa grčkog, onda šta je to? U zaključku svoje knjige Hauard objašnjava:

Istraživanje ovog teksta dovodi do zaključka da izvorni tekst hebrejskog Mateja u Šem-Tovu jeste jedna prvobitna zbirka tekstova, a nikako prevod. Izvorni tekst je, međutim, bio izložen nizu revizija, tako da sadašnji tekst Šem-Tova predstavlja original, ali u jednoj nečistoj formi.⁶³

⁶² Pogledati na primer Šem-Tovovu primedbu na Matej 21:5 gde navodi da postoji pogrešno citiranje Zaharije 9:9. Šem-Tov kaže da Zaharija govori o ženki magareta, dok Matej to menja u mužjaka! Uporedi Howard 1987 p. 179.

⁶³ Howard 1987 p. 223. U izdanju svoje knjige iz 1987. god. Hauard govori o originalnom hebrejskom Mateju, kao prvoj recenziji, koja može čak i prethoditi grčkom tekstu (Howard 1987 pp. 223-226). U izdanju svoje knjige iz 1995. god. pod nazivom *Hebrew Gospel of Matthew*, Hauard ublažava taj zaključak (Howard 1995 p. 190), iako još uvek tvrdi da "jedinostvena i arhaična potka ovog teksta ide do prvih vekova hrišćanske ere" (Howard 1995 p. 212). Na drugom mestu u istoj studiji on piše: "Šem-Tovov Matej, kao što je odštampan ovde, ne predstavlja original u čistoj formi. On pokazuje kontaminaciju jevrejskih prepisivača tokom srednjeg veka. Međutim,

To znači da Šem-Tovov hebrejski Matej nije "originalni" Matej, ali u svojoj pozadini ima elemente originalnog Mateja. Da bi se to pokazalo striktnije, potrebno je uroniti dublje u postojeći hebrejski tekst Jevanđelja po Mateju. Nakon desetak pročešljanih poglavlja, to postaje sasvim jasno. Šem-Tovov hebrejski Matej je očigledno kontaminiran grčkim Matejom do te mere da čak sadrži i grčke reči transkribovane na hebrejski. Izgleda kao da je neko seo sa hebrejskim Matejom u jednoj ruci i grčkim u drugoj sa ciljem da se hebrejski tekst "dotera" prema grčkom. Izgleda da su tokom vekova dobri poznavaoци Jevanđelja uočili razlike između hebrejskog i grčkog Mateja i pomislili da se radi o greškama u hebrejskom tekstu. U stvari, ove greške su bile u grčkom tekstu, dok je hebrejski predstavljao originalni tekst koji je pisao Matej lično. Ali ovi stručnjaci nisu shvatali da su nepažnjom "prilagodili" hebrejski prema grčkom. Tako, kada se Šem-Tovov Matej slaže sa postojećim grčkim tekstom, mi nemamo šta da naučimo, jer se najverovatnije radi o "prilagođavanju" prema grčkom. Ali, kada se hebrejski Matej razlikuje od grčkog teksta, on *verovatno* sadrži "originalni tekst" koji se izgubio u grčkom.⁶⁴

ispostavlja se da su značajni delovi originala sačuvani, uključujući nešminkani stil, negramatičke konstrukcije i aramaistične oblike" (Howard 1995 p. 178). Ovaj zaključak, Hauard kasnije ublažava još više (Howard 1999 par.7.)

⁶⁴ Vidi i dve studije Shedinger-a.

Mojsijev presto

Kada sam se naoružao ovim novim saznanjem, konačno sam otvorio Matej 23:2-3 u Šem-Tovovom hebrejskom Mateju da vidim šta piše. Kao što je već navedeno, u prevodu sa grčkog piše:

- (2) Na Mojsejev presto sedošē književnici i fariseji.
- (3) Sve, dakle, što vam kažu da držite, držite i tvorite; ali po delima njihovim ne postupajte, jer govore a ne tvore. (Matej 23:2-3)

Ali kada sam pogledao u hebrejski tekst Mateja, našao sam nešto sasvim drugačije:

- (2) עַל כִּסֵּא מֹשֶׁה יֵשְׁבוּ הַפְּרוּשִׁים וְהַחֲכָמִים:
- (3) וְעַתָּה כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם שְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ וּבְתַקְנוּתֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם אַל תַּעֲשׂוּ שֶׁהֵם אוֹמְרִים וְהֵם אֵינָם עוֹשִׂים:

- (2) Al kise Moše ješvu haperušim vehahhakhamim.
- (3) Veata, kol ašer jomer lakhem, šimru va'asu, u vetakanotehem uma'asehem al ta'asu, šehem omrim vehem enam osim.

Ili, prevedeno na naš jezik:

- (2) Fariseji i mudraci sedošē na Mojsijev presto.
- (3) I sada, sve što vam on kaže, držite i činite, ali po njihovim propisima (*takanot* תַּקְנוֹת) i njihovim primerima (*ma'asim* מַעֲשִׂים) ne činite, jer oni govore ali ne čine.

U hebrejskom Mateju Ješua govori svojim učenicima da **ne** slušaju fariseje. Ako oni tvrde da imaju autoritet pošto sede na Mojsijevom prestolu, onda treba da drže i čine što Mojsije kaže!

Da bi shvatili šta se desilo, treba uporediti hebrejski sa grčkim. U grčkom tekstu, učenicima se zapoveda da drže "sve što **oni** [fariseji] kažu", ali u hebrejskom Ješua kaže svojim učenicima da drže "sve što **on** [Mojsije] kaže." Ovo su dve suštinski različite poruke, ali na hebrejskom jeziku, razlika je u samo jednom slovu! Na hebrejskom, "on kaže" je *jomar* (יאמר), dok "oni kažu" je *jomru* (יאמרו).⁶⁵ Jedina razlika između ove dve reči u originalnom tekstu (bez tačkica) jeste dodatak jednog slova *vav* (ו) u reči *jomru* (יאמרו) "oni kažu". Zapanjujuće je kako jedno od najmanjih slova u hebrejskoj abecedi ⁶⁶ *vav* (ו), može izazvati tako veliku razliku u značenju! Dodavanjem ovog malog slova, Ješuina poruka da se sluša Mojsije ("sve što on kaže") postaje zapovest da se slušaju fariseji ("sve što oni kažu"). Sa druge strane, na grčkom jeziku razlika između "on kaže" (*eipe* εἶπεν) i "oni kažu" (*eiposin* εἶπωσιν) je mnogo veća. Ovo nam sugeriše da je grčki prevodilac pogrešno pročitao hebrejski tekst, kao da sadrži to dodatno slovo *vav* (ו). Možda prevodilac nije čak ni imao predstavu o farisejima!

Pošto je poučio svoje učenike da rade kako Mojsije kaže, Ješua nastavlja da oni ne treba da rade po *takanot* (תקנות) i *ma'asim* (מעשים) fariseja.⁶⁷ Ove dve reči *takanot* i *ma'asim*

⁶⁵ U hebrejskom pismu kojim je pisan Tanah (Stari Zavet) samoglasnici se praktično nisu označavali, već su pamćeni (samoglasnici u semitskim jezicima se stavljaju po prilično strogim i jednostavnim pravilima). Znakovi za samoglasnike (tačkice i sl.) su uvedni tek početkom srednjeg veka, da se ne bi zaboravili. (prim. prev.)

⁶⁶ Tačnije, *alefbetu*, pošto sve indoevropske abecede vode poreklo od hebrejskog alefbeta. *Alef* (prvo slovo alefbeta) na hebrejskom jeziku znači "vo", a *bet* (drugo slovo) znači "kuća", *gimel* (treće slovo) znači "kamila", (četvrto slovo) *dalet* "vrata" itd. Na grčkom i svim ostalim jezicima *alfa*, *beta*, *gama*, *delta*, itd. su reči bez značenja. (prim. prev.)

⁶⁷ U Hauardovom prevodu Mateja 23:3 stoji "(they) say", tj. "(oni) kažu" (Howard 1987 p. 113), čak iako hebrejski tekst na suprotnoj strani sadrži reč

postaju značajne kada se priča o farisejima. Reč *takanot* smo već sreli kada smo proučavali "pet rabinskih grešaka". U farisejskom žargonu, reč *takanot* znači "propis, amandman, reforma", ili preciznije, "propis koji menja biblijski zakon." Sami rabini prave razliku između biblijskog zakona i njihovih novokomponovanih zakona koje nazivaju *takanot* "amandmani". Standardni leksikon za post-Tanah hebrejski, *The Jastrow Dictionary*,⁶⁸ daje sledeći primer korešćenja reči *takanot*:

Da li ovo nazivaš halakhot (zakonske odluke)? Ovo su prepravke [takanot] (promene biblijskog zakona).⁶⁹

Ako je tekst Šem-Tovovog Mateja ispravan, onda Ješua upozorava svoje učenike da ne slede *takanot*, tj. rabinske

jomar (יֹמָר) "on kaže" (Howard 1987 p. 112)! Hauard koristi zagrade da naglasi da se njegov engleski prevod razlikuje od hebrejskog teksta. U stvari, razlika postoji zato što u šest rukopisa, koje Hauard označava sa ABDEFG, piše *jomru* (יֹמְרוּ) "oni kažu", dok u rukopisu Britanske Biblioteke (Add. 26964 Folio 205b) i rukopisu C (Oxford-Bodleian Library MS Opp. Add. 4^o. 72 Folio 76b) piše *jomar* (יֹמָר) "on kaže" (u devetom rukopisu koji Hauard označava sa H, nije sačuvan stih Matej 23:3). Međutim, sam Hauard objašnjava (Howard 1987 pp.x—xi) da su rukopis Britanske Biblioteke i rukopis C, najpouzdaniji, pošto su ostali rukopisi mnogo dalje otišli kroz proces "asimilacije" prema postojećem grčkom tekstu. To znači, da ako pronađemo razliku između rukopisa Britanske Biblioteke (i C) i ostalih rukopisa, pri čemu se ostali rukopisi slažu sa grčkim, velika je verovatnoća da rukopis Britanske Biblioteke predstavlja originalniji tekst (uporedi Howard 1995 pp. 182—183). Zbog toga je i sam Hauard izabrao rukopis Britanske Biblioteke kao osnovu za svoje štampano izdanje. Nikols (Nichols, vidi fusnotu na kraju poglavlja) nalazi da "Stari latinski rukopis (ff2) takođe ima singular na tom mestu [dixerit]." Tokom svog istraživanja, otkrio sam da je tekst *jomar* (יֹמָר) "on kaže" sačuvan i u još dva rukopisa: MS Roma-Biblioteca Casanatense 3099 i MS Livorno-Talmud Tora 53.

⁶⁸ Ovo je specijalni rečnik za hebrejski i aramejski jezik koji su se koristili u ranim rabinskim tekstovima, što odgovara hebrejskom jeziku koji se govorio u Judeji i Galileji u I veku n.e.

⁶⁹ Jastrow p. 1693, za reč תְּקָנוֹת citira *Vavilonski Talmud*, Baba Metsia 112b.

propise. Svakako, ovo je u skladu sa onim što Ješua uči svoje učenike u Mateju 15:3 i dalje: "Zašto i vi prestupate zapovest Božiju za predanje svoje?... I ukidoste zapovest Božiju za predanje svoje." Poput karaitskih mudraca iz srednjeg veka, Ješua optužuje fariseje da stavljaju svoje novokomponovane zakone iznad zakona Tore. Interesantno, u hebrejskom Mateju 15:3, reč prevedena kao "predanje" je takođe *takanot*, "prepravke biblijskog zakona"!⁷⁰ Ova nit se proteže kroz čitavu knjigu. Ješua propoveda protiv *takanot*, farisejskih novotarija koje menjaju biblijski zakon.

U grčkom Mateju 15:8-9 Ješua optužuje fariseje zbog "učenja naukama i zapovestima ljudskim", što je, kako se smatra, navod Isaije 29:13. Međutim, to nije tačno ono što Isaija kaže. Isaija, u stvari, govori o "naučenim zapovestima ljudskim". Neverovatno, hebrejski Matej tačno navodi Isaiju, od reči do reči.

Grčki Matej 15:9	"učeci naukama i zapovestima ljudskim"
Hebrejski Matej 15:9	"zapovest je ljudska kojoj su naučeni"
Hebr. Isaija 29:13	"zapovest je ljudska kojoj su naučeni"

Ovo je veoma važno, jer, ako je Šem-Tov Ibn Šaprut prevodio sa grčkog i uočio da se u Novom Zavetu pogrešno citira Isaija, on bi hteo da sačuva ovo pogrešno citiranje kao oruđe u njegovim raspravama sa katolicima. Ako je Šem-Tovov hebrejski Matej zaista prevod sa grčkog, kako to da se njegovo citiranje Tanaha slaže sa originalnim hebrejskim, od reči do

⁷⁰ U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 15:1-3, 7-9 piše:

(1) אָז באָו אַל יִשׁוּעַ הַחֲכָמִים וְהַפְּרוּשִׁים וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, (2) לָמָּה עוֹבְרִים תַּלְמִידֶיךָ תִּקְנוֹת הָרָאוּשׁוֹנוֹת שֶׁהֵם אֵינָם רוֹחֲצִים יְדֵיהֶם קֹדֶם הָאֲכִילָה? (3) וַיֹּאמֶר לָהֶם יִשׁוּעַ וְלָמָּה אַתֶּם עוֹבְרִים מֵאֲמַרֵי הָאֵל בְּעַד תִּקְנוֹתֵיהֶם? ... (7) הֲוֵי חֲנֻפִּים! הִנֵּה יִשְׁעֶיךָ נִיבָה מִקֵּם וְאָמַר, (8) כֹּה אָמַר יְהוָה, יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִי וּבִשְׁפָתָיו כְּבָדוֹנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי, (9) וְנִתְּחִי יְרֵאָתָם אֹתִי מִצִּנּוֹת אָנָּשִׁים מְלִמָּדָה:

reči, dok je citiranje u grčkom tekstu u najboljem slučaju prepričavanje?

Kada sam uočio tačno navođenje Isaije 29:13, bio sam zadivljen; karaitski mudraci su takođe optuživali fariseje da slede "naučene zapovesti ljudske" i, kao što sam ranije naveo, ova fraza se veoma često nalazi u srednjovekovnim karaitskim spisima.

Druga stvar na koju Ješua upozorava svoje učenike su *ma'asim* (מַעֲשִׂים) fariseja. Prema Džestrouovom rečniku *ma'asim* su "uzori, primeri, presedani" ili tačnije, **dela koja služe kao uzori**. Koncept *ma'asim* je jedinstven u farisejskom jaudaizmu. Nije čudno što grčki prevodilac Mateja nije imao predstavu na šta se ta reč odnosi, tako da je preveo bukvalno kao *erga* ἔργα "dela". Ali, Ješua govori o *ma'asim* fariseja, što je nešto veoma specifično. Kada neki farisej ne zna zakon u datoj situaciji, on gleda primer jednog od svojih učitelja. Fariseji smatraju da ako je neko od učitelja počinio određeno delo, to je ono što Usmeni zakon zahteva. To se zove *ma'ase* (מַעֲשֶׂה) ili u množini *ma'asim* "primeri". Ovaj koncept je kanonizovan u talmudskom pravilu *ma'ase rav* (מַעֲשֶׂה רַב) "primeri učitelja" (*Babylonian Talmud*, Sabbath 21a). Talmud navodi brojne *ma'asim*, iz čega se izvode praktični zakoni. Na primer, rabini imaju pravilo da je dozvoljeno korišćenje mosta koji je načinio neki ne-Jevrejin na Šabat, ako on nije načinjen naročito za Jevreje. Ovo čudno pravilo se izvodi iz sledećeg primera:

Ma'ase u kojem su rabin Gamaliel i starešine putovali brodom, kada je jedan ne-Jevrejin načinio most za izlaz sa broda, i rabin Gamaliel i starešine predoše preko njega. (*Babylonian Talmud*, Sabbath 122a)

Rabini su smatrali da rabin Gamaliel i starešine ne mogu da pogreše, pa činjenica da koriste most pokazuje da je to dozvoljeno delo. Učenje primera iz rabinskih dela je uobičajeni

metod koji rabini koriste za izvođenje religioznih zakona. Nema potrebe za traženjem odgovora u Bibliji, jer rabinski primer je bolji.⁷¹

Prema hebrejskom Mateju, Ješua upozorava učenike da ne gledaju *ma'asim*, primere rabina, kao standard za ispravno ponašanje. Takođe, ne treba da slede *takanot*, novokomponovane rabinske zakone. Umesto toga, treba da slušaju šta kaže Mojsije, jer, na kraju krajeva, rabini tvrde da imaju vlast pošto sede na Mojsijevom prestolu.⁷² Ovo podseća na učenje u vezi novčica sa cezarovim likom (Matej 22:20-21). Ako je

⁷¹ Jedno alternativno objašnjenje *ma'asim* "dela", koje mi je prvi sugerisao Avi Ben Mordehaj, zasniva se na korišćenju ove reči u dokumentu 4QMMT iz svitaka sa Mrtvog mora. U 4QMMT (4Q398 14-17 ii:3), fraza *ma'ase hatora* (מַעֲשֵׂה הַתּוֹרָה) "dela zakona" se odnosi na primenu Tore onako kako tumače autori tog legalnog dokumenta koja se ponekad prilično razlikuje od onoga što Tora ustvari kaže. Bazirajući se na ovom objašnjenju, Ješua bi upozorio svoje učenike da slede Toru, ali da ne prihvate farisejsko tumačenje Tore. Iako je ovo objašnjenje interesantno, ono ima dva ograničenja. Kao prvo, Matej 23:3 govori o *ma'asehem* (מַעֲשֵׂיהֶם) "njihova dela", tj. dela fariseja, a ne *ma'ase hatora* (מַעֲשֵׂה הַתּוֹרָה) "dela zakona", što je fraza koja se nalazi u 4QMMT. Drugo, fraza "dela zakona" sa značenjem primene Tore koje tumače fariseji (ili bilo ko drugi) se ne nalazi nigde u ogromnoj ranoj farisejskoj literaturi sačuvanoj u Mišni, Talmudu i Midrašu. S druge strane, većina ove farisejske literature nije napisana pre III veka n.e., dok 4QMMT pokazuje da se ovaj izraz koristio u hebrejskom iz I veka n.e., bar od pisca 4QMMT. Ova sugestija ostaje kao mogućnost.

⁷² Mora se odati priznanje Rosu Nikolsu (Ross K. Nichols), koji je, koliko ja znam, bio prvi naučnik koji je uočio nijansu teksta *jomar* (יָמַר) "on kaže" u Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 23:3. Nikols piše u studiji objavljenoj na internet adresi <http://www.ancientpaths.org/> da je došao do svog otkrića 1995 g. Međutim, Nikols ne pravi referencu na dodatni tekst "i njihov *takanot*", vezu ovog dodatnog teksta sa hebrejskim Matejom 15, ili na značenje *ma'asim* unutar farisejskog konteksta. Svakako, Nikols uopšte ne spominje vezu ovih tekstova sa karaitima.

novčić cezarov, daj ga cezaru.⁷³ Ako je to Mojsijev presto, onda radi kako Mojsije kaže.

⁷³ "I reče im: Čiji je ovaj lik i natpis? Rekoše mu: Cezarev. Tada im reče: Podajte, dakle, cezarevo cezaru, i Božije Bogu." (Matej 22:20-21) I u hebrejskom i u grčkom Mateju, kaže se "vrati" cezaru što je cezarovo! Ako je to cezarov novčić, onda mu ga vrati.

Govore, ali ne čine

Zadnje reči iz Mateja 23:3 predstavljaju naročito interesantan problem:

...ali po njihovim propisima (*takanot*) i njihovim primerima (*ma'asim*) ne činite, **jer oni govore, ali ne čine**. (Hebrejski Matej 23:3)

Šta je Ješua mislio kad je rekao "[oni] ne čine"? Šta oni ne čine? Kada sam prvi put čitao ovo na hebrejskom, zvučalo je kao da nešto nedostaje na kraju stiha. U isto vreme, nešto u vezi ovoga mi je izgledalo poznato, ali nisam bio siguran šta. Tokom sledećih nekoliko sedmica sam premišljao o rečima "jer oni govore ali ne čine". Nešto je ovde nedostajalo, ali šta? Odgovor je došao do mene na potpuno neočekivan način. Kao karaita često se konfrontiram sa ljudima koji nemaju predstavu šta je to karaitski judaizam. Jedna od najčešćih predrasuda je da karaiti veruju samo u Toru (pet knjiga Mojsijevih) i da imaju bogoslužje na gori Gerizim. Kao što uvek objašnjavam, za goru Gerizim su vezani Samarjani, a ne karaiti. Karaiti veruju u celi Stari Zavet, od Prve Mojsijeve do Malahije (ili, od Prve Mojsijeve do Knjige Dnevnika, Stari Zavet na hebrejskom ima drugačiji raspored knjiga). Karaiti takođe smatraju da je Jerusalem mesto koje je Bog izabrao kao izabrano mesto za svoje ime zauvek (2. Carevima 12:7). Za razliku od toga, Samarjani su potomci vavilonskih ne-Jevreja koje je silom naselio asirski car u srednjem delu Izraela i koji održavaju

svoje bogoslužjenje na jednom "visokom mestu" na gori Gerizim.⁷⁴

Priča o Samarjanima se nalazi u 2. Carevima 17. Kada su ovi Mesopotamci naselili Samariju, počeli su da ih napadaju lavovi. Zato su tražili od asirskog cara da pošalje sveštenika između prognanih Izraelaca da posluže lokalnim bogovima. Ovaj sveštenik je pripadao lošim jevrejskim sveštenicima koji su služili na visokim mestima, što je bio jedan od najvećih grehova severnih plemena od vremena Jerovoama (2. Car. 17:12-23). Ali, ovaj sveštenik je poneo sa sobom i jedan primerak Tore i počeo da uči Samarjane o pravom Bogu. Na kraju, Samarjani su služili pravom Bogu, kao i svojim bogovima (2. Car. 17:28-32).

Jednog dana sam primio još jedan e-mail od osobe koja je brkala karaite sa Samarjanima; svake sedmice primim nekoliko takvih mejlova. Kada sam seo da odgovorim na taj e-mail, odlučio sam da osvežim memoriju ponovnim čitanjem 2. Carevima 17. Dok sam čitao ovaj biblijski izveštaj o Samarjanima, naišao sam na teško razumljiv stih. Ovaj stih iz Tanaha je priča o Samarjanima u malom:

1. I do današnjeg dana rade po starim običajima;
2. ne boje se Gospoda, i ne rade
3. (ni) po svojim uredbama i običajima,
4. (n)i po zakonu i zapovesti što je zapovedio Bog sinovima Jakovljevim... (2. Car. 17:34)⁷⁵

⁷⁴ Kao što su Asirci iselili severna izraelska plemena u strane zemlje, oni su i doveli strance i naselili ih u Izrael. Smatrali su da će grupa ljudi u stranom okruženju sa slabim vezama sa zemljom u koju su doseljeni biti lojalnija carskoj vlasti nego domaći stanovnici koji bi imali duboke korene i istoriju nezavisnosti svoje zemlje.

⁷⁵ Obratiti pažnju da se "ne" nalazi samo u drugom delu stiha, ali se automatski prenosi na ostale delove (za razliku od našeg jezika, gde se negacija mora nalaziti u svim delovima /prim. prev./). 2. Carevima 17:34 na hebrejskom glasi:

Ovo je doslovan prevod stiha onako kako se nalazi u hebrejskom jeziku, i jasno je da nema smisla. Izgleda kao da se u Knjizi o Carevima kritikuju Samarjani zato što **ne rade** "po svojim uredbama i običajima", dok se na početku istog stiha kritikuju što **rade** po svojim starim običajima. Pa, šta se to događa ovde?

Svi standardni prevodioci samo pređu preko ovog stiha, prepričavši ga ugrubo.⁷⁶ Ali ako se fiksiramo na ono što se govori na hebrejskom, dolazimo do čudne fraze "ne rade", koja kao da se ne uklapa u stih. Kada sam ovo pročitao, znao sam da je hebrejska sintaksa, način kako se sastavljaju rečenice, sasvim drugačija od engleske. Ponekad je potrebno pročitati hebrejski stih više puta naglas da bi se razumelo značenje. Nakon ovoga, naš hebrejski stih dobija potpuni smisao, ali se mora prevesti promenom reda rečenica, kao što sledi:⁷⁷

1. עד היום הזה הם עשים כמִשְׁפָּטִים הָרִאשֹׁנִים

2. אֵינָם יֹרְאִים אֶת־יְהוָה וְאֵינָם עֹשִׂים

3. כְּחֻקֹּתָם וּכְמִשְׁפָּטָם

4. וְכַתּוּרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

⁷⁶ Većina prevodilaca čini to izostavljajući reč "svojim", koja se javlja u trećoj rečenici. (Obični čitalac jednostavno nailazi u Bibliji na mnogo navodno "besmislenih" stihova, tako da jedan manje ili više na predstavlja problem. /prim. prev./)

⁷⁷ Ovo je čest problem kod prevođenja hebrejskog biblijskog teksta. Na primer, u 2 Mojs. 12:15 se kaže doslovno:

1. Sedam dana jedite hlebove presne,
2. i prvog dana uklonite kvasac iz kuća svojih;
3. jer ko bi god jeo šta s kvascem, istrebiće se ona duša iz Izrailja.
4. od prvog dana do sedmog.

Očigledno da se ovaj stih treba prevesti sa redom rečenica 1, 2, 4, 3. Svi standardni prevodi (uključujući i Daničićev prevod) ne ostavljaju ni najmanji trag ekscentričnosti hebrejske sintakse (strukture rečenice). Sličan primer ovog fenomena u Novom Zavetu je Otkrivenje 20:4-5, gde fraza "Ovo je prvo vaskrsenje" pripada kraju 4. stiha, a ne kraju 5. stiha. To je i primer u kome

1. I do današnjeg dana rade po starim običajima;
3. po svojim uredbama i običajima,
2. ne boje se Gospoda, i ne rade
4. (n)i po zakonu i zapovesti što je zapovedio Bog sinovima Jakovljevim... (2. Car. 17:34)⁷⁸

Način na koji je ovaj stih sastavljen stavlja akcenat na to što Samarjani rade "po **svojim** uredbama i običajima", ali "ne rade" po Tori. Kada sam konačno shvatio ovaj stih, sinulo mi je da je to rešenje Mateja 23:3. Oba stiha imaju tu naizgled neobjašnjivu frazu "ne rade", koja kao da se ne uklapa u stih. Ali, ona se sasvim uklapa, kada se 2. Car. 17:34 razume sa ispravnom hebrejskom sintaksom. Ješua koristi taj isti stil kada govori o farisejima, "ali po njihovim propisima (*takanot*) i njihovim primerima (*ma'asim*) ne činite, jer oni govore ali ne čine (Hebrejski Matej 23:3)." 2. Car. 17:34 navodi sličnu stvar sa Samarjanima koji slede "svoje uredbe i običaje" ali "ne čine" po Tori. **Ješua kaže da poput starih Samarjana, fariseji imaju svoje sopstvene uredbe i običaje koje slede, dok istovremeno oni govore o Tori, ali ne rade po Tori.** Da bi to naglasio, on koristi frazu iz 2. Car. 17:34 koja govori o samarjanskim gresima i primenjuje je na fariseje.

je sačuvana hebrejska sintaksa u grčkom tekstu. Jedan, pomalo komičan primer, nalazi se u 1. Mojs. 14:12 gde doslovno piše: "Uzeše i Lota, i blago njegovo, sinovca Avramovog...", mada očigledno znači "Uzeše i Lota, sinovca Avramovog, i blago njegovo..."

⁷⁸ Ili u hebrejskom originalu:

1. עד היום הזה הם עשים כמִשְׁפָּטִים הָרְאשִׁים
3. כְּחֻקֵּיהֶם וּכְמִשְׁפָּטֵם
2. אֵינָם יִרְאִים אֶת־יְהוָה וְאֵינָם עֹשִׂים
4. וְכַתּוּרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲשֶׁר־שָׂם שְׁמוֹ יֵשׁוּעַ:

Čuli ste da je rečeno

Nekoliko sedmica nakon što sam uočio vezu sa Samar-janima, pozvan sam da izložim svoje pronalaskе pred malom grupom u Jerusalimu. Dok sam izlagao svoja otkrića, postajao sam sve više svestan da su u grčkoj verziji Ješue – što neki mogu da zovu "grčki Isus" – izbačene mnoge stvari iz Tore i da se promoviše farisejizam. S druge strane, hebrejski Ješua kao da pokušava da povрати Toru, koja je godinama bila skrajnuta farisejsko-rabinskim predanjima i ljudskim zakonima. Našao sam sebe kako glasno razmišljam: Da li je hebrejski Ješua bio karaita?

Kada sam završio sa svojim izlaganjem, prisutni su počeli sa postavljanjem pitanja. Jedan od prisutnih je pitao kako se sve ovo slaže sa nizom učenja u kojima Ješua započinje sa frazom: "Čuli ste da je kazano... a ja vam kažem..." Zar ta učenja ne ukidaju razne stvari iz Tore? Pošto do tada nisam razmišljao o tome, odgovorio sam da moram pogledati te stihove i potom dati odgovor.

Te noći sam čitao "Čuli ste da je kazano... a ja vam kažem..." stihove u Mateju 5 na grčkom. Izgledalo je da zaista ukida pojedine zapovesti iz Tore. Možda je taj posetilac bio u pravu? Možda je Ješua zaista ukinuo neke delove Tore? Kao karaita, ja nisam bio vezan za ovaj problem, ali kao tekstualnom stručnjaku, problem mi se usadio u glavu. Ako je Ješua došao da ukine Toru, kako se to slaže sa rečima "ni jedna titla" iz Mateja 5:17, koje kao da podržavaju i najsitnije detalje Tore? Osećao sam se kao da sam nešto propustio.

Sedmicu dana kasnije, seo sam sa svojim prijateljem mesijanskim Jevrejem i čitao zajedno sa njim Matej 5. Za mene je naročito problematičan bio segment Mateja 5:33-37:

(33) Još ste čuli kako je kazano starima: Ne kuni se lažno, a ispuni što si se Gospodu zakleo. (34) **A ja vam kažem: Ne kunite se nikako:** ni nebom, jer je presto Božiji; (35) Ni zemljom, jer je podnožje nogama Njegovim; ni Jerusolimom, jer je grad velikoga Cara. (36) Ni glavom svojom ne kuni se, jer ne možeš ni dlaku jednu belom ili crnom učiniti. (37) Dakle, neka bude reč vaša: da, da; ne, ne; a što je više od toga od zloga je. (Matej 5:33-37)

“Grčki Isus” jasno kaže da se ne treba zaklinjati, već samo govoriti “da” ili “ne”.

Ja sam objasnio svom prijatelju mesijanskom Jevreju da je to za mene kao karaitu, veoma osetljiva tema. Jedna od stvari koju su me učili moji rabini jeste da je strogo zabranjeno izgovarati Stvoriteljevo ime. Ja sam prihvatio to učenje, čak i nakon što sam postao karaita. Ono je bilo toliko ukorenjeno, da je postalo moja druga priroda. Ali jednog dana jedan stari karaitski mudrac, Mordekai Alfandari, sa kojim sam često proučavao, rekao mi je da sednem i pročitam naglas 2. Mojsijevu 3:15 naglas:

I opet reče Bog Mojsiju: Ovako kaži sinovima Izrailjevim: Gospod (JHVV) Bog otaca vaših, Bog Avramov, Bog Isakov i Bog Jakovljevi, posla me k vama; to je ime moje dovek, i to je spomen moj od kolena na koleno. (2 Mojsijeva 3:15)

Kad sam pročitao ovaj stih, shvatio sam koliko sam grešio. Ovde se jasno kaže da je Stvoriteljevo ime Jahve (JHVV), koje neko izgovara Jehova, Jihve, itd. Ali, držeći se rabinske zabrane, ja sam čitao ovaj stih kao da kaže: “Adonaj (Gospod)... to je moje ime dovek, i to je spomen moj od

kolena na koleno." Zabrana izgovaranja imena, stvorila je mentalni blok koji je promenio Božje ime u "Gospod", čak iako reč Jahve (JHVH - יהוה) jasno stoji u hebrejskom tekstu. Kada sam ovo shvatio, pale su mi na pamet reči: "Čujte ovo, ljudi i bezumni narode, koji imate oči, a ne vidite..." (Jeremija 5:21).

Sećam se, da sam se čudio šta ovaj stih znači kada sam izgovorio da je ime "Jahve" njegov "spomen" od kolena na koleno. Ja sam to razumeo kao da je Jahve mrtav i zato ima spomen! Kasnije, kada sam postao stručnjak za hebrejski jezik, shvatio sam da se radi o užasnom prevodu. Hebrejska reč koja se obično prevodi kao "spomen" je *zikri* (זָכַרְי). Ova reč dolazi od korena *zkr* (זָכַר) i ima mnogo šire značenje nego jednostavno "spomen". Ona znači "odnositi se na nešto" bilo umom ("sećati se/spomen") ili usnama ("spomenuti"). Isti koren nalazimo u 2. Mojsijevoj 23:13 gde se kaže: "... Ne **pominjite** (*tazkiru* = תִּזְכְּרוּ, od korena *zkr* זָכַר) imena bogova tuđih, i da se ne čuje iz usta vaših." To znači da se u 2. Mojsijevoj 3:15 kaže: "To je ime moje dovek, i time pominjite mene od kolena do kolena." Dakle, Sveto Pismo od nas traži da *spominjemo* Stvoriteljevo večno ime Jahve! To se slaže sa jasnom zapovesti za zaklinjanje u ime Jahvino. Na primer, 5. Mojsijeva 6:13: " Gospoda (JHVH) Boga svog boj se, i Njemu služi, i **Njegovim se imenom kuni**." Ovo je jasna i eksplicitna zapovest da se zaklinjemo u Jahvino ime. Slično, u 5. Mojsijevoj 10:20: "Boj se Gospoda (JHVH) Boga svog, Njemu služi i Njega se drži, i Njegovim se imenom kuni."

Zaklinjanje u ime Gospodnje (JHVH) se sreće u čitavom Tanahu. Na primer, u 1. Carevima 2:23 car Solomon se zaklinje prizivajući ime Gospodnje (JHVH): "Tako da mi učini Gospod (JHVH) i tako da doda..." Drugim rečima, on meće na sebe prokletstvo da ga Gospod (JHVH) kazni ako laže ili ne ispuni zahteve svog zaveta. U 1. Samuilovoj 20:3 nalazimo kako se David zavetuje: "Tako živ bio Gospod (JHVH)..." U Jeremija 12:16 nalazimo korišćenje formule "Tako živ bio

Gospod (JHVH)..." u veoma važnom proročanstvu za poslednje vreme:

I ako dobro nauče puteve naroda mog, da se zaklinju mojim imenom: 'Tako da je živ Gospod (JHVH)' kao što su oni učili moj narod da se kune Valom, tada će se sazidati usred naroda mog. (Jeremija 12:16)

Uvek sam bio opčinjen ovim proročanstvom jer se ovde govori o ne-Jevrejima! Upućeno je onim ne-Jevrejima koji su učili Izrael da se kune Valom. Ako se ti ne-Jevreji nauče zakletvi "Tako živ bio Gospod (JHVH)...", onda će postati deo zavetnog naroda. Očigedno, to se još nije dogodilo. Do danas je većina Jevreja zaboravila kako da se zaklinje "Tako živ bio Gospod (JHVH)...", a i ne primećujem da baš mnogo ne-Jevreja čine to. Ali, to je obećanje da će na kraju vremena ne-Jevreji naučiti da se zaklinju u ime Gospodnje (JHVH) i tako se ugraditi u Izrael. Zato sam bio iznenađen kad sam video u grčkom Mateju (5:33-37) da je Ješua ukinuo zaklinjanje, štaviše kazavši da je svaki koji se kune "od zloga". Ako je to zaista ono što je Ješua rekao, onda ne samo da on ukida Toru već i odlaže ispunjenje proročanstva o kraju vremena iz Jeremijine knjige.

Pre nego što sam doneo svoj konačan sud o Ješui, odlučio sam da ponovo proverim u hebrejskom tekstu. Ono što sam našao bila je mala razlika, ali to je bila razlika kao između dana i noći. U hebrejskom Mateju, Ješua kaže:

(33) Još ste čuli kako je kazano starima: Ne kuni se lažno [3. Mojs. 19:12], a ispuni što si se Gospodu zakleo [5. Mojs. 23:21]. (34) A ja vam kažem: Ne kunite se **ničim lažno**: ni nebom, jer je presto Božiji; (35) Ni zemljom, jer je podnožje nogama Njegovim; ni [Jerusalimom] koji je Njegov grad. (36) Ni glavom svojom, jer ne možeš ni dlaku jednu belom ili crnom učiniti. (37) Ali, neka budu

reči vaše: da - da; i takođe: ne - ne. Sve što se doda ovome, od zloga je. (Matej 5:33-37)⁷⁹

U hebrejskom Mateju Ješua kaže da se ne treba zaklinjati lažno! Tora kaže u 3. Mojsijevoj 19:12 da se ne treba zaklinjati lažno u ime Gospodnje (JHVH). Izgleda da su neki fariseji shvatili ovo kao dozvolu da se kunu lažno koliko hoće, samo da se pri tome ne spominje ime Gospodnje (JHVH). Ovo čudno učenje se zasniva na previše bukvalnom shvatanju 3. Mojsijeve 19:12: "Ne kunite se imenom mojim lažno." Fariseji su razumeli da ovo znači da dok god se ne kunemo u ime Gospodnje (JHVH), mi smo slobodni da se kunemo lažno. Ješua protestuje i kaže da je zabranjeno zaklinjati se u bilo šta. Nije važno da li je zakletva "u Gospoda (JHVH)" ili "u Jerusalem". Svaka zakletva "u bilo šta" je obavezujuća. Ako kažemo: "Da, kunem se da ću uraditi to i to", bez obzira u šta se zakleli, mi moramo držati našu reč. Isto vredi ako se zakunemo: "Ne, kunem se da neću uraditi to i to", moramo ostati na tome.

Ješua završava svoje ukoravanje parafrazirajući 5. Mojsijevu 4:2 gde se kaže da se ne sme dodavati ništa Tori: "Što je više od toga od zloga je." Ješua ponavlja ovaj osnovni

⁷⁹ U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 5:33-37 piše:

(33) עוד שמעתם מה שנאמר לקדמונים לא תשבעו בשמי לשקר

ותשיב לה שבועתך:

(34) ואני אומר לכם לבלתי השבע בשום ענין לשוא לא בשמים

שכסא אלקים היא:

(35) ולא בארץ שהדום רגליו הוא לא בשמים שער אלקים הוא:

(36) ולא בראשך שלא תוכל לעשות שער א לבן או שחור:

(37) אכל יהיו דבריכם הן הן וגם לא לא כל הנוסף על זה הוא רע:

Rabinski "eufemizmi" i אלקים ה' su zamenjeni u originalno יהוה i אלהים (redom) u svim citiranjima Šem-Tovovog hebrejskog Mateja. Videti takođe diskusiju o zaklinjanju u Howard 1995 pp. 213-214. Uporediti i Jakov 5:12.

princip Tore, verovatno da bi utišao svakoga ko pomisli da on dodaje Tori. Uključivanje zakletve u bilo šta u zabranu: "Ne kunite se imenom mojim lažno" (3. Mojs. 19:12) nije dodatak Tori. Radi se jednostavno o objašnjenju principa koji leži u pozadini zapovesti, a to je zabrana krivokletstva bilo koje vrste, a ne samo u ime Gospodnje (JHVH). Ješua ponavlja zapovest o zabrani dodavanja da bi učenicima bilo jasno da on *ne* dodaje ništa Tori, niti bi ikad to učinio, jer *bilo šta* dodano Tori jeste zlo! Razlika između grčkog i hebrejskog teksta je suštinska! Grčki Isus ukida čitavu zapovest iz Tore, dok hebrejski Ješua potvrđuje Toru.

Nekoliko sedmica kasnije, sreo sam se sa prijateljima mesijanskim Jevrejima koji su prisustvovali prvom predavanju na kome sam govorio o hebrejskom Mateju. Upitali su me da li bismo mogli pogledati detaljnije neke od problematičnih stihova u hebrejskom Mateju. Kao karaita, uvek zahtevam da mi ljudi pokažu gde je nešto napisano tako da mogu i sam da vidim, i bio sam srećan što sam naučio i druge tom principu. Prostudirali smo problem o zaklinjanju i ja sam ispričao šta sam otkrio. Jedan od njih je upitao da li znam ijedno farisejsko mišljenje gde se govori da je zakletva obavezujuća samo ako se navodi ime Gospodnje (JHVH). Proverio sam to pitanje, ali nisam našao ni jednu referencu u Talmudu. Svako ko proučava Talmud zna da za svako pitanje religioznog zakona, obično postoje dva dijametralno suprotna gledišta. Jedan rabin može da kaže da je nešto čisto, dok bi drugi to proglasio nečistim. Po farisejskom mišljenju to nije u neskladu sa tvrdnjom da je usmena Tora otkrivena na gori Sinaj. Talmud objašnjava da kada dva rabina izlože dva dijametralno suprotna gledišta, "oba, i ovo i ono su reči živog Boga."⁸⁰ Drugim rečima, kada je

⁸⁰ "Rabin Aba je rekao u ime Samuila: Tri godine dom Šamajev i dom Hilelov su bili u sukobu. Svako od njih je govorio: 'Zakon je na našoj strani.' Tada dođe glas sa neba i reče: 'Oboje, i ovi i oni govore reči živog Boga'" (*Babylonian Talmud*, Erubin 13b)

Bog navodno otkrio "usmenu" Toru na gori Sinaj, on je Mojsiju dao dva različita pravila za svaki segment zakona. Neki rabini objašnjavaju da je prvo mišljenje za sadašnje vreme, dok će drugo mišljenje postati operativno tek nakon budućeg Mesijinog dolaska. Uprkos različitim mišljenjima u Talmudu, nigde nisam našao potvrdu da su fariseji verovali da zakletva koja ne spominje ime Gospodnje (JHVH) nije obavezujuća. Pretpostavio sam da možda farisejski stav po kojem je zakletva bez imena Gospodnjeg (JHVH) neobavezujuća, jednostavno nije upisana u Talmud. Zna se da su mnoga farisejska učenja izgubljena. Zaista, skoro jedna trećina Jerusalimskog Talmuda je potpuno nestala!⁸¹ Samo što sam to izustio, pogledao sam na hebrejski Matej 23 koji se nalazio ispred mene, i našao potvrdu onoga što sam smatrao teorijom! Počeo sam da čitam:

(16) Teško vama, **prestoli slepi**, koji govorite: Ako se ko kune hramom, to nije ništa; a ko se kune nečim posvećenim za hram, kriv je. (17) Bezumnici i slepci! Jer šta je veće: hram ili ono što je posvećeno hramu? (18) I [kažete] ako se ko kune žrtvenikom, ništa je to, a ko se kune darom, mora ga doneti. (19) Šta je veće: dar ili žrtvenik? Hram ili žrtva? (20) Koji se, dakle, kune žrtvenikom, kune se njim i svim što je na njemu. (Hebrejski Matej 23:16-20)⁸²

⁸¹ Na primer, *pravila* jerusalimskog Talmuda Kodašim i Tohorot (izuzevši tri poglavlja), koja spominju srednjovekovni autori, ne postoje više.

⁸² U Šem-Tovovom hebrejskom Mateju 23:16-20 piše:

(16) אוי לכם מושבי העזרים אשר תאמרו שהנשבע בהיכל אינו חייב ואשר ידור באיזה דבר שהוא נקדש לבגדיו ההיכל חייב לשלם: (17) משוועים ועזרים איזה יומר גדול? ההיכל או דבר הנקדש להיכל? (18) [תאמרו] אשר ישבע במזבח אינו חייב והנשבע שיקריב קרבן חייב לתת: (19) איזה יומר? (20) הקרבן או המזבח? המקדש או הקרבן אשר ישבע במזבח נשבע בו ובכל מה שבתוכו:

U ovim stihovima Ješua se obraća farisejima. Pre toga je rekao da oni sede na Mojsijevom prestolu, a sada ih **na hebrejskom** zove "prestoli slepi"; oni su seli na "prestolu" Mojsijevom, ali su duhovno slepi. Onda ih ukorava zbog izjave da ako se neko zakune "svetinjom" ili "oltarom" nije vezan tom zakletvom. To je upravo ono protiv čega Ješua govori u Mateju 5:33-37, kada kaže da se ne treba zaklinjati ničim lažno, pa čak ni "Jerusalimom". Ono što je interesantno u vezi Matej 23:16-20 je da se hebrejski i grčki suštinski ne razlikuju. U oba slučaja Ješua govori da su zakletve i zaveti obavezujući bez obzira u ime čega su obećani. On ne pokazuje ni nagoveštaj da je on protiv zavetovanja, niti govori za onog ko se kune "svetinjom" ili zavetuje "oltarom" da je "od zloga". Šta više, i u hebrejskom i u grčkom tekstu, Ješua podupire princip po kojem se zabranjuje lažno zaklinjanje u ime Gospodnje (JHWH), a to je zabrana protiv bilo kakve lažne zakletve. I ovde je hebrejski Ješua pokušao da obrati ljude Tori, nakon što su ih fariseji odveli pogrešnim putem.

Novo razumevanje

Tokom svih ovih istraživanja bio sam više puta iznenađen onim što sam naučio od Ješue. Ja još uvek ne verujem da je Ješua Mesija (Božji pomazanik); kao svi karaiti, ja nestrpljivo očekujem dolazak pomazanog cara iz Davidove linije, koji će vladati kao car nad Izraelom, uvodeći u eru večnog mira (Isaija 11, Ezekiel 34:24-25, pa i Luka 1:32-33). Prema mom saznanju, Ješua treba tek da ispuni taj kriterijum Mesije od loze Davidove. Međutim, moje shvatanje ko je Ješua bio kao istorijska ličnost se promenilo. Ranije sam mislio da je on bio uzurpator koji je došao da ukine Toru.⁸³ Ali, što više sam proučavao hebrejskog Mateja, sve više sam nalazio da kad god je izgledalo da Isus ukida Toru u grčkom tekstu, Ješua bi podržavao Toru u hebrejskom tekstu. Sve više mi liči da je Ješua mogao biti karaita iz I veka koji se protivio novokomponovanim rabinskim zakonima i obraćao ljude Tori. Možda će dalja istraživanja pokazati konačno ko je on bio.

⁸³ Prikaz Ješue kao uzurpatora je mišljenje Talmuda:

Noć uoči Pashe Ješua je obešen. Četrdeset dana pre egzekucije, jedan glasnik je trčao i vikao: 'On treba da se kamenuje jer se bavi magijom i vodi Izrael u otpad. Svako ko može reći išta u njegovu korist neka dođe i neka ga brani na sudu.' Ali, pošto ništa nije rečeno u njegovu korist, on je obešen noć uoči Pashe! (*Babylonian Talmud*, Sanhedrin 43a (uncensored version) [Soncino Translation])

Tako misle i neki karaiti, kao mudrac iz IX veka Benjamin Nahavendi koji je verovao da je Ješua jedan od lažnih proroka spomenutih u Danilu 11:14 (Nemoy p. 700). Drugi karaiti se ne slažu s tim, vidi dalje.

Završio bih sa rečima karaite iz XI veka, mudrog Jakova Kirkisanija:

Neki karaiti misle da je Ješua bio dobar čovek i da je on išao putem Sadoka, Anana i ostalih; i da su se rabini urotili protiv njega i ubili ga kao što su pokušavali da ubiju Anana, ali bez uspeha.⁸⁴

Kirkisani kaže da su se rabini urotili da ubiju Ješuu jer je on pokušao da vrati ljude Tori, kao što su Sadok i Anana činili. Ime "Sadok" (tačnije Cadok) je vezano za sadukeje, prvosveštenike tokom perioda drugog hrama koji genetski vode poreklo od Sadoka, (tačnije Cadoka) prvosveštenika u vreme Davida (2. Samuilova 8:17). Cadok je bio važan prvosveštenik jer je on prvi služio u Solomunovom hramu i on je taj koji je pomazao Solomuna za cara (1. Carevima 1:39). Zato je Cadok postao simbol prvosveštenika koji ima legitimitet da služi u hramu i da pomaže Mesijanskog cara. U Jezekilju 44:15 se navodi: "A sveštenici Leviti **sinovi Sadokovi**, koji izvršavahu šta treba u mojoj svetinji, kad sinovi Izrailjevi zadoše od mene, oni će pristupati k meni da mi služe, i stajaće preda mnom prinoseći mi pretilinu i krv, govori Gospod Bog." (Jezekilj 44:15) Reč "sadukeji" je jednostavno grčki oblik hebrejske reči *cadokim* (צְדֹקִים) koja znači "sinovi Cadokovi". Danas su Sadukeji/Sinovi Cadokovi najpoznatiji po negiranju vaskrsenja mrtvih. Ali to je bilo gledište samo jedne grupe Sadukeja koji su bili većina u I veku n.e. Raniji sadukeji, kao što je autor *2. knjige o Makabejima*, su prihvatili dogmu o vaskrsenju mrtvih na osnovu takvih eksplicitnih stihova kao što je Danilo 12:2 i Psalam 133:3.⁸⁵ Jedna stvar za koju se zna da

⁸⁴ Prevod je prilagođen prema Kirkisani p. 135. Interesantno je da Kirkisani piše Ješuino ime na hebrejskom kao *Ješu'a* (ישוע).

⁸⁵ Motiv vaskrsenja se javlja više puta u 2. Makabejima, na primer: 7:9,11,14, 23,29,36; 12:40-45; 14:46. Prava je misterija kako kasnije sadukeji nisu razumeli tako jasne stihove kao što je Danilo 12:2 koji nedvosmisleno govori o budućem vaskrsenju.

su se svi sadukeji jednoglasno slagali bilo je predavanje Tori i odbijanje farisejskih inovacija. Josif Flavije, jevrejski historičar iz I veka n.e., piše:

Ono što bih sada objasnio jeste da su fariseji naložili narodu veliki broj obreda nasledivši od svojih predaka, koji nisu zapisani u zakonima Mojsijevim, i zbog toga ih sadukeji negiraju i kažu da smatramo obaveznim one obrede koji su u pisanoj reči, ali da ne držimo ono što je nasleđeno tradicijom od naših predaka. (Josif Flavije, *Jevrejske starine*, 13.10.6 (13.297))

Dakle, osnovna razlika između fariseja i sadukeja je bila u tome što su fariseji promovisali ljudska predanja, dok su sadukeji negirali te inovacije i priklonili se jedino Svetom Pismu.⁸⁶ Kirkisani kaže da se poput ranih sadukeja (koji su još uvek verovali u vaskrsenje mrtvih) Ješua protivio rabinskim zakonima i da je pokušao da vrati ljude Tori.

Kirkisani takođe upoređuje Ješuu sa Ananom.⁸⁷ Kao što je već navedeno, većina karaita je kritikovala Anana jer, iako je odbacio rabinski autoritet, još uvek se služio iracionalnim metodama tumačenja koje su koristili rabini. Međutim, Kirkisani je veoma simpatisao Anana i dao mu ocenu 10 zbog napora da povрати ljude Tori. Izgleda da je Kirkisani dao i Ješui ocenu 10 zbog napora da povрати ljude Tori. Pitam se šta bi Kirkisani rekao da je pročitao Šem-Tovov hebrejski Matej?

⁸⁶ U Mateju 16:6 Ješua upozorava na "kvasac farisejski i sadukejski". Važno je uočiti da se u paralelnim stihovima u Marko 8:15 i Luka 12:1 ne spominju sadukeji, već samo fariseji.

⁸⁷ Velika crta za poređenje između Ješue i Anana je što su, prema legendi, rabini pokušali da ubiju i Anana zato što je vraćao ljude Tori. Vidi Dodatak 3.

Papijevo svedočanstvo

Kada mi je kolega sa fakulteta pomenuo prvi put da je, po nekim naučnicima, Jevanđelje po Mateju u originalu napisano na hebrejskom, pomislio sam da se šali. To je bilo pre nego što sam znao za Šem-Tovov hebrejski Matej, tako da mi je to tada izgledalo potpuno nemoguće. Skoro svako zna da je Novi zavet dokumentovan mnogobrojnim fragmentima papirusa koji dosežu do par vekova nakon što je napisan.⁸⁸ Znao sam da su svi ti papirusi i rukopisi napisani na grčkom. Pa, kako je onda Matej mogao biti napisan na hebrejskom?! Druga stvar koju su me učili je da se Jevanđelje po Mateju citira na grčkom u mnogobrojnim "crkvenim ocima". Reč "crkveni oci" se odnosi na rane hrišćanske pisce iz prvih šest vekova nove ere. Dakle, ako je Matej zaista bio napisan na hebrejskom, onda bi neko iz prvih vekova to i zapisao! Takođe, ako je grčki tekst bio tako loš prevod, onda bi neko rekao nešto u vezi toga. I dok sam govorio te reči, moj kolega me pogleda preko stola svojim uvijenim obrvama i reče: "Pa crkveni oci **zaista** govore da je Matej napisao svoje Jevanđelje na hebrejskom! Zar ne znaš to?!" E, pa nisam znao. Zato ga upitah o čemu govori. On mi reče da se nađemo sutra u biblioteci Mt. Scopus gde smo ušli u sobu sa uređajima za čitanje mikrofilmova, i gde se nalaze svi spisi crkvenih otaca napisani na grčkom. Moj kolega je proveo nekoliko minuta menjajući mikrofilmove, dok konačno nije našao ono što je tražio. Pokazao mi je reči malo poznatog crkvenog oca koji se zove Papije, kojeg je navodio Jevseviје (Euzebiје). Papije je bio episkop Hijerapolisa, grada u Maloj

⁸⁸ E.J. Epp p. 5

Aziji i živeo je između 60 i 130 g. n.e. Papije je saznao dosta o Ješui i njegovim učenicima direktno od svedočanstva ljudi koje su poučavali apostoli. Među ljudima sa kojima je Papije razgovarao direktno je i "starešina Jovan", pisac *Jevandjelja po Jovanu*.⁸⁹ Na osnovu svojih informacija, Papije izveštava:

Matej je sakupio govore (doslovno: "reči") **na hebrejskom jeziku**, i svako ih je tumačio najbolje što je mogao.⁹⁰

Moj kolega mi je objasnio da grčka reč *hermenevsen* (ἡρμηνεύσεν) "tumačio" možeda znači i "preveo", kao što i na našem jeziku ili engleskom "tumač" (interpreter) može da znači i "prevodilac".⁹¹ Dakle, tako piše, crno na belo. Papije kaže da je Matej napisao svoje Jevandjelje na hebrejskom, a da su ljudi koji govore druge jezike učinili najviše što mogu da ga protumače ili prevedu na svoje maternje jezike. Izgleda da je Papije shvatio da neki od starih prevoda nisu precizni, pa zato kaže: "I svako ih je tumačio najbolje što je mogao". Tako, ne samo da je u stara vremena bilo poznato da je Matej originalno napisan na hebrejskom, već je bilo opšte poznato da su Grci i ostali ne-Jevreji imali problema prevodeći hebrejskog Mateja na grčki i ostale jezike.

⁸⁹ Navodi se u Eusebius, *Ecclesiastical History*, 3:39 (Lake Translation pp. 290—299). Papije se naziva i "Jovanovim slušaocem". Jevsevije nije siguran da je to isti Jovan koji je napisao Otkrivenje.

⁹⁰ Ματθαῖος μὲν οὖν Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ τὰ λόγια συνετάξατο, ἡρμηνεύσεν δ' αὐτὰ ὡς ἦν δυνατός ἕκαστος (Lake ed. p. 296). Videti i Howard 1995 pp. 155-160. O opisu "Jevandjelja po Mateju" kao "istoriju govora" (λόγια), videti Grntz pp. 41—42. Ova reč bukvalno znači "reči".

⁹¹ Videti Liddell and Scott p. 690 pod glagolom *hermenevo* (ἡρμηνεύω) "tumačiti strane jezike", i sličnu reč *hermeneia* (ἡρμηνεία) "prevod".

Gadost koja pustoši

Kada sam razaslao skice ove knjige radi komentara i sugestija, jedan od najčudnijih odgovora koje sam dobio, bio je da je Šem-Tovov hebrejski Matej ustvari anti-hrišćanski. Kako jedna knjiga Novog Zaveta može biti anti-hrišćanska? Čovek koji mi je to rekao objasnio je da Šem-Tovov hebrejski Matej navodi Jevanđelje po Mateju kao "Antihrista" i kao "gadost koja pustoši". Ovu bizarnu optužbu izvodi na osnovu glasina koje su se pojavile preko Interneta i bazirale na pogrešnom razumevanju Mateja 24:14-15.⁹² Prema grčkom tekstu, u tom stihu piše:

(14) I propovedaće se ovo jevanđelje o Carstvu po svemu svetu za svedočanstvo svim narodima. I tada će doći kraj. (15) Kada, dakle, ugledate **gadost koja pustoši**, o kojoj govori prorok Danilo, gde stoji na mestu svetome (ko čita da razume). (Matej 24:14-15)

Ovi stihovi govore o "gadosti koja pustoši" koja se takođe navodi i u proročanstvu o poslednjim danima u knjizi proroka Danila 11:31 i 12:11. U svom prevodu Šem-Tovovog hebrejskog Mateja, Džordž Hauard prevodi isti stih ovako:

(14) And this gospel, that is, evungili, will be preached in all the earth for a witness concerning me to all the nations and then **the end** will come. (15) **This is the Anti-Christ and this is the abomination which desolates** which was spoken of by Daniel [as] standing in the holy place.

⁹² Ove glasine su bez sumnje inspirisane diskusijom u Howard 1995 p. 215.

Let the one who reads understand. (Hebrew Matthew 24:14-15 [Howard's Translation]),

što prevedeno na naš jezik zvuči kao:

(14) I ovo jevanđelje, to jest evangili, će se propovedati po svoj zemlji za svedočanstvo o meni svim narodima i tada će doći **kraj**. (15) **Ovo je antihrist i ovo je gadost koja pustoši**, o kojoj govori prorok Danilo, gde stoji na mestu svetome (ko čita da razume). (Hauardov prevod hebrejskog Mateja 24:14-15)

Prema tvrdnjama sa Interneta, Šem-Tovov hebrejski Matej smatra da je Jevanđelje po Mateju "Antihrist" i "gadost koja pustoši". Ako je to zaista tako, zašto se onda u stihu 14 kaže da se ovo jevanđelje propoveda po celoj zemlji? Ako se kontekst uzme u obzir, Šem-Tovov hebrejski Matej u stvari govori da **"će kraj" biti označen "gadošću koja pustoši"** o kojoj govori prorok Danilo.

Reč "Antihrist" u hebrejskom Mateju 24:15 se može bolje razumeti ako uzmemo u obzir jedno od ograničenja Hauardovog prevoda. Šem-Tovov hebrejski Matej sadrži dosta grčkih i latinskih "dodataka" koja je dodao sam Šem-Tov. Dodatak se sastoji obično iz jedne ili dve reči dodate na margini nekog starog teksta. Ovi ne-hebrejski glosovi su služili da se Jevreji upoznaju sa grčkom i latinskom terminologijom. Cilj je bio da se osposobe Jevreji prisiljeni na javne rasprave sa inkvizitorima, koji su koristili grčku i latinsku terminologiju. Iz nekog razloga, Hauard se nije potrudio da identifikuje te dodatke u svom prevodu. Ako znate da čitate hebrejski, to vam uopšte neće predstavljati problem. Poznavalac hebrejskog može lako identifikovati te dodatke, jer je očigledno da su to grčke ili latinske reči napisane hebrejskim slovima. Ali, neko ko se oslanja samo na engleski prevod, nema načina da pravi razliku između originalnog hebrejskog teksta i ne-hebrejskih dodataka koje je dodao Šem-Tov. U navedenim stihovima, reč

"Antihrist" je u stvari napisana kao hebrejska transkripcija grčke reči (grčka reč napisana hebrejskim slovima), tako da je jasno da se radi o jednom od Šem-Tovovih dodataka. Na taj način, ono što se zaista kaže u hebrejskom tekstu glasi:

(14) Vi treba da propovedate ovu radosnu vest (dodatak: "to jest jevanđelje") po svoj zemlji za svedočanstvo o meni svim narodima i tada će doći **kraj**. (15) **[dodatak: "Ovo je antihrist"] i ovo je gadost koja pustoši**, o kojoj govori prorok Danilo, koja stoji na mestu svetome (ko čita razumeće). (Hebrejski Matej 24:14-15)

Reč "Antihrist" je u stvari grčki dodatak koji se navodi jevrejskim diskutantima kao grčki ekvivalent za hebrejsku frazu "gadost koja pustoši". Drugim rečima, kada Jevreji budu stajali na javnim raspravama i kada čuju da katolici govore o "Antihristu", oni sada znaju da je to ono što Jevreji zovu na svom jeziku "gadost koja pustoši". U originalu, dodaci su bili zapisivani u margini, ali su kasnije ubacivani zajedno sa glavnim tekstom.⁹³ U ovom slučaju, ne-hebrejski "Antihrist" je greškom postavljen ispred "gadosti koja pustoši" umesto iza, što je uobičajena greška. Ali, i pored toga, jasno je da se radi o Šem-Tovovom dodatku, jer to nije hebrejska reč, iako je napisana hebrejskim slovima kao *antihristos* (אַנְטִיכְרִיסְטוֹשׁ).⁹⁴ U svakom slučaju, sa ili bez Šem-Tovovog "Antihrista", izraz "gadost koja pustoši" u hebrejskom Mateju 24:15 se odnosi na "kraj" o kojem se govori u stihu 14. Time se želi reći da je Danilova "gadost koja pustoši" znak "kraja".

⁹³ U nekim rukopisima Šem-Tovovog hebrejskog Mateja, dodaci se i dalje nalaze u marginama.

⁹⁴ U Franc Deličevom (Franz Delitzsch) prevodu Novog Zaveta na hebrejski, reč "Antihrist" je prevedena sa *soten hamašiakh* (שֹׁטֵן הַמָּשִׁיָּאךְ).

Apsolutni autoritet rabina

Priča o rabinu Eliezeru iz *Vavilonskog Talmuda*⁹⁵ ima centralno mesto u savremenoj rabinskoj teologiji. Majmonid (Rambam), rabinski teolog iz XII veka, objašnjava bazirajući se na toj priči da svaki prorok koji prorokuje da rabini greše makar i u najmanjoj tački tumačenja, treba biti ubijen:

Ako bi bilo 1000 proroka, svako od njih na nivou Ilije i Jelisija, i ako daju svoje tumačenje, a 1001 rabin da suprotno tumačenje, ti "se povodi za većim brojem" (2. Mojs. 23:2), a i zakon je prema 1001 rabinu, a ne prema 1000 vernih proroka. I tako naši mudraci kažu: "U ime Boga, ako čujemo to direktno iz usta Isusa Navina, ne bismo mu se pokorili, niti bismo ga poslušali!" Mudraci kažu dalje: "Ako Ilija dođe i kaže nam, 'Levitska obaveza je ukinuta preko cipela' (videti 5. Mojs. 25:9), mi ćemo ga poslušati [jer to uči Usmeni zakon], ali ako kaže da je ukinuta preko sandala, nećemo ga poslušati [jer to nije u skladu sa Usmenim zakonom]."... I tako, ako neki prorok svedoči da mu je Sveti i Blagosloveni Bog rekao da je zakon o određenoj zapovesti takav i takav, ili [čak] da je mišljenje nekog mudraca ispravno, nad prorokom se treba izvršiti smrtna kazna... kao što je zapisano "nije na nebesima" (5. Mojs. 30:12). To znači da nam Bog ne dozvoljava da učimo od proroka, već

⁹⁵ *Babylonian Talmud*, Baba Metsia 59b, vidi pogl. *Greška #2: Autoritet rabina* u **Razumevanje farisejizma**.

samo od rabina, koji predstavljaju ljude logike i razuma. (Maimonides, pp. 27—28)⁹⁶

Majmonid naglašava da prorok koji proriče nešto nasuprot Usmenom zakonu, **pa čak i ako se Sveto Pismo slaže sa prorokom**, taj prorok zaslužuje smrtnu kaznu:

Onaj ko prorokuje... ako promeni nešto iz Usmenog zakona, pa čak i ako jasno značenje Svetog Pisma podupire to što on govori, na primer, ako kaže da kad Tora kaže "odseci joj ruku" (5. Mojs. 25:12) to znači bukvalno odsecanje ruke, a ne novčanu kaznu, kako uči Usmeni zakon, i taj prorok potvrđuje svoje proročke reči govoreći: "Sveti i blagosloveni Bog mi je rekao da zapovest koja kaže 'odseci joj ruku' treba da se shvati kao što piše...", taj prorok treba da se osudi na smrt davljenjem... (Maimonides, pp. 16-17)⁹⁷

To znači da ako dođe Mesija i kaže rabinima da je dozvoljeno jesti meso i mleko zajedno, ali da je zabranjeno kuvati jagnje ili jare u mleku njihove majke, rabini će pokušati da ga ubiju!

⁹⁶ Uporedi Rosner Translation pp. 33—34.

⁹⁷ Uporedi Rosner Translation pp. 15—17.

Tekst Mateja 23:2-3

Prevod Vuka Karadžića:

(2) Govoreći: Na Mojsijevu stolicu sedošće književnici i fariseji. (3) Sve dakle što vam kažu da držite, držite i tvorite; ali šta oni čine ne činite; jer govore a ne čine.

Grčki Matej:

(2) λέγων·ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. (3) πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν ποιήσατε καὶ τηρεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν.

Šem-Tovov hebrejski Matej:

(2) לֵאמֹר עַל כִּסֵּא מֹשֶׁה יֵשְׁבוּ הַפְּרוּשִׁים וְהַחֲכָמִים (3) וְעַתָּה כָּל אִשָּׁר יֹאמַר לָכֶם שְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ וּבְתַקְנוּתֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם אַל תַּעֲשׂוּ שְׁמֵהֶם אוֹמְרִים וְהֵם אֵינֶם עוֹשִׂים⁹⁸

Šem-Tovov hebrejski Matej (transkripcija):

(2) Lemor, Al kise Moše ješvu haperušim vehahhakhamim. (3) Veata, kol ašer jomar lakhem šimru vaasu uvetakanotehem umaasehem al taasu šehem omrim vehem enam osim.

Šem-Tovov hebrejski Matej (prevod):

⁹⁸ Adaptirano prema Howard 1987 p. 112. Pisac je uporedio hebrejski tekst sa rukopisom iz Britanske biblioteke (British Library manuscript - Add. 26964). Šem-Tovov tekst je bez samoglasnika. Samoglasnike je ubacio pisac.

(2) Govoreći: Na Mojsijev presto sedoš e književnici i fariseji. (3) Dakle, sve što vam on kaže držite i tvorite; ali po njihovim propisima (*takanot*) i njihovim primerima (*ma'asim*) ne činite; jer govore a ne čine.

Grčki prevod Šem-Tovovog Mateja 23:2-3 bi izgledao ovako:

(2) λέγων·ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. (3) πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπη ὑμῖν ποιήσατε καὶ τηρεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν.

Glavna razlika je da postojeći grčki tekst sadrži treće lice množine aorista aktivnog konjunktiva glagola *eiposin* (εἶπωσιν) "kažu", mada bi trebalo biti u jednini *eipei* (εἶπη) "kaže", što bi bilo ekvivalentno Šem-Tovovom hebrejskom Mateju.

Čak i oni koji negiraju starost Šem-Tovovog hebrejskog Mateja moraju priznati superiornost ovog teksta. Horbari (Horbury), koji kaže da Šem-Tovov hebrejski Matej potiče iz srednjeg veka, čineći tako samo *ozbiljan pokušaj* da se ospori ono što je Hauard utvrdio, priznaje da "veoma stari hrišćanski tekst bi mogao preživeti u citatima hebrejskog Jevandelja u jevrejsko-hrišćanskim raspravama" (Horbury p. 736). Drugim rečima, bez obzira na poreklo Šem-Tovovog hebrejskog Mateja, on očigledno sadrži rane delove teksta koji se ne nalaze u postojećem grčkom tekstu.

U postojećem grčkom tekstu takođe nema reči *kai tai paradoseis auton* (καὶ τὰς παραδόσεις αὐτῶν) "i njihovom predanju". Ja sam rekonstruisao ovu grčku rečenicu baziranu na Mateju 15:2-3,6 gde je reč *paradosis* (παράδοσις) "predanje" u paraleli sa Šem-Tovovim hebrejskim *takanot*. Josif Flavije koristi istu grčku reč kada opisuje farisejski Usmeni zakon (Josephus Flavius, *Antiquities of the*

Jews 13.10.6 (13.297)). Moguće je da su Grci prihvatili *paradosis* (παράδοσις) kao termin za Usmeni zakon!

Rečnik Šem-Tovovog hebrejskog Mateja 23:2-3

"govoreći" אמר	Kal, infinitiv, konstruktiv	לֵאמֹר
"na"		עַל
"stolica, tron"		כִּסֵּא
"Mojsije"		מֹשֶׁה
"sede"	Kal, futur (imperfekta) 3. lice muški r., množina	יָשִׁיב
ili		ili možda
"seli su"	Kal, prošlo vr. (perfekta) 3. lice muški r., množina (Uporedi Jer. 6:23; vidi i Grintz p. 39.)	יָשְׁבוּ
"fariseji"	jedn. (פִּירוּשִׁי)	הַפִּירוּשִׁים
"i mudraci"		וְהַחֲכָמִים
"i sada, dakle"		וְעַתָּה
"sve"		כָּל
"što"		אֲשֶׁר
"kažu" אמר	Kal, futur (imperfekta) 3. lice muški r. jednine. Primedba: futur (imperfekta) može značiti buduće ili sadašnje vreme	יֹאמֵר
"vama"		לָכֶם

שמר "držite"	Kal, imperativ 2. lice muški r. množine. U kombinaciji sa "נַעֲשׂוּ" može dobiti vrednost priloga "ustrajno" (vidi 5. Mojs. 5:32)	שָׁמְרוּ
עשה "i činite"	Kal, imperativ 2. lice muški r. množina	נַעֲשׂוּ
"i po njihovim <i>takanotima</i> "	יהם = prisvojni sufiks za muški r. množine	וּבְתַקְנוֹתֵיהֶם
"i <i>ma'asim</i> njihov"	יהם = prisvojni sufiks za muški r. množine	וּמַעֲשֵׂיהֶם
"ne"		אַל
עשה "činićete"	Kal, futur (imperfekta) 2. lice muški r., množina	תַּעֲשׂוּ
"jer oni"		שֶׁהֵם
אמר "govore"	Kal, particip, muški r. množine	אֹמְרִים
"ali oni" (ו + הם)	ו često znači "ali"; to se naziva הַנִּיגוּד vav kontrasta.	וְהֵם
"oni ne"	(אֵין + הם) ם = zamenički sufiks	אֵינֶם
עשה "čine"	Kal, particip, muški r. množine	עוֹשִׂים

Rečnik

- Adonaj** - "Gospod". Hebrejsko epitet za Jahvea. Kasnije se koristi kao zamena za ime Jahve. Kad god farisej vidi reč Jahve u Svetom Pismu, on čita kao da piše Adonaj. Vidi: *Zabrana izgovaranja Božjeg imena*.
- Akiva, rabin** - Vodeći farisej s početka II veka n.e. Akiva je čuven po izvlačenju značenja iz pojedinačnih hebrejskih slova. 132 g. n.e. on proglašava jevrejskog pobunjeničkog vođu Simeona Bar-Kohbu za Mesiju. Nakon poraza Bar-Kohbe, Rimljani ga osudili na smrt dranjem kože.
- Anan** - Jevrejski vođa iz VIII veka n.e. Zaslužan za dobijanje religioznih sloboda za ne-talmudske Jevreje pod islamskom vlašću. Iako je odbacivao apsolutni autoritet rabina, Anan nije bio karaita jer je koristio iracionalne metode tumačenja koje su učili fariseji. Ananovi sledbenici se nazivaju *Ananiti*.
- Ananiti** - Sledbenici učenja jevrejskog učitelja iz VIII veka n.e. Ananiti su postojali do X veka.
- Aramaizmi** - Aramejski izrazi prevedeni bukvalno na druge jezike, kao što je grčki.
- Aramejski** - Jezik Aramejaca ("Sirijaca"). Aramejski je semitski jezik veoma sličan hebrejskom. Delovi Danila (2:4-7:28) i Ezre (4:8—6:18; 7:12—26) su napisani na aramejskom, kao i 1. Mojs. 31:47 i Jeremija 10:11. Nakon vavilonskog ropstva, aramejski je postepeno zamenio hebrejski kao govorni jezik za mnoge Jevreje.
- Ahnajeve peč** - Naziv priče o rabinu Eliezeru ben Hirkanu i rabinima. Ova priča zauzima centralno mesto u

farisejskoj teologiji.

Aškenazi

- Jevreji iz evropskih hrišćanskih zemalja. Aškenazi imaju svoju tradiciju koja se razlikuje od sefardske. Takođe se nazivaju i evropski Jevreji ili istočni Jevreji.

Baal Šem-Tov

- (1698—1760) – Osnivač *hasidizma*, rođen u Ukrajini. Kao navodni čudotvorac, bio je prvi *hasidski rebe*.

**Biblijski
hebrejski**

- Jezik Tanaha (Starog Zaveta). Biblijski hebrejski jezik se govorio u starom Izrailju. Nakon povratka iz Vavilona, biblijski hebrejski je postepeno zamenjen aramejskim, koji je kasnije nazvan hebrejskim jezikom Mišne.

**Blagdan
(praznik)
Senica**

- Na hebrejskom Hag haSukot. Sedmodnevni biblijski hodočasni praznik koji počinje 15. dana VII biblijskog meseca (septembar-oktobar).

**Božje ime,
zabrana**

- Farisejski zakon ustnovljen u II veku n.e. Prema toj zabrani, ne sme se izgovoriti Božje ime "Jahve" čak i u molitvi ili prilikom čitanja Tore. Po pravilu, fariseji zamenjuju ime "Jahve" imenom *Adonaj* (Gospod).

**Vavilonski
Talmud**

- Glavni stub usmenog zakona. Vavilonski Talmud je sastavljen u Vavilonu i dovršen oko 500 g. n.e. najviše zahvaljujući radu Rabine i rabina Ašija. Sadrži farisejske diskusije svakog zamislivog detalja zakona, biblijskog i farisejskog. Početna tačka tih diskusija je često pokušaj da se objasni značenje Mišne.

**Venjamin
Nahavendi**

- Karaitski mudrac iz IX veka koji je živeo u Nahavendu u Persiji.

**Gamaliel,
Raban**

- Raban Gamaliel II. Vodeći farisej s kraja I veka n.e. Unuk Gamaliela I koji se spominje u Delima 5:34; 22:3.

Gemara

- Aramejski naziv za *Talmud*.

Dodatak

- Zabeleška na margini rukopisa, obično sa ciljem da objasni značenje reči iz nekog drugog jezika.

Glosovi u Šem-Tovovom hebrejskom Mateju daju grčke ili latinske ekvivalente mnogih hebrejskih reči.

- Gora Gerizim** - Planina na severu Izraela blizu Šehema (Nablusa). Danas na ovoj gori Samarjani još uvek imaju bogoslužjenje, dok Jevreji (i fariseji i karaiti) negiraju goru Gerizim smatrajući Jerusolim kao izabrano mesto za bogoslužjenje.
- Daniel al Kumisi** - Karaitski mudrac iz IX veka. Kumisi je rođen u Kumisu u Persiji i naselio se u Jerusalimu oko 880 g.
- Dve Tore** - Farisejsko učenje da je Mojsije primio usmenu Toru zajedno sa pisanom Torom.
- Dogma** - Osnovno učenje (doktrina) neke religiozne zajednice.
- Doktrina** - Vidi *Dogma*.
- Even Bohan** - Bukvalno "ispitni kamen". Naziv polemičkog dela koje je napisao Šem-Tov Ibn Šaprut 1380 g. Hebrejski Matej se nalazi u Even Bohanu kao dodatak.
- Evropski Jevreji** - Drugo ime za *Aškenaze*.
- Eliezer, rabin** - Rabin Eliezer ben Hirkan. Najveći rabinski mudrac s kraja I veka n.e. i učitelj rabina Akive. Prema Talmudu, rabin Eliezer je prizvao čuda da bi pokazao ostalim rabinima da su njegove zakonske odredbe ispravne. Rabini su odbacili njegova čuda i ekskomunicirali ga.
- Euzebij** - Vidi *Jevsevije*
- Zapovesti rabina** - Drugi naziv za *Takanot*.
- Zapovesti Tore** - Farisejski termin koji opisuje zakone izvedene iz Tore (mada obično kroz njihove iracionalne metode tumačenja). U opoziciji sa "zapovestima naših rabina".
- Igra reči** - Korišćenje reči sličnog izgovora, da bi se

ulepšao tekst ili da bi se nešto naglasilo.

Inkvizicija

- Katolička institucija koja je koordinirala sistematsko progonstvo Jevreja (kao i svih ostalih nekatolika) u srednjem veku.

Isus

- Vizantijski izgovor grčke transkripcije hebrejskog (Ιησοῦς) imena "Ješua". U novozavetno doba Grci su ovo ime izgovarali "Jesus", pa otud latinsko "Iesus", hrvatsko "Jezus", englesko "Jesus", itd.

***Jevseviije
(Euzebije)***

- Eusebius Pamphili (oko 260—341 n.e.), episkop u Cezareji, nekada važnoj luci na severu Izraela.

Jahve

- Ime Boga Izraelovog. Na hebrejskom se piše JHVH (יהוה).

Je.š.u.

- Ponižavajuća izmena Ješuinog imena koju su koristili mnogi Jevreji. Ovaj epitet je skraćenica za "neka se izbriše njegovo ime i uspomena".

Ješua

- Originalni (hebrejski) oblik Isusovog imena. Ješua je skraćeni oblik (iz vremena drugog hrama) imena Jehošua koje se izgovaralo i Jošua.

Josif Karo

- (1488-1575) – Sefardski rabin, proteran iz Španije 1492. g. U Safedu, Izrael, Karo je napisao *Šulhan Aruh*, detaljni vodič za farisejski život.

Josif

- (oko 37-101 n.e.) – Josif Flavije (Josephus Flavius), farisej koji je bio svedok rimskog razorenja drugog hrama. Nakon jevrejskog ustanka 66-74 g. n.e., Josif je napisao istorijsku knjigu "Judejski rat", a kasnije i potpunu istoriju Izraela "Jevrejske starine". Pre otkrića svitaka sa Mrtvog mora, Josifovi spisi su bili primarni izvor informacija o judaizmu u zadnjem periodu drugog hrama.

***Jošua ben
Perahdža***

- Vodeći farisejski rabin. Prema jednoj talmudskoj legendi, on je bio farisejski učitelj Ješue

- Nazarećanina. Rabin Jošua je živio krajem II veka p.n.e., tako da je neverovatno da je mogao biti Ješuin učitelj.
- Juda Princ, rabin** - Farisejski vođa koji je sakupio Mišnu oko 210 g. n.e.
 - JHVH** - Jahve, bog Izraelov.
 - Kará** - Stara hebrejska reč za Sveto Pismo Starog zaveta.
 - Karaiti** - Ime dato Jevrejima koji prihvataju Sveto Pismo Starog Zaveta kao jedini izvor Božjeg naučavanja.
 - Kipa** - Kapica koju nose savremeni fariseji. Prema rabinskom zakonu, muškarcu je zabranjeno da hoda 2 metra nepokrivene glave.
 - Kirkisani** - Karaita iz X veka koji je živio u Kirkisanu, Irak.
 - Levitski brak** - Zahtev Tore da se oženi udovicom rođaka koji je umro ne ostavivši potomstvo (5. Mojs. 25:5-10). Juda je ispunio levitski zahtev sa Tamarom (1. Mojs. 38:8,26), kao i Voz sa Rutom (Ruta 4:5).
 - Lubavič** - *Hasidska* sekta poreklom iz Istočne Evrope. Poznata i kao "Habad". Mnogi Lubavičani su proglasili nedavno preminulog rebea *Menahema Mendela Šnerzona* za Mesiju.
 - Ma'asim** - Bukvalno "dela". Farisejski termin koji označava rabinske primere koji postaju izvor farisejskog zakonodavstva, kao i zakone bazirane na tim primerima.
 - Majmonid** - Farisejski filozof i izučavalac Talmuda iz XII veka čija su dela uobličila savremeni ortodoksni Judaizam.
 - Midraš** - Jedan od stubova usmenog zakona, napisan od II do IX veka kao uređeni komentar biblijskih stihova, za razliku od Mišne i Talmuda koji su uređeni po temama.

Midraško tumačenje	- Farisejski naziv za sistematsko iracionalno tumačenje Svetog Pisma. Poznat i pod nazivom <i>deraš</i> , <i>homiletsko tumačenje</i> ili <i>hermeneusko tumačenje</i> .
Mikra	- Zajedno sa <i>Kará</i> , <i>Hebrejsko pismo</i> ili <i>Stari zavet</i> , jedno od naziva za <i>Tanah</i> . Ime se izvodi iz Nemija 8:8.
Minhag	- Vidi <i>Običaj</i> .
Misnagdim	- Doslovno: "protivnici". Farisejski pokret koji se protivio hasidskim inovacijama, nastao u XVIII veku.
Mišna	- Jedan od stubova Usmenog zakona, Mišna sadrži rasprave u farisejskim akademijama do vremena kada je zapisao rabin Juda Princ, oko 200 g. n.e.
Mojsijev autoritet	- Farijsejska doktrina po kojoj rabini imaju isključivo pravo da tumače Sveto Pismo, izvedeći ga iz navodnog neprekinutog lanca rukopoloženja, počev od Mojsija.
Mojsijev presto	- Simbol Mojsijevog autoriteta, ili kao doslovno sedište u sinagogi iz koje rabini poučavaju ili metaforičko postavljenje rabina na Mojsijevo mesto.
Moše Iserles	- Rabinski vođa iz XVI veka koji je prilagodio <i>Šulhan aruh</i> Josifa Kara prema aškenaskom predanju.
Naučene zapovesti ljudske	- Izraz u Isaija 29:13 koji opisuje zakone koje su izmislili ljudi. Ješua i Karaiti primenjuju tu frazu na farisejske zakone.
Ortodoksni Jevrejin	- Savremeni naziv za fariseje
Palestinski Talmud	- Vidi <i>Jerusalimski Talmud</i> .
Papije	- (oko 60 – 130 g. n.e.) – "Crkveni otac" koji je živeo u Maloj Aziji. Prema crkvenom ocu iz II

veka Irineju, Papije je poznavao apostola Jovana. Papije navodi da je Jevanđelje po Mateju napisano na hebrejskom i da su od tog originala nastali nekvalitetni prevodi na druge jezike.

- Pranje ruku** - Farisejski zakon koji zahteva ritualno pranje ruku i odgovarajući blagoslov pre svakog jela.
- Predanje (tradicija)** - Svaki običaj upražnjava tokom dužeg vremenskog perioda u jevrejskoj zajednici, tako da je postao obavezujući zakon. Formalno, svaki običaj upražnjava u tri uzastopne prilike koji bi potom postao obavezujući. Primer obavezujućeg običaja je nošenje *kipe* (kapice).
- Predanje starih** - Drugi naziv za *takanot*.
- Raban** - Doslovno: "naš rabin" (na aramejskom). Stara titula za vodećeg rabina.
- Rabanizam** - Srednjovekovni naziv za fariseizam. Ovu reč koriste rabinski mudraci kao što je rabin Ovadija od Bartenora u svom delu *Putovanja u zemlju Izraelovu*.
- Rabaniti** - Srednjovekovni naziv za fariseje.
- Rabin** - Doslovno: "Veliki". Titula dodeljivana starim učiteljima. Farisejska teologija je to preokrenula u naziv za učitelje sa Mojsijevim autoritetom. Po farisejskoj teologiji, svaki rabin poseduje rukopoloženje koje doseže preko neprekinutog lanca sve do Mojsija.
- Rabina** - U talmudskom traktatu *Bava metzia* nalazi se izjava: "Rabina i rabin Aši su kraj poučavanja", što se obično shvata kao imenovanje poslednjih redaktora Vavilonskog Talmuda. Većina naučnika smatra da se Rabina odnosi na Rabinu bar Huna (? – 499 g. ne)
- Rabin Aši** - Farisejski mudrac koji je zajedno sa Rabinom zaslužan za kompilaciju Vavilonskog Talmuda oko 500 g. n.e.

- Rabinski autoritet*** - Farisejska dogma da rabini imaju apsolutni autoritet u religioznim stvarima. Fariseji veruju da je njihov autoritet na zemlji pretežniji od Božjeg.
- Rabinski zakoni*** - Drugi naziv za *takanot*, zakone koje su ustanovili rabini.
- Rabinski Jevreji*** - Savremeni naziv za fariseje.
- Rasprave*** - Rasprave u srednjem veku u kojima su Jevreji bili prisiljavani da brane svoju veru od katoličkih napada. Rasprave su po pravilu bile uvod u katolička progonstva.
- Raši*** - (1040 - 1105) – Rabin Solomon ben Isak, farisejski komentator Biblije čije komentare današnji fariseji smatraju kanonskim.
- Rebe*** - Vidi *Hasidski rebe*.
- Savremeni hebrejski jezik*** - Dijalekat hebrejskog jezika koji se govori u današnjem Izraelu. Savremeni hebrejski jezik se razlikuje dosta i od biblijskog hebrejskog i od hebrejskog koji se govorio u prvim vekovima nove ere.
- Sadok (Cadok)*** - Prvi sveštenik koji je služio u Solomunovom hramu. Njegovi potomci su poznati kao sinovi Sadokovi, ili Sadukeji.
- Sadukeji*** - Jevrejski pokret u vremenu kraja drugog hrama koji je vezan samo za Tanah. Neki kasniji sadukeji su negirali buduće vaskrsenje mrtvih.
- Samarjani*** - Asirski car je naselio ne-Jevreje u VIII veku p.n.e., nakon preseljenja deset severnih Izraelskih plemena.
- Svici sa Mrtvog mora*** - Stari rukopisi koji dosežu do kraja drugog hrama, pronađeni blizu Mrtvog mora 1947. g. Većinu su napisali Esenski Jevreji. Svici sa Mrtvog mora su opskrbili istoričare jedinstvenim uvidom u judaizam u Izraelu u I veku n.e. Pre otkrića ovih svitaka, primarna informacija o judaizmu I veka n.e. se izvodila iz izvora kao što

- su Mišna i Talmud koji su napisani dosta kasnije.
- Sekularisti** - Izraelski Jevreji koji odbijaju religiju kao centralni deo svog života. Oko 70% Jevreja danas su sekularisti.
- Semitizmi** - Semitski izrazi (hebrejski ili aramejski), prevedeni doslovno na ne-semitske jezike, kao što je grčki.
- Senice** - Vidi *Blagdan (praznik) Senica*.
- Septuaginta** - Prevod Tanaha (Starog Zaveta) na grčki jezik. Septuagintu su preveli u III veku p.n.e. Jevreji za Jevreje iz rasejanja koji nisu znali hebrejski jezik. Međutim, taj prevod je preživio mnoge revizije, i sa malim izuzecima od nekoliko fragmenata iz svitaka sa Mrtvog mora, današnja Septuaginta potiče iz hrišćanskih izvora iz IV veka.
- Sefardi** - Jevreji iz islamskih zemalja. Sefardi imaju predanje koje se razlikuje od aškenaskog. Mnogi sefardi su potomci Jevreja proteranih iz Španije 1492. g.
- Sinovi Sadokovi** - Drugi naziv za sadukeje. Ovaj izraz se javlja u Jezekilju 40:46; 44:15; 48:11.
- Sinoptička jevanđelja** - Naziv za prva tri Jevanđelja (Matej, Marko i Luka) koja sadrže paralelne stihove.
- Sledbenici hebrejskog Pisma** - Prevod reči "Karait". Neko ko prihvata i ko se drži hebrejskog Svetog Pisma (Starog Zaveta).
- Stari zavet** - Hrišćanski naziv za *Tanah*. Naziva se i *Hebrejsko pismo*, *Mikrá* ili *Kará*.
- Takanot** - "Ispravke, amandmani". Hebrejska reč koja opisuje zakon koji su propisali fariseji.
- Talmud** - Kolekcija rasprava iz farisejskih akademija, prvenstveno o značenju Mišne. Poznat i pod aramejskim nazivom *Gemara*. Vidi *Vavilonski Talmud*, *Jerusalimski Talmud*.

- Talmudisti** - Rani srednjovekovni naziv za fariseje.
- Tanah (Tanakh)** - Savremeni hebrejski naziv za "Stari Zavet". U staro-hebrejskom koristio se naziv Kará ili Mikrá. Ime Tanah je skraćenica za Tora (Zakon), Neviim (Proroke) i Khetuvim Kedošim (Svete Spise – uglavnom istorijske spise).
- Tiberija** - Grad na zapadnoj obali Galilejskog jezera na severu Izraela. Jerusalimski Talmud je u stvari napisan u Tiberiji.
- Tora** - Pet knjiga Mojsijevih: Stvaranje, Izlazak, Levitska, Brojevi i Ponovljeni zakon. Tora se obično prevodi kao "Zakon", mada doslovno znači "učenje".
- Usmeni zakon** - Skup informacija za koje fariseji tvrde da su otkrivene Mojsiju usmeno na gori Sinaj. Usmeni zakon je zapisan u obliku Mišne, Talmuda i Midraša.
- Usmena Tora** - Drugi naziv za *Usmeni zakon*.
- Fariseji** - Jevrejska sekta osnovana u II veku p.n.e. Osnovno učenje ove sekte je verovanje u "Usmeni zakon", tajno otkrivenje koje je navodno dato Mojsiju na gori Sinaj. Savremeni ortodoksni judaizam je direktni nastavak starog farisejizma i srednjovekovnog rabinizma.
- Farisejizam** - Religija fariseja.
- Farisejski judaizam** - Vidi *Fariseji*.
- Hakel ceremonija** - Bukvalno "sakupljanje". Ceremonija koju propisuje Tora (5. Mojs. 31:7—13) da se održava svake sedme godine na Praznik Senica. Na Hakel ceremoniji, Tora se čitala pred čitavim jevrejskim narodom, uključujući muškarce, ženu, decu i strance. Svrha ove ceremonije je bila da se prosečni Izraelac pouči zakonima Tore.

Hasidi

- Doslovno "Pravednici". Farisejska sekta koju je osnovao *Baal Šem-Tov* u XVIII veku. Svaka hasidska grupa je fokusirana oko jednog rabina koji dobija titulu "rebe". Hasidi provode mnogo vremena na mističnim i praznovernim temama, naročito na Kabali i na molitvama pokojnim hasidskim svecima. Na primer, jedan od najvećih hasidskih događaja je poseta grobu rabina Nahmana od Braslave u Umanu u Ukrajini.

Hasidski rebe

- Vođa hasidskih sekti. Počev od ranog XVIII veka, mnogi gradovi u Istočnoj Evropi imali su svog lokalnog "rebea" koji je okupljao *haside* oko sebe. Zahtev rebea za autoritetom počiva obično na nekim čudima koja je počinio ili na poticanje iz porodice nekog čudotvorca. Nedavno preminuli rabin Šnerson od Luboviča, čiji sledbenici su tvrdili da je on Mesija, je primer hasidskog rebea. Drugi primer je rabin Nahman od Braslava.

Hauard Džordž

- Naučnik sa Univerziteta Merser u Džordžiji koji je ponovo otkrio Šem-Tovovog hebrejskog Mateja 1980. g. Njegov prvi rezultat je razotkrivanje pogrešne tvrdnje da je Šem-Tovov hebrejski Matej isto što i Ditijeova i Minsterska verzija Mateja, koje su očigledno prevodi sa grčkog i/ili latinskog na hebrejski. Kada je Hauard pokazao da se Šem-Tovov hebrejski Matej razlikuje od ovih prevoda, postalo je moguće proučavati ga nezavisno.

Hebraizmi

- Jevrejski izrazi prevedeni doslovno na neki drugi jezik kao što je grčki.

Hebrejska sintaksa

- Pravila strukture hebrejskog jezika. Ova pravila se često razlikuju od sintakse indoevropskih jezika, što predstavlja problem kod prevodenja starih hebrejskih tekstova.

- Hebrejski jezik** - Dijalekat hebrejskog jezika na kome je napisana Mišna u poslednjem periodu drugog hrama i koji je bio govorni jezik najranije do sredine II veka n.e. Svici sa Mrtvog mora i Šem-Tovov hebrejski Matej su napisani na jednoj varijanti tog dijalekta.
- Hermeutičko tumačenje** - Drugi naziv za *midraško tumačenje*.
- Hilel** - Poznat i kao "Hilel Vavilonac". Preselio se iz Vavilona u Izrael oko 20. g. n.e. i postao vođa jedne od dve glavne farisejske frakcije, Hilelove škole, koja je bila u stalnom sukobu sa Šamajevom školom. Šamajeva škola je uništena za vreme jevrejske bune 66 – 74. g. n.e. i kao rezultat, današnji Jevreji slede stope Hilelove škole. Hilel je najpoznatiji po njegovih sedam pravila *midraškog tumačenja*. Hilel Vavilonac je predak Hilela II koji je prema rabinskom predanju izumeo savremeni rabinski kalendar 359. g. n.e.
- Hilelova škola** - Vidi *Hilel*.
- Homiletsko tumačenje** - Drugi naziv za *midraško tumačenje*.
- Horazin (Korazin)** - Grad na obali Galilejskog jezera na severu Izraela. Ješua je podučavao u sinagogi u Horazinu (Matej 11:21, Luka 10:13), a arheolozi su pronašli tu sinagogu i u njoj "Mojsijev presto".
- Cadok** - Vidi *Sadok*.
- Šamaj** - Vođa Šamajeve škole, jedne od dve glavne farisejske frakcije od oko 20. g. p.n.e. Šamajeva škola je bila u stalnom sukobu sa svojom rivalskom frakcijom. Ona je praktično uništena tokom Jevrejskog ustanka 66-74. g. n.e. Vidi i *Hilel*.
- Šamajeva škola** - Vidi *Šamaj*.

- Šem-Tov Ibn Šaprut** - Jevrejski rabin iz XIV veka koji je napisao knjigu Even Bohan, koja sadrži hebrejsku verziju Jevanđelja po Mateju u dodatku. Kao rezultat, ova hebrejska verzija Mateja je postala poznata pod nazivom "Šem-Tovov hebrejski Matej".
- Šem-Tovov hebrejski Matej** - Hebrejska verzija Jevanđelja po Mateju sačuvana u dodatku jednog polemičkog dela iz XIV veka koje je napisao Šem-Tov Ibn Šaprut. Mada se dugo verovalo da se radi o prevodu sa grčkog ili latinskog, nedavno je pokazano da ova hebrejska verzija Mateja sadrži originalne delove teksta koji se ne mogu naći u prevodima sa grčkog ili latinskog.
- Šneron, rabin Menahem Mendel** - 1902-1994. *Hasidski* rebe, vođa sekte Lubavič. Mnogi njegovi sledbenici su ga proglasili za Mesiju. Ironijom sudbine, to verovanje je ojačano nakon njegove smrti.
- Šulhan Aruh** - Rabinski spis koji sadrži zakonske odluke i predanja koja savremeni fariseji smatraju zakonski obavezujućim. Knjigu je u XVI veku napisao Josif Karo u Safedu, Izrael, a kasnije dopunio Moše Iserles iz Krakova, Poljska.

Bibliografija

W. C. Allen, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to S. Matthew*, New York 1907

"Beit Yoseph" = Joseph Caro [16th Century], *Beit Yoseph* [Commentary on *Tur*] in: Ya'akov Ben Asher, *Tur*, Jerusalem 1990

E. Ben Yehudah, *Kompletni rečnik starog i savremenog hebrejskog jezika*, Jerusalem 1951 [na hebrejskom]

"Bi'ur Halachah" = Israel Meir Kagan (Chafetz Chaim) [20th Century], *Bi'ur Halachah*, in: *Mishnah Berurah* [commentary on Shulchan Aruch] [na hebrejskom]

F. Blass and A. Debrunner, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, University of Chicago 1961

"Chidushei Ramban" = Moses ben Nachman [13th Century], *Chidushei Ramban*, Or Olam Society, Jerusalem 1972 [na hebrejskom]

W. Chomsky, "What was the Jewish Vernacular During the Second Commonwealth?", *Jewish Quarterly Review* 42 (1951-1952) pp. 193-212

"Cruse Translation" - Eusebius of Caesarea [4th Century], *The Ecclesiastical History of Eusebius Pamphilus*, translated by C. F. Cruse, Grand Rapids, Michigan 1971

Daniel al-Kumisi [9th Century Karaite sage], "The Epistle to the Dispersion", in: L. Nemoy (ed.), "The Pseudo-Qumisian Sermon to the Karaites", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research* 43 (1976) pp. 49-105 [Hebrew and English]

W. C. Davies and D. C. Allison, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew: Vol. 3 [Matthew XIX—XXVIII]* (*International Critical Commentary*), T. & T. Clark, Edinburgh 1997

- "Deferrari Translation" = Eusebius of Caesarea [4th Century], *Ecclesiastical History*, translated by R. J. Deferrari, Catholic University of America Press, Washington 1953
- J. D. Eisenstein, *Ozar Wikuhim: A Collection of Polemics and Disputations with Introduction, Annotations and Index*, New York 1928 [Hebrew]
- E. J. Epp, "Ancient Texts and Versions of the New Testament", in: *New Interpreter's Bible: Vol. VIII*, Abingdon Press, Nashville 1995, pp. 1-11
- Exodus Rabbah*, translated by S. M. Lehrman, Soncino Press, London and New York 1983
- J. C. Fenton, *Saint Matthew (The Pelican Gospel Commentaries)*, Penguin Books 1963
- L. Garshowitz, "Shem Tov ben Isaac Ibn Shaprut's Gospel of Matthew", in: *The Frank Talmage Memorial Volume I*, ed. B. Walfish, Haifa 1993, pp. 297-322
- "Goldin Translation" = S. Ganzfried [19th Century], *Code of Jewish Law: Kitzur Shulhan Aruch*, translated by H. E. Goldin, Hebrew Publishing Company, New York 1961
- J. M. Grintz, "Hebrew as the Spoken and Written Language in the Last Days of the Second Temple", *Journal of Biblical Literature* 79 (1960) pp. 32-47
- D. A. Hagner, *Matthew 14—28 (Word Biblical Commentary)*, Word Books Publisher, Dallas 1995
- "Hammer Translation" = *Sifre: A Tannaitic Commentary on the Book of Deuteronomy*, translated by R. Hammer, Yale University Press, New Haven and London 1986
- W. Horbury, "The Hebrew Text of Matthew in Shem Tob ibn Shaprut's Eben Bohan", in: Davies and Allison, pp. 729—738
- G. Howard, "The Tetragram and the New Testament", *Journal of Biblical Literature* 96 (1977) pp. 63-83
- G. Howard, "Shem-Tob's Hebrew Matthew", *Proceedings of the Ninth World Congress of Jewish Studies (Jerusalem, August 4—12, 1985): Division A*, Jerusalem 1986, pp. 223-230

- G. Howard, "Was the Gospel of Matthew Originally Written in Hebrew?", *Bible Review* 2,4 (1986) pp. 15-25
- G. Howard, *The Gospel of Matthew According to a Primitive Hebrew Text*, Mercer University Press, Macon, Georgia 1987
- G. Howard, "The Pseudo-Clementine Writings and Shem-Tob's Hebrew Matthew", *New Testament Studies* 40 (1994) pp. 622-628
- G. Howard, *Hebrew Gospel of Matthew*, Mercer University Press, Macon, Georgia 1995
- G. Howard, "Shem-Tob's Hebrew Matthew and Early Jewish Christianity", *Journal for the Study of the New Testament* 70 (1998) pp. 3-20
- G. Howard, "A Response to William L. Petersen's Review of Hebrew Gospel of Matthew", *TC: A Journal of Biblical Textual Criticism* 4 (1999) [E-Journal], <http://purl.org/TC>
- "Ben Isaiah and Sharfman Translation" = *The Pentateuch and Rashi's Commentary: A Linear Translation into English*, translated by A. Ben Isaiah and B. Sharfman, New York 1949
- M. Jastrow, *Dictionary of Talmud Babli, Yerushalmi, Midrashic Literature and Targumim*, New York 1950
- G. A. Kiraz, *Comparative Edition of the Syriac Gospels*, Leiden 1996
- "Kirkisani" — B. Chiesa and W. Lockwood, *Ya'qub al-Qirqisani on Jewish Sects and Christianity*, Frankfurt am Main 1984 [10th Century Karaite sage]
- "Kitzur Shulchan Aruch" = S. Ganzfried [19th Century], *Kizzur Schulchan Aruch*, Basel 1965 [Hebrew and German]
- "Lake Translation" = Eusebius of Caesarea [4th Century], *The Ecclesiastical History (Loeb Classical Library)*, translated by K. Lake, London 1926 [Greek and English]
- G. M. Lamsa, *New Testament Origins*, Chicago and New York 1947
- H. G. Liddell and R. Scott, *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford 1968
- "LXX" = A. Rahlfs (ed.), *Septuaginta*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1979

"Marcus Translation" — Josephus Flavius [1st Century CE], *Josephus, Vol. VII (Loeb Classical Library)*, translated by R. Marcus, Harvard University Press, London 1958 [Greek and English]

B. M. Metzger, *The Early Versions of the New Testament*, Oxford 1977

J. P. Migne (ed.), *Patrologiae Cursus Completus: Series Graeca*, Paris 1886 (Microfiche Edition, Interdocumentation, Zug, Switzerland 1970)

"*Mishnah Berurah*" - I.M. Kagan (Chafetz Chaim) [20th Century], *Mishnah Berurah*, Jerusalem and New York 1972 [commentary on Shulchan Aruch; printed together with *Shulchan Aruch* and *Bi'ur Halachah*] [na hebrejskom]

Moses Maimonides, *Introduction to the Mishnah*, Jerusalem 1992 [na hebrejskom]

L. Nemoy, "The Attitude of the Early Karaites towards Christianity", in: S. Lieberman (ed.), *Salo Wittmayer Baron Jubilee Volume*, vol. II, Jerusalem 1975, pp. 679—715

Ross K. Nichols, "The Seat of Moses: A Note on Matthew 23:2—3 According to Shem Tob's Hebrew Matthew" [online study], <http://www.ancientpaths.org/>

Pesikta DeRav Kahana, D. Mandelbaum (ed.), New York 1987

W. L. Petersen, "The Gospel of Matthew according to a Primitive Hebrew Text, by George Howard" (book review), *Journal of Biblical Literature* 108 (1989) pp. 722-726

W. L. Petersen, "The Vorlage of Shem-Tob's 'Hebrew Matthew'", *New Testament Studies* 44 (1998) pp. 490-512

W. L. Petersen, "Some Observations on a Recent Edition of and Introduction to Shem-Tob's 'Hebrew Matthew'", *TC: A Journal of Biblical Textual Criticism* 4 (1999) [E-Journal], <http://purl.org/TC>

M. A. Powell, "Do and Keep What Moses Says (Matthew 23:2—7)", *Journal of Biblical Literature* 114 (1995) pp. 419-435

L. Y. Rahmani, "Stone Synagogue Chairs: Their Identification, Use and Significance", *Israel Exploration Journal* 40 (1990) pp. 192-214

"Rashi" = Solomon ben Isaac [11th Century] in: *Torat Chayim*, Mosad Harav Cook, Jerusalem 1993 [Rabbinic Bible commentary] [na hebrejskom]

I. Renov, "The Seat of Moses", *Israel Exploration Journal* 5 (1955) pp. 262-267

Y. Rosental, "Jewish Criticism of the New Testament from the 13th Century", in: *Studies in Jewish Bibliography, History and Literature: Y. Kiov Jubilee Volume*, Y. Berlin (ed.), New York 1972, pp. 123-139 [Hebrew]

"Rosner Translation" — *Maimonides' Introduction to His Commentary on the Mishnah*, translated by F. Rosner, Jason Aronson, Inc., Northvale, New Jersey and London 1995

R. F. Shedinger, "The Textual Relationship Between "P45" and Shem-Tob's Hebrew Matthew", *New Testament Studies* 43 (1997) pp. 58-71

R. F. Shedinger, "A Further Consideration of the Textual Nature of Shem-Tob's Hebrew Matthew", *Catholic Bible Quarterly* 61,4 (1999) pp. 686-694

Siddur Rinat Yisrael: Nusach Sefarad, Sh. Tal (ed.), Jerusalem 1984 [na hebrejskom]

Sifre on Deuteronomy, L. Finkelstein (ed.), New York 1969 [Hebrew]

"Shulchan Aruch" = Joseph Caro [16th Century], *Shulchan Aruch*, in: *Mishnah Berurah* [na hebrejskom]

"Soncino Translation" = *Hebrew-English Edition of the Babylonian Talmud: Sanhedrin*, translated by J. Schachter and H. Freedman, Soncino Press, London 1969

H. L. Strack and G. Stemberger, *Introduction to the Talmud and Midrash*, translated by M. Bockmuehl, T. & T. Clark, Edinburgh 1991

E. L. Sukenik, *Ancient Synagogues in Palestine and Greece*, London 1934

N. Turner, *A Grammar of New Testament Greek, Vol. IV: Style*, T. & T. Clark, Edinburgh 1976

"Whiston Translation" - Josephus Flavius [1st Century CE], *Complete Works of Josephus*, translated by W. Whiston, Kregel Publications, Grand Rapids, Michigan 1981

M. Whittaker, *New Testament Greek Grammar: An Introduction*, SCM Press Ltd 1969

Ya'akov ben Reuven, *Wars of the Lord*, Y. Rosental (ed.), Jerusalem 1973 [na hebrejskom]

M. Zerwick and J. Smith, *Biblical Greek Illustrated by Examples*, Rome 1977

Dodatak

Jevanđelje po Mateju

preveo sa hebrejskog Željko Stanojević



Deo kopije Jevandolja po Mateju na hebrejskom jeziku
(1. poglavlje, stihovi 18-25). Kompletna kopija se nalazi u
Britanskoj biblioteci manuskriptata.

Jevandjelje po Mateju

1. poglavlje

1 Ovo je rodoslov Ješue, Davidovog sina, koji je bio Avrahamov sin.

2 Od Avrahama se rodi Jichak, a od Jichaka se rodi Jaakov, od Jaakova se rodiše Jehuda i njegova braća.

3 Od Jehude i Tamare se rodi Perek i Zerah, od Pereca se rodi Hecron, od Hecrona se rodi Ram.

4 Od Rama se rodi Aminadav, od Aminadava se rodi Nahšon, od Nahšona se rodi Salmon.

5 Od Salmona i Rahave bludnice rodi se Boaz, od Boaza i Rute rodi se Oved, a od Oveda se rodi Jišaj.

6 Od Jišaja se rodi David od Davida i žene Urijine rodi se Šelomo.

7 Od Šeloma se rodi Rehavam, od Rehovama se rodi Avija, a od Avije se rodi Asa.

8 Od Ase se rodi Jehošafat, od Jehošafata se rodi Joram, od Jorama se rodi Uzija.

9 Od Uzije se rodi Hizkija.

10 Od Hizkije se rodi Menaše, od Menašea se rodi Amon, od Amona se rodi Jošija.

11 Od Jošije se rodi Jehanja i braća njegova u vavilonskom izgnanstvu.

12 Od Jehanje se rodi Šealtiel, od Šealtielu se rodi Zerubabel.

13 Od Zerubavela se rodi Avihud, od Avihuda se rodi Eljakim, od Eljakima se rodi Azur.

14 Od Azura se rodi Cadok, od Cadoka se rodi Akim, od Akima se rodi Elihud.

15 Od Elihuda se rodi Elazar, od Elazara se rodi Matan, od Matana se rodi Jaakov.

16 Od Jaakova se rodi Josef. To je Josef muž Mirjame, prozvanog Mesija, odnosno Hristos.

17 I ukupno rodoslov broji od Avrahama do Davida četrnaest kolena. Od Davida do vavilonskog izgnanstva četrnaest kolena, i od vavilonskog izgnanstva do Ješue četrnaest kolena.

18 Ješuino rođenje zbilo se ovako: Dok je njegova majka bila zaručena za Josefa, a još pre nego što je on legao sa njom, nađe se da je trudna od Svetog Duha.

19 A Josef, pošto je bio pravedan čovek, nije želeo da živi sa njom, ali ni da je razotkrije nanevši joj sramotu ili osudivši je na smrt, već je hteo da je prikrije.

20 Dok je razmišljao o ovoj stvari u svom srcu, ođednom mu se prikaza u snu anđeo i reče: "Josefe sine Davidov, ne boj se uzeti ženu svoju Mirjam jer je od Duha Svetog ona začela.

21 Ona će roditi sina i daćeš mu ime Ješua, jer će on spasiti moj narod od njihovih prestupa."

22 Sve ovo se dešava da bi se ispunilo ono što je zapisao prorok po Božjim uputstvima:

23 "Gle, devojka će zatrudneti i rodiće sina i daće mu ime Imanuel, što znači, s nama Bog."

24 Josef se probudi iz sna, te učini sve kako mu je zapovedio Božji anđeo i uze svoju ženu.

25 I nije legao s njom sve dok ne rodi sina, svog prvenca, te mu dade ime Ješua.

2. poglavlje

1 Bilo je to kada se rodio Ješua, u judejskom Bet Lehemu u vreme vlasti cara Iroda. Jednog dana, oni koji gledaju u zvezde dođoše sa istoka u Jerusalim.

2 Zatim rekoše: "Gde je judejski car koji se rodio? Videli smo njegovu zvezdu na istoku." Došli su sa bogatim darovima da mu se poklone.

3 Čuvši ovo, car Irod se prestravio, kao i svi stanovnici Jerusalima s njim.

4 Potom je sakupio sve svoje velikaše i zatražio od njih da mu kažu u kojem mestu se rodio Mesija.

5 Oni mu odgovoriše: "U judejskom Bet Lehemu, kao što je zapisano preko proroka:

6 "A ti Bet Leheme judejski, zemljo cenjena judejska, iako si najmanji među hiljadama judejskih gradova, iz tebe će mi izaći budući vladar Izraela."

7 Tada car Irod pozva mudrace da ih u tajnosti upita za tačno vreme kada su videli zvezdu.

8 Potom ih posla u Bet Lehem i reče im: "Idite i dobro se raspitajte za to dete, pa kad ga budete našli, kažite mi da i ja odem da mu se poklonim."

9 Pošto su čuli cara, krenuli su. Kad najednom, zvezda koju su videli na istoku, poče da ide pred njima, sve dok nisu stigli do mesta. Kad su stigli u Bet Lehem, zvezda stade kod mesta gde je bilo dete.

10 Videvši zvezdu, njihovoj sreći nije bilo kraja.

11 Došavši, našli su kuću i Mirjam, njegovu majku. Kleknuli su pred njim i poklonili mu se. Zatim su otvorili svoje velike vreće i izneli pred njega zlatan dar, tamjan i miro.

12 Nakon toga, u snu im zapovedi anđeo da se ne vraćaju Irodu, tako da se vратиše u svoju zemlju drugim putem.

13 Kad ovi odoše, iznenada se anđeo Božji prikaza Josefu u snu: "Ustani i uzmi dete i njegovu majku i beži u Egipat. Ostani tamo dok ti ne kažem, jer Irod traži dete da ga ubije."

14 Tako on povede dete i njegovu majku.

15 Bio je tamo do Irodove smrti, da se ispuni što je rečeno preko proroka: "I iz Egipta ću pozvati sina svog."

16 Kad je Irod video da su ga mudraci prevarili, naljuti se veoma i rastuži u srcu, te zapovedi da se pošalju svi njegovi knezovi da pobiju svu decu u Bet Lehemu i okolini, koja su rođena u vreme kad je rođeno dete, koje su mu kazali mudraci.

17 Tako se ispunila reč koju reče prorok Jeremija:

18 "Glas u Rami čuje se, naricanje i gorki plač. Rahela plače za svojom decom..."

19 Kada je car Irod umro, anđeo Božji se prikaza Josefu u snu u Egiptu,

20 govoreći: "Ustani, uzmi dete i majku njegovu i idi u Izrael jer umreše oni koji su tražili dete da usmrte."

21 Tako ustade i uze dete i njegovu majku, te se vratiše u Izrael.

22 Pošto je čuo da je Horkan, po imenu Argelaus, car u Judeji umesto Iroda njegovog oca, uplašio se otići tamo, te ga anđeo opet u snu upozori da ode u Galileju.

23 Stigao je tamo i naselio se u gradu koji se zove Nazaret, da se ispuni što kaza prorok: "Nazarećanin će se zvati."

3. poglavlje

1 U te dane dođe Johanan kupač,* tumač Svetog pisma, u Judejsku pustinju,

2 i reče: "Vratite se veri, jer Carstvo nebesko samo što nije došlo."

3 Da se ispune reči proroka Ješajahua: "Glas se ču u pustinji koji kaže: 'Okrenite se Jahveu. Raskršćite u pustinji stazu Bogu našem'."

* onaj koji vrši obredno kupanje

4 Johanan je bio obučen u kamilju dlaku i crnom kožom opasan po slabinama, dok su mu hrana bili skakavci i šumski med.

5 Tada izađe pred njega narod iz Jerusalima, i iz čitave Judeje, i iz svih carstava oko reke Jordan.

6 Potom su ispovedali svoje grehe i obredno se kupali u Jordanu po njegovom kazivanju.

7 I videvši kako mnogi od fariseja i od sadukeja dolaze da se kupaju reče im: "Seme zmijsko, ko vam reče da pobegnete od gneva koji se sprema da dođe od Boga?"

8 Pravite plodove savršenog pokajanja.

9 I ne govorite u srcima svojim: 'Otac naš je Avraham.' Zaista vam kažem da Bog može podići svog sina Avrahama od ovog kamenja.

10 Već je sekira došla do korena drveta, koje ne daje dobar rod. Posećiće ga i vatrom spaliti." I upita ga mnoštvo: "Ako je tako, šta da radimo?" A Johanan im odgovori: "Ko ima dve haljine neka da onome ko nema." A narod dođe da se obredno kupa, te ga mnogi upitaše: "Šta da radimo?" I odgovori im: "Ne žalite se ni na jednog čoveka i ne kažnjavajte ih, i budite srećni svojom sudbinom." I sav narod pomisli u svom srcu da možda Johanan obrezivač* nije Ješua.

11 A Johanan odgovori svima: "Zaista, evo ja vas obredno kupam u dane pokajanja, ali posle dolazi jači od mene kome ja nisam dostojan odvezati vezice na sandalama. I on će vas kupati vatrom Duha Svetog,

12 u čijoj ruci su vile da pravi gumno i skupiće žito u žitnice svoje, a plevu će sažeci vatrom.

13 Tada dođe Ješua iz Galileje na reku Jordan da ga obredno okupa Johanan.

* onaj koji vrši obrezivanje

14 Johanan se pokoleba da ga obredno kupa, govoreći: "Ti treba mene da kupaš, a ti dolaziš kod mene."

15 A Ješua odgovori i reče mu: "Dozvoli, jer smo obavezni da ispunimo svaku pravdu." I tada ga Johana okupa.

16 I čim izađe iz vode, otvoriše mu se nebesa i vide kako Duh Božji silazi ka njemu kao golub da ga blagosilja.

17 Odjednom, glas sa neba progovori: "Ovo je Sin moj kojeg volim veoma mnogo i moja želja je u njemu."

4. poglavlje

1 Tada uze Duh Sveti Ješuu u pustinju da ga iskuša Satan.

2 I posti četrdeset dana i četrdeset noći, i nakon toga ogladni.

3 Priđe kušač i reče mu: "Ako si Sin Božji, kaži ovom kamenju da se pretvori u hleb."

4 A Ješua odgovori i reče mu: "Zapisano je: 'Ne živi čovek od samog hleba'."

5 Tada ga uze Satan u sveti grad i postavi ga na najviše mesto u hramu,

6 i reče mu: "Ako si ti Bog, skoči dole jer piše: 'Jer sam anđelima svojim zapovedio za tebe, da te čuvaju na svim putevima tvojim'."

7 I odgovori mu Ješua opet: "Ne iskušavaj Jahvu Boga svojega."

8 I ponese ga Satan na goru veoma visoku i pokaza mu sva carstva zemaljska i slavu njihovu,

9 i reče mu: "Sve ovo ću ti dati, ako mi se pokloniš."

10 Tada mu odgovori Ješua: "Idi Satan, jer je zapisano: 'Jahvi se moli i samo njemu služi'."

11 Tada ga ostavi Satan, i gle, anđeli mu priđoše i služaše mu.

12 I u te dane ču Ješua da je zatvoren Johanana u zatvor i pođe u Galileju.

13 I pođe Nazaret i nastani se u Kefar Nahum Rajta, na stranom jeziku Maritma, na obodu zemlje Zevulonove,

14 Da bi se ispunile reči proroka Ješajahua:

15 "Zemlja Zevulon i zemlja Neftali prema moru, preko reke Jordan, i Galileja paganska.

16 Narod koji hoda po mraku vide svetlost veliku, žitelje zemlje senke obasja svetlost."

17 Od tada pa nadalje poče Ješua propovedati i govoriti: "Vratite se veri jer je blizu Carstvo nebesko."

18 Pođe Ješua obalom Galilejskog jezera i vide dva brata: Šimona, koji se još zvao i Simon, a prozvanog Petros, i Andreja njegovog brata, kako bacaju svoje mreže u jezero, pošto su bili ribari.

19 Potom im reče: "Hajte zamnom, i načiniću vas ribarima ljudi."

20 Oni ostaviše mreže istog časa i pođoše za njim.

21 Otišavši odatle, video je druga dva brata: Jaakova i brata njegovog Johanana, Zevedielove sinove, na stranom jeziku Zavadao i Zavada, i njihovog oca u čamcu, kako sređuju svoje mreže, te ih pozva.

22 Oni brzo ostaviše mreže i svoga oca i pođoše za njim.

23 Počeo je tako Ješua da obilazi zemlju Galilejsku podučavajući njihove skupštine i propovedajući im dobri dar, na stranom jeziku Mavangejeljo, o Carstvu nebeskom i lečeći sve bolesne i sve slabe u narodu.

24 Raširi se tako glas o njemu po celoj zemlji Siriji, pa počеше da donose k njemu sve bolesne od raznih oblika bolesti, opsednute demonima, izmučene zlim duhom i potresene, i on ih izleči.

25 Za njim su krenuli mnogi iz Dekapolisa i Galileje, iz Jerusalima i Judeje, i od preko Jordana.

5. poglavlje

1 Nakon svega toga, u to vreme, videvši mnogo, ljudi pope se na goru i sede. A njegovi učenici mu se približiše.

2 Otvorivši svoja usta reče im govoreći:

3 "Blago onima skromnoga duha, jer je njihovo Carstvo nebesko.

4 Blago onima koji čekaju na to, jer će se utešiti.

5 Blago krotkima, jer će naslediti zemlju.

6 -

7 -

8 Blago onima čistoga srca, jer će Boga videti.

9 Blago onima koji traže mir, jer će se sinovi Božji nazvati.

10 Blago progonjenima pravde radi, jer je njihovo Carstvo nebesko.

11 Blago vama kada vas progone i proklinju i govore vam svakojako zlo zbog mene,

12 radujte se i veselite se jer je plata vaša veoma velika na nebesima jer su tako progonili i proroke."

13 U to vreme reče Ješua svojim učenicima: "Vi ste so svetlu. Ako so izgubi svoj ukus, čime će se soliti? Ne вреди nizašta osim da se baci napolje i izgazi nogama.

14 Vi ste svetlo svetlu. Grad sagrađen na gori se ne može sakriti.

15 Ne pali se sveća da bi se stavila na skriveno mesto da ne bi osvetljavala, nego je stavlja na svećnjak da obasjava sve ukućane.

16 Tako da svetli svetlo vaše pred svim ljudima, da obasja vaša dobra dela, da hvale i slave oca vašeg na nebesima."

17 U to vreme reče Ješua svojim učenicima: "Nemojte misliti da sam došao da ukinem Toru, već da je ispunim.

18 Zaista vam kažem da dok su nebesa i zemlja, slovo jedno ni tačka jedna neće se ukinuti iz Tore ili Proročkih knjiga dok se sve ne ispuni.

19 I ko prestupi i najmanju reč iz tih zapovesti i tako nauči druge, ništavnim će se zvati u Carstvu nebeskom. A ko ispuni i pouči, velikim će se zvati u Carstvu nebeskom."

20 U to vreme reče Ješua svojim učenicima: "Zaista vam kažem, ako vaša pravednost ne bude veća od one kod fariseja i mudraca, nećete ući u Carstvo nebesko.

21 Niste li čuli da je kazano precima: 'Ne ubij', i ko ubije zaslužuje smrtnu kaznu.

22 A ja vam kažem da svaki koji ljuti svoga prijatelja, zaslužuje kaznu, a koji nazove svoga brata 'bezvrednim' zaslužiće kaznu skupštine, a koji ga nazove 'budalom' zaslužuje vatru uništenja.

23 I ako doneseš dar svoj za oltar, i setiš se da imaš raspravu sa svojim prijateljem, a on je još i ljut na tebe iz određenog razloga,

24 ostavi dar svoj pred oltarom, idi i pomiri se s njim prvo, a posle toga prinesi svoj dar."

25 Tada reče Ješua svojim učenicima: "Gledaj da požuriš da se pomiriš sa svojim neprijateljem dok ideš s njim putem, da te ne preda sudiji, a taj sudija te preda slugi da te stavi u zatvor.

26 Zaista ti kažem: 'Nećeš izaći odatle dok ne daš i poslednju paru'."

27 Još im reče: "Čuli ste šta je rečeno precima: 'Ne učini preljube',

28 a ja vam kažem da svaki koji gleda ženu i poželi je, već je učinio preljubu s njom u svom srcu.

29 I ako te iskušava oko tvoje desno, iščupaj ga i baci od sebe.

30 I tako, ako te iskušava ruka tvoja, otkini je. Bolje ti je da izgubiš jedan od svojih udova nego celo telo u ognju uništenja’.”

31 Još reče Ješua svojim učenicima: “Čuli ste kako je kazano precima, da svako ko ostavi svoju ženu razvodi se dajući joj razvodni list, na stranom jeziku libela rifuđo,

32 a ja vam kažem, da svako ko ostavi svoju ženu mora da joj da razvodni list, jer kad je reč o preljubi, on je taj koji čini preljubu, a i onaj koji je uzima čini preljubu.

33 Još ste čuli kako je rečeno precima: ‘Ne kunite se imenom mojim lažno, i ispuni Bogu svoje zakletve.’

34 A ja vam kažem da se ne kunete nizašta uzalud. Ni nebesima, jer su Božji presto,

35 ni zemljom, jer je podnožje njegovim nogama, ni Jerusalimom jer je grad Božji,

36 a ne ni svojom glavom, jer nisi u stanju učiniti ni dlaku jednu belom ili crnom.

37 Već neka vaše da bude da, a ne neka bude ne. Svako ko bi dodao nešto na ovo, on je zao.

38 I još ste čuli šta je rečeno u Tori: ‘Oko za oko, zub za zub.’

39 A ja vam kažem da ne plaćate zlo za zlo, već kad te neko udari po desnom obrazu, spremi mu levi.

40 A ko hoće da se s tobom tuži po sudu i da ti uzme košulju, ostavi mu i ogrtač.

41 A ko traži od tebe da ideš s njim hiljadu koraka, idi s njim dve hiljade,

42 ko traži od tebe, daj mu, a ko želi da pozajmi od tebe, nemoj se protiviti.”

43 Još каза Ješua svojim učenicima: "Čuli ste kako je rečeno precima: 'Voli onog koji te voli i mrzi onog koji te mrzi.'

44 A ja vam kažem, volite svoje neprijatelje i činite usluge onima koji vas mrze i ljute, i molite se za vaše progonitelje i siledžije,

45 da biste bili sinovi vašeg Oca koji je na nebesima koji obasjava suncem svojim dobre i loše, i šalje kišu na zle i pravedne.

46 Ako volite samo one koji vas vole, čemu vam to služi? Pa zar i bestidnici ne vole one koji njih vole?

47 -

48 Budite savršeni kao što je savršen i vaš Otac.

6. poglavlje

1 Čuvajte se da ne činite pravdu vašu pred ljudima samo zato da bi vas hvalili, jer ako to činite nećete imati nagradu od vašeg Oca koji je na nebu."

2 Još im reče Ješua: "Kad činite nešto pravedno, nemojte razglašavati ni trubiti kao što to rade licemeri, koji čine pravedne stvari po ulicama i trgovima samo da bi ih ljudi gledali. Zaista vam kažem da su takvi već primili svoju 'platu'.

3 A vi kad činite pravedne stvari, nemojte da zna leva ruka šta radi desna.

4 Neka tvoj dar bude u tajnosti, a Otac tvoj koji vidi takvu skromnost, platiće ti."

5 Tada reče Ješua svojim učenicima i sledeće: "U času kad se molite, ne vičite i ne budite kao žalosni licemeri koji vole da se mole u skupštinama i po obodima parkova, koji se mole naglas da bi ih ljudi čuli i hvalili ih. Zaista vam kažem da su primili svoju 'platu'.

6 A ti kada se moliš, idi do svog kreveta, zatvori vrata za sobom i Otac tvoj koji vidi takvu skromnost platiće ti.

7 I kad se molite, nemojte množiti reči, kao što misle jeretici da će ponavljanjem mnoštva reči biti uslišeni.

8 Zar ne vidite da vaš Otac koji je na nebesima, zna vaše reči pre nego što ih uopšte i izgovorite?

9 A ovako se molite: 'Oče naš, neka se sveti ime tvoje,

10 neka bude blagosloveno tvoje carstvo, neka se ispunjava tvoja volja na nebu i na zemlji,

11 i daj nam hleb naš stalno,

12 i oprosti nam naše grehe kao što mi opraštamo onima koji su se o nas ogrešili.

13 I ne daj nas u ruke iskušenja, i čuvaj nas od svakog zla. Amen.'

14 Ako ljudima oprostite dugove njihove, Otac vaš koji je na nebesima oprostiće dugove vaše.

15 A ako ne oprostite, neće ni On vama oprostiti dugove vaše."

16 Još im je rekao: "A kad postite, ne budite kao žalosni licemeri koji nameštaju žalostan izgled lica pred drugim ljudima, da bi se video njihov post. Zaista vam kažem da su već primili svoju 'platu'.

17 A vi kad postite, operite glave svoje,

18 da se ne vidi mučenje vaše pred drugim ljudima već pred Ocem vašim koji je u tajnosti, i Otac vaš koji je u tajnosti platiće vam."

19 Još im je rekao: "Ne preterujte sa skupljanjem bogatstva na zemlji jer će ih izjesti trulež i crvi, ili obiti i pokrasti lopovi.

20 Načinite sebi bogatstvo na nebesima, na mestu gde ih larva i crv ne mogu pojesti i na mestu gde lopovi neće obiti i pokrasti.

21 Na istom tom mestu na kojem je bogatstvo tvoje, tamo neka bude srce tvoje.

22 I tvoje oči su kao sveća tvome telu. Ako oči tvoje gledaju ispravno preda se, tvoje telo neće biti u tami.

23 A ako se svetlost u tebi pomrači, svi tvoji putevi će biti mračni.

24 U to vreme reče Ješua učenicima svojim: "Ne može čovek služiti dva gospodara, jer će jednog mrzeti, a drugog voleti ili će jednog poštovati, a drugog prezirati. Nećete moći služiti i Bogu i ovom svetu.

25 Zato vam kažem da se ne brinete za hranu duša vaših, ni za odeću tela vaših, jer je duša vrednija od hrane, a telo od odeće.

26 Pogledajte na ptice nebeske koje ne seju i ne žanju niti skupljaju žitnice, a Otac vaš uzvišeni ih hrani. Pa zar vi niste vredniji od njih?

27 Ko od vas, koji se brinete, može da doda svojoj visini makar pedalj jedan.

28 Ako je to tako, zašto se brinete za odevanje? Pogledajte ljiljan šaronski, na stranom jeziku Gjiljon, koji niti prede niti veze, a raste.

29 A ja vam kažem da car Šelomo u svoj svojoj slavi nije bio obučen kao ljiljan.

30 I ako Bog odeva slamu koja preostaje od žetve, na stranom jeziku Penon, koja je danas sveža, a sutra je suva i baca se u peć, kako neće nas maloverne.

31 I ako Bog tako brine o vama, nemojte se vi brinuti, govoreći šta ćemo jesti i šta ćemo piti,

32 jer je normalno da tela traže sve to. A i Otac vaš zna da sve to vama treba.

33 Tražite pre svega carstvo Božje i njegovu pravdu, a sve ostalo će vam se dodati.

34 Ne brinite se za sutrašnji dan, jer će se sutrašnji dan brinuti za sebe. Dosta je svakom danu svojih nevolja.

7. poglavlje

1 Ne sudite, da vam ne bude suđeno.

2 Kakvim sudom budete sudili i kojom merom merili, meriće se tako i vama.

3 Zašto vidite slamku u oku drugog, vama bližnjeg čoveka, a ne vidite gredu u vašem oku.

4 I kako kažeš blišnjem svom: 'Pričekaj malo da ti izvadim slamku iz oka, a gle, greda je u tvom oku.'

5 Bezbožniče, izvadi prvo gredu iz očiju svojih, a nakon toga izvadi slamku iz oka blišnjega tvoga."

6 Još i reče: "Ne dajte sveto meso psima, i ne stavljajte bisere pred svinje, da ih ne pojedu na vaše oči pa se okrenu da rastrgnu i vas same.

7 Pitajte Boga i biće vam dato, tražite i naći ćete, kucajte i otvoriće vam se.

8 Svako ko pita dobiće, tako da ko traži naći će i onaj koji zove otvoriće mu se.

9 Ko će od vas sinu dati kamen, kad mu zatraži komad hleba?

10 Ili ako traži ribu, dati zmiju?

11 I ako vi sa lošim osobinama idete da dajete bogate darove, a kamoli neće dati Otac vaš koji je na nebesima duha svojeg dobrog onima koji ga zamole.

12 I sve što želite da vam čine ljudi, činite i vi njima. To je po Tori i po Proročkim knjigama."

13 U to vreme reče Ješua svojim učenicima: "Dođite na uska vrata, zato što su vrata uništenja široka, ali i duboka, a mnogi idu upravo ka njima.

14 Kako su samo uska vrata i težak put koji vodi pravo u život, a malo je onih koji ga pronalaze."

15 Još im reče: "Čuvajte se lažnih proroka koji vam dolaze u vunenoj odeći kao ovce, a iznutra su vukovi koji proždiru.

16 I po delima njihovim prepoznaćete ih. Da li bere čovek sa trnja grožđe i sa žbunja smokve?

17 Jer svako dobro drvo daje dobre plodove, a svako loše drvo daje loše plodove.

18 I drvo dobro ne može davati plodove loše, i drvo loše ne može davati plodove dobre.

19 I svako drvo koje ne daje plodove dobre u vatri će izgoreti.

20 Zato ćete ih prepoznati po plodovima njihovim.

21 Jer neće svako ko mi kaže: 'Gospode', ući u carstvo nebesko, već će u njega ući onaj koji čini volju Oca moga.

22 Mnogi će mi govoriti u dan onaj: 'Gospode, gospode, zar nismo u tvoje ime prorokovali i u tvoje ime demone isterivali i mnoge stvari u tvoje ime činili? '

23 A tada ću im ja reći: 'Nikad vas nisam poznavao. Bolje bežite od mene svi vi koji činite nepravdu'."

24 Još im reče: "Svaki koji sluša reči ove i radi po njima, nalik je pametnom čoveku koji gradi kuću na steni.

25 Iako će na nju pasti kiša i udariti vetrovi, neće se srušiti jer joj je temelj od kamena.

26 A svaki koji sluša reči ove i ne radi po njima, nalik je ludom čoveku koji gradi svoju kuću na pesku,

27 Kada na nju padne kiša i nadodju bujice, srušiće je, a ona će pasti padom velikim."

28 I dok je Ješua govorio sve ovo, narod je bio zadivljen obiljem dobrog u njegovom poučavanju,

29 jer im je propovedao veoma moćno, a ne kao drugi jevrejski mudraci.

8. poglavlje

1 Bilo je to kada je sišao Ješua sa planine zajedno sa mnoštvom naroda sa sobom,

2 Odjednom, priđe jedan gubavac i pokloni mu se, govoreći: "Gospode, da li možeš da me izlečiš?"

3 Ješua mu pruži tada ruku i dotače ga govoreći: "Hoću da se očistiš." I u isti čas gubavac se očisti od gube.

4 I reče mu Ješua: "Čuvaj se da ne pričaš nikome, i idi svešteniku da prineseš žrtvu kao što je zapovedio Moše u vašoj Tori.

5 Bilo je to kada je došao u Kefar Nahum Hamarta, priđe mu jedan vojni činovnik preklinjući ga,

6 govoreći: "Gospode, sin moj leži kući bolestan od paralize, na stranom jeziku Piralšiza, i vene zbog bolesti."

7 A Ješua mu reče: "Idem da ga izlečim."

8 A vojni činovnik mu odgovori sledeće: "Gospode, nije prikladno da dolaziš pod moj krov, jer je dovoljno samo da narediš i on će ozdraviti.

9 Jer ja sam grešan čovek pošto imam vlast nad farisejima, konjanicima i jahačima. Ako kažem nekom od njih: 'Idi', on će ići, ili 'dođi', on će doći, ili svojim slugama: 'Uradite to', oni će uraditi."

10 Kad Ješua ču ovo, zadivio se, i rekao onima koji su došli s njim: "Zaista vam kažem, do sada nisam našao ovako veliku veru u Izraelu.

11 Jer vam kažem da će doći mnogi sa istoka i sa zapada da borave zajedno sa Avrahamom i Jichakom i Jaakovom u carstvu nebeskom,

12 A plemstvo će biti bačeno u najmračnije krajeve ognja koja uništava. A tamo će biti plač i škrgut zuba."

13 Potom reče Ješua vojnom činovniku: "Idi, i kakva ti je vera, tako će ti i biti." Tako se mladić i izlečio.

14 U to vreme dođe Ješua u Petrovu kuću, kad ono, njegova tašta boluje od groznice.

15 On joj je samo dotakao ruku, a groznica ju je prošla. Odmah zatim je ustala i poslužila ih.

16 Negde predveče dođoše mu opsednuti demonima te je i njih izlečio samo rečima. Svaka je bolest nestala.

17 Da bi se obistinilo ono što je rekao prorok Ješajahua, neka je blagosloveno sećanje na njega: "Stvarno, bolesti naše on ponese, bolove naše on podnese."

18 Nakon ovih događaja ugleda Ješua mnoštvo naroda oko sebe i zapovedi im da odu preko Galilejskog jezera.

19 Priđe mu jedan mudrac govoreći: "Gospode, idem za tobom u svako mesto u koje odeš."

20 A Ješua mu odgovori: "Lisice imaju jame, a ptice gnezda, dok čovek, sin device nema mesta gde svoju glavu nasloniti."

21 A jedan od njegovih učenika mu reče: "Pusti me da odem da sahranim svoga oca."

22 A Ješua mu odgovori: "Idi za mnom, i pusti neka mrtvi zakopavaju svoje mrtve."

23 Jednom tako uđe Ješua u barku, pa za njim dođoše i njegovi učenici.

24 A na moru je bila velika oluja i talasi se uzburkaše tako jako da se barka zamalo polomila.

25 Priđoše mu učenici, moleći ga sledeće: "Gospode naš, spasi nas da se ne podavimo."

26 A on im reče: "Zašto se plašite maloverni." On ustade i zapovedi moru i vetrovima da se smire, i oni se odmah smiriše.

27 A ljudi koji su bili tamo, zaprepastiše se, govoreći: "Ko je on, da vetrovi i more rade po njegovoj volji."

28 Desilo se to dok je prelazio more. Stigavši u carstvo Gadar, naleteše na njega dvojica opsednuta demonima koji su

izlazili iz grobova ludujući tako da niko nije mogao proći tim putem,

29 i povikaše na njega sledeće: "Šta ćeš nam ti, Ješua Sine Božji, došao si pre vremena da nas ožalostiš i uništiš?" A Ješua im reče: "Izlazite odatle, gomilo zlobe."

30 A tamo blizu njih pasla su velika stada svinja,

31 Potom navališe demoni na njega: "Ako treba da izađemo odavde, daj nam dozvolu da uđemo u ove svinje."

32 I reče im: "Idite." Tada izađoše demoni iz tih ljudi i uđoše u svinje, tako da čitavo krdo krene panično i upade u more, gde je i pocrkalo.

33 A pastiri se prepadoše pobegavši u grad gde su sve i ispričali. Čitav grad se uzrujao.

34 Krenuli su pred Ješuu, pa kad su ga videli, zamoliše ga da više ne prelazi njihovu granicu.

9. poglavlje

1 Tada je Ješua ušao u barku i otplovio, vrativši se u svoj grad.

2 I tada su mu prineli jednog bolesnog od paralize, na stranom jeziku Paralitiko, koji je ležao na svom krevetu. Uvidevši Ješua njihovu veru reče bolesniku: "Drži se sine. Verom Božjom svi gresi ti se praštaju."

3 A nekolicina mudraca tada pomisliše u sebi: "To on huli."

4 Pročitavši Ješua njihove misli, reče im: "Zašto razmišljate tako loše?

5 Šta je lakše reći: 'Opraštaju ti se gresi' ili 'Ustani'?

6 Ali da biste naučili da Sin čovečiji može opraštati grehe na zemlji", tada reče bolesniku: "Ustani, uzmi svoj ležaj i idi."

7 On ustade i ode svojoj kući.

8 Ugledavši to, narod se veoma uplaši, te poče da hvali Boga što je dao moć ljudima da rade ovakve stvari.

9 Kada je Ješua otišao odatle, ugledao je jednog čoveka koji je sedeo za menjačkim stolom. Matatja mu je bilo ime, i reče mu: "Poći za mnom." On ustade i pođe za njim.

10 Ješua ga odvede svojoj kući da ručaju. A tokom ručka je za stolom bilo dosta drugih zlikovaca i nevaljalaca, koji su takođe jeli sa Ješ uom i njegovim učenicima.

11 Kada su to videli, fariseji rekoše Ješ uinim učenicima: "Zašto vaš rabin sedi i ruča sa zlikovcima i nevaljalcima."

12 Ješ ua, čuvši to reče: "Zdravima ne treba ozdravljenje nego bolesnima."

13 "Idite i naučite što je zapisano: 'Jer dobročinstvo želim, a ne žrtvu.' A uostalom, ja nisam došao da obratim pravedne nego nevaljale."

14 Tada mu priđoše učenici Johananovi i rekoše mu: "Zašto mi i fariseji postimo dosta puta, a učenici tvoji ne poste."

15 A Ješ ua im odgovori sledeće: "Ne mogu prijatelji mladoženjini plakati i postiti dok je on još sa njima. Doći će dani kada će ostati bez mladoženje pa će postiti.

16 Ne uzima čovek parče za zakrpu sa nove odeće za staru odeću, jer novo parče je jače. Otkinuće se od iznošene odeće i poderaće se još više.

17 I ne stavlja se novo vino u stare posude, jer se stare mogu razbiti i vino će se prosuti, a posude će propasti. Samo se novo vino treba staviti u novu posudu, i oboje će se sačuvati."

18 I dok im je on sve ovo govorio, priđe mu jedan knez i pokloni mu se, te reče: "Gospode, moja kći je ovoga časa umrla. Dođi, molim te, i stavi svoju ruku na nju da oživi."

19 Ješua je odmah ustao i pošao kao i njegovi učenici s njim.

20 U jednom trenutku, jedna žena bolesna od tečenja krvi dvanaest godina, dođe za njim i taknu ivicu njegovog ogrtača.

21 Jer reče ona u svom srcu: "Ako dotaknem samo njegovu odeću, ozdraviću odmah."

22 A on je pogleda i reče: "Drži se kćeri, blagosloven bio Gospod, vera te je tvoja izlečila." I toga trena se izleči.

23 Kada je stigao kod kneza u kuću, video je mnoge ljude kako plaču,

24 pa im reče: "Izađite svi napolje i ne plačite jer devojčica je samo zaspala i nije mrtva." Njima je to bilo smešno pa počеше da se došaptavaju: "Pa zar mi ne vidimo da je mrtva?"

25 Pošto ih je isterao napolje, Ješua dođe do nje, taknu joj ruku i devojčica ustade.

26 Ova se priča raširila po čitavoj toj zemlji.

27 Kada je otišao odatle, najednom dva slepca počеше da trče za njim vičući: "Smiluj nam se sine Davidov."

28 I pošto dođe kući, priđoše mu slepci, a on im reče:

29 "Vera vaša će vas izlečiti."

30 Oči im se odmah otvoriše obojici, te progledaše. I zapovedi im sledeće: "Čuvajte da niko za ovo ne sazna."

31 A oni krenuše i ipak ga otkriše u čitavoj toj zemlji.

32 I pošto je Ješua otišao odatle, dovedoše mu nemog čoveka koji je bio i opsednut demonom.

33 Izbacivši Ješua demona, nemi je progovorio. Svi okupljeni su se zadivili i vikali: "Ovako nešto nije viđeno u Izraelu."

34 A fariseji rekoše: "Stvarno, on u ime demona i izgoni te demone."

35 On je ipak obišao sve gradove i tvrđave, poučavajući po skupštinama i nagoveštavajući dobre vesti, ali i lečeći svaku slabost i svaku bolest.

36 U jednom trenutku Ješua je pogledao na okupljeni narod, i sažalio se na njih, pošto su bili umorni i polegali kao ovce bez pastira.

37 Tada reče svojim učenicima: "Zrelog žita je mnogo, ali je žeteoca malo.

38 Trebalo bi da molite gospodara žita da pošalje puno žeteoca da požanju to njegovo zrelo žito."

10. poglavlje

1 Potom je pozvao svojih dvanaest učenika i dao im moć da isteruju nečiste duhove iz ljudi, i da leče svaku bolest i svaku slabost.

2 A ovo su imena dvanaest poslanika, koji su nazvani apostoli: Simon, koji je prozvan Petros, i njegov brat Andreja,

3 Filip i Vartolomej, Jakov koji je nazvan Gajmi i njegov brat Johanan obojica Zavadijelovi sinovi, Tomas i Matej, odnosno Matio, koji je bio zelenaš, Jakov Alufejev i Trejos,

4 Šimon Kenaani, na stranom jeziku Simon Kananajos i Juda Askarjota, koji ga posle i izdade.

5 Ovu dvanaestoricu posla Ješua zapovedivši im: „Nemojte ići u nejevrejske zemlje, i u samarićanske gradove ne ulazite.

6 Idite izgubljenom stadu proizašlom iz Izraelskog naroda.

7 Propovedajte im da će doći Carstvo nebesko.

8 Bolesne lečite, mrtve dižite, gubave čistite, demone iz ljudi izgonite. Ne uzimajte naknadu, jer besplatno ste ovo dobili, besplatno i dajte.

9 Ne primajte ni zlato, ni srebro, ni bakar u svoje džepove,

10 ni ogrtač, ni obuću, niti uzimajte štap u ruke. Dovoljno je radniku kad dobije nešto da jede.

11 A kada dođete u bilo koji grad ili selo, ispitajte ko je u tom mestu dobar čovek. Kod njega ostanite dok ne odete.

12 Ulazeći u kuću pozdravite ukućane na sledeći način: 'Mir u ovoj kući, mir svakome ko u njoj boravi.'

13 Ako kuća bude dostojna, doćiće vaš mir na nju, a ako ne bude dostojna, mir vaš će se vratiti vama.

14 Ukoliko vas neko ne primi, ukoliko vas neko ne poslušā, izađite iz njegove kuće i otresite prah sa svojih nogu.

15 Zaista vam kaŹem, bolje će biti Sodomu i Gomoru na dan suda, nego tom gradu.

16 Evo, ja vas šaljem kao stado među vukove. Budite dakle mudri kao zmije i bezazleni kao golubovi.

17 Čuvajte se od ljudi da vam ne bi sudili, i u svojim skupštinama šibali.

18 Zbog mene vas mogu voditi pred upravnike i careve, samo da svedočite njima i mnogobošcima.

19 A kad vas uhapse, ne razmišljajte šta ćete reći, jer će vam ideja doći čim vam bude zatrebala.

20 Jer ne govorite vi, nego Duh Oca vašega govori iz vas.

21 Brat će brata poslati u smrt, i otac svoje dete, i ustajaće deca na roditelje i ubijaće ih.

22 Svi će vas zauvek mrzeti zbog moga imena, ali onaj koji istraje do kraja, taj će biti spašen."

23 Ješua je svojim učenicima rekao i sledeće: "Kada vas jure u jednom gradu, beŹite u drugi. Zaista vam kaŹem, nećete završiti ni sa svim izraelskim gradovima, a doćiće Sin čovečiji.

24 Ne postoji učenik koji je iznad učitelja, niti sluga nad svojim gospodarom.

25 Dosta je učeniku da bude kao njegov učitelj i slugi kao njegov gospodar. Ako su domaćina nazivali Baalzevuvom, kako li će tek njegove ukućane zvati.

26 Ne bojte ih se, jer ništa nije skriveno što se neće otkriti, niti tajno što se neće saznati.

27 Što vam govorim u mraku, kažite na svetlosti, i što na uho čujete, objavite sa kapija.

28 I ne bojte se onih koji ubijaju telo, jer duše ne mogu ubiti. Nego se više bojte onoga koji može i dušu i telo da upropasti u ognju uništenja.

29 Zar se ne prodaju dve ptice za jednu prutu*? Pa ni jednu ne možete ustreliti ako to nije po želji Oca vašega koji je na nebu.

30 Zar nije čak i sva vaša kosa na glavi izbrojana?

31 Ne bojte se, pa vi vredite više kao ljudi, nego te ptice.

32 Svako ko mene prizna pred ljudima, priznaću i ja njega pred Ocem svojim koji je na nebesima."

33 -

34 Tada je Ješua rekao svojim učenicima i sledeće: "Ne mislite da sam došao da donesem mir na zemlju, nego mač.

35 Jer sam došao da rastavim čoveka od njegovog oca i kćer od njene majke.

36 A čoveku će neprijatelji biti njegovi omiljeni.

37 Ko voli oca ili majku više nego mene, nije mene dostojan.

38 -

39 Ko voli svoj život, izgubiće ga, i ko izgubi život svoj zbog mene, naći će ga.

40 Ko vas prima, zapravo mene prima, a ko prima mene, prima u stvari Onoga koji me je poslao.

* vrsta valute

41 Ko prima proroka u ime proročko, primiće nagradu proročku, i ko prima pravednika u ime pravedničko, primiće nagradu pravedničku.

42 I ko napoji jednoga od ovih malih učenika samo čašom sveže vode, zato što je moj učenik, zaista vam kažem, neće izgubiti nagradu svoju.

11. poglavlje

1 Ješua je odlučio da završi sa podučavanjem zapovesti dvanaestorice svojih učenika, pa je potom otišao odatle da uči i propoveda po njihovim gradovima.

2 A Johanan čuvši u zatvoru za sva dela Ješuina, posla svoja dva učenika poručivši mu:

3 "Jesi li ti onaj koji treba da dođe, ili da se nadamo drugome?"

4 Ješua im odgovori i reče: "Idite i javite Johananu šta slušate i gledate:

5 slepima se vraća vid, hromi prohodaju, gubavi se čiste i gluvi čuju, mrtvi ustaju, a siromašnima se propoveda jevanđelje.

6 A blažen je onaj koji se ne sablazni o mene."

7 A kada ovi odoše, poče Ješua da govori narodu o Johananu: "Šta ste izašli u pustinju da vidite? Trsku koju vetar ljulja?

8 Ili šta ste došli da vidite? Mislili ste da je Johanan obučen u finu odeću? Oni, koji nose finu odeću su u carskim kućama.

9 Nego zašto ste izašli? Da vidite proroka? Stvarno vam kažem, on je više od proroka.

10 Ovo je onaj za koga je napisano: 'Evo šaljem izaslanika svoga, koji će pripremiti put za mene'."

11 Ješua im je još rekao i ovo: "Zaista vam kažem, među svom decom rođenom od žena nije se javio veći od Johana kupača.

12 Od vremena Johanana kupaća do sada, Carstvo nebesko trpi nasilje i cepaju ga.

13 Jer su svi proroci i Tora prorokovali o Johananu,

14 i ako hoćete da ga prihvatite, on je taj Eljahu koji treba da dođe.

15 Ko ima uši da sluša, čuće."

16 Ješua reče i sledeće: "S kim ću uporediti ovu generaciju? Sličan je deci koja sede po trgovima dovikujući se i govoreći:

17 'Svirasmo vam a niste igrali, jadikovasmo a niste jaukali.'*

18 Jer dođe Johanana koji niti jede niti pije, a ljudi kažu da je opsednut demonima.

19 A kad neki čovek dođe koji jede i pije, oni kažu: 'Gle čoveka izelice i pijanice, razvratnika, carinika i grešnika.' 'Mudri' sude pametnima."

20 Tada počne Ješua da kudi gradove u kojima se dogodila većina njegovih čuda, što se nisu vratili veri.

21 "Teško tebi, Borozoime, teško tebi Vitsaido jer da su se u Tiru i Sodomu dogodila čuda koja su se dogodila kod vas, odavno bi se vratili veri, u to vreme, u vreći i pepelu.

22 Ali vam stvarno kažem, Tiru i Sodomu će biti lakše nego vama.

23 I ti Kefar Nahume, zar ćeš se do neba podići? Odatle ćeš i pasti. Jer da su se u Sodomu dogodila čuda koja su se dogodila u tebi, možda bi opstao. Ali, do groba ćeš pasti.

24 Stvarno ti kažem da će sodomskoj zemlji biti lakše na dan suda nego tebi."

25 U tom trenutku ispravi se Ješua ka nebu i reče: "Hvalim te, Stvoritelju neba i zemlje, što si sakrio sve ovo od učenih i pametnih, a otkrio siromašnima.

* stara dečja igra

26 Oče, jer tako je to bilo ispravno za tebe.

27 Sve mi je dato od mog Oca, i niko ne poznaje Sina već samo Otac. Niti Oca ko poznaje kao što ga Sin zna, i onaj kome hoće Sin da ga otkrije.

28 Dodite meni svi koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vam pomoći da nosite vaš teret.

29 Uzmite moj teret na sebe i naučite od mene, jer ja sam dobar i smeran i imam srca, pa ćete naći u meni odmor za svoje duše.

30 Jer je moj jaram nežan i moj teret je lak.”

12. poglavlje

1 U to vreme prođe Ješua kroz njive na Šabat, a njegovi učenici ogladneše, pa su krenuli da kidaju klasje, trljajući ih među dlanovima i da jedu plod.

2 A fariseji kad su to videli rekoše mu: “Vidi, tvoji učenici čine ono što nije dozvoljeno činiti na Šabat.”

3 A on im reče: “Zar niste čitali šta su učinili David i njegovi ljudi, kada su ogladneli?

4 Ušli su u dom Božiji i pojeli postavljene hlebove, na stranom jeziku Pan Sagra, koje nisu smeli jesti ni on ni njegovi ljudi, već samo sveštenici?

5 Ili zar niste čitali u Tori da sveštenici na Šabat u hramu skrnave Šabat, a to za njih nije greh?

6 A kažem vam da je ovde reč o nečemu većem od hrama.

7 Kad biste pak znali šta znači: ‘Milosrđe hoću, a ne žrtve’, ne biste osudili nevine.

8 Jer je Sin čovečiji gospodar Šabata.”

9 Nije prošlo ni nekoliko dana, Ješua je otišao odande i došao u njihovu sinagogu.

10 Tu se zadesio čovek sa suvom rukom i zapitaše Ješuu sledeće: "Da li je slobodno lečiti ga na Šabat?"

11 A on im reče: "Ukoliko imate samo jednu ovcu, ko je ne bi od vas izvadio ako bi upala u jamu na Šabat?"

12 A koliko samo čovek više vredi od ovce. Zato je dozvoljeno i treba se na Šabat dobro činiti."

13 Tada reče čoveku: "Pruži svoju ruku." On je ispruži, a ona posta opet zdrava kao i druga.

14 Potom dođoše fariseji i odlučiše da ga ubiju.

15 Ali Ješua je doznao za to, te se uklonio odande. Sa njim su pošli mnogi bolesni i on ih je sve izlečio.

16 On im je naredio da ne razglase drugima za njega,

17 da se ispuni što je rekao prorok Ješajahua:

18 "Evo ga sluga moj koga sam izabrao, miljenik moj koji je po volji moje duše. Staviću Duh svoj na njega, a on će javiti pravdu svim narodima.

19 Neće se prepirati, niti vikati, niti će ko čuti glasa njegova po ulicama.

20 Čak ni trsku stučenu neće prelomiti, niti će plamičak koji tinja ugasiti, dok ne dovede pravdu do pobeđe.

21 A u njegovo ime će se uzdati svi narodi."

22 Tada mu doneše jednog čoveka koji je bio slep i nem, a još i opsednut demonom, a Ješua ga izleči, tako da je nemi progovorio i video ga.

23 A sav narod se divio i govorio je: "Nije li ovo sin Davidov?"

24 A fariseji, čuvši to rekoše: "Ovaj ne izgoni demone, već pomoću Baalzevua vlada demonima."

25 A Ješua, pošto je znao njihove misli, odgovori im sledećom pričom: "Svako carstvo koje se razdelilo protiv samoga sebe, opusteće, zato i svaki grad ili dom koji se razdelio protiv samoga sebe, neće se održati.

26 I ako Satan Satanu isteruje, razdelio se protiv samoga sebe, kako bi se onda održalo njegovo carstvo?

27 I ako ja u ime Baalzevua isterujem demone, zašto onda vaši sinovi ne izgone onako kako treba? Zato će vam oni i biti sudije u vezi svega ovoga.

28 Ali ako ja Božijim Duhom isterujem demone, onda je stvarno došlo do kraja Sataninog carstva.

29 Ili kako može neko da uđe u kuću nekakvog heroja i da pokrade njegov kućni nameštaj, ako ga prvo ne sveže. Tek tada će njegovu kuću opleniti.

30 Ko nije sa mnom, protiv mene je, i ko se ne druži sa mnom, on traći svoje vreme.

31 Zato vam kažem, svaki greh i huljenje oprostiće se ljudima, ali huljenje na Duha neće se oprostiti.

32 I ako ko kaže reč protiv Sina čovečijega, oprostiće mu se, a onome koji kaže nešto protiv Svetog Duha, neće se oprostiti ni na ovom svetu, ni u budućem.

33 Ili učinite dobro drvo i plod njegov dobrim, ili učinite loše drvo i plod njegov rđavim, jer se po rodu drvo poznaje.

34 Zmijski porode, kako možete dobro da govorite kad ste zli? Jer usta govore ono što im srce kaže.*

35 Dobar čovek, od blaga iz dobrog srca iznosi dobro, a zao čovek od lošeg blaga iznosi zlo.

36 Ali vam kažem da će za svaku reč, koju izgovore ljudi, odgovarati na dan suda,

37 jer će ti po tvojim rečima biti suđeno, a po tvojim delima presuđeno.

38 Tada Ješui priđoše neki od književnika i fariseja i rekoše: "Želimo da vidimo od tebe znak sa neba."

* Doslovna poslovice koju je Ješua rekao glasi: "Usta se bude kada srce progovori."

39 A on im reče: "Zli i varljivi ljudi traže znak, a neće im se dati znak osim znaka proroka Jone.

40 Jer kao što je Jona bio u utrobi morske nemani tri dana i tri noći, tako će biti i Sin čovečiji u utrobi zemlje tri dana i tri noći.

41 Ninevljani će se suditi sa ljudima kao što ste vi i proglasiće ih krivim, jer su se vratili veri na osnovu Jonine propovedi, a ja sam od Jone veći!

42 Carica Ševa, na stranom jeziku Rezina De Išteria, sudiće se sa ljudima kao što ste vi i proglasiće ih krivim, jer je ona došla s kraja zemlje da čuje Šelomovu mudrost, a ja sam veći od Šelomoa.

43 A kada nečisti duh izađe iz čoveka, ide po naređenju tražeći mira, ali ga ne nalazi.

44 Tada kaže: "Vratiću se u svoju kuću, otkuda sam i izišao. Kada se vrati nalazi je praznu, sigurnu i ispravnu.

45 Potom uzima sa sobom sedam duhova još gorih od sebe, pa odu i stanuju tamo i poslednje stanje toga čoveka biva gore nego što mu je ranije bilo. Tako će i vama biti."

46 Dok je on još govorio narodu, kad njegova majka i braća stajaše napolju želeći da govore s njim.

47 Jedan čovek mu reče: "Gle tvoja majka i tvoja braća žele da te vide."

48 A on odgovori tom čoveku: "Ko je moja majka i ko su moja braća?"

49 Zatim raširi svoje ruke u pravcu svojih učenika i reče: "Evo moje majke i moje braće,

50 jer ko god čini volju moga Oca koji je na nebu, on je moj brat i sestra i majka."

13. poglavlje

1 Toga dana Ješua je izišao iz kuće da sedi kraj mora.

2 Oko njega se okupi mnoštvo naroda, tako da je morao ući u čamac, dok je sav narod stajao na obali.

3 Počeo je da im kazuje mnoge priče u poređenjima:

4 "Izađe čovek ujutro iz svog doma da seje. I dok je sejao, nešto zrna pade kraj puta i ptice ga pojedose.

5 Nešto zrna pade na kamenito tlo, gde nema mnogo zemlje. Zrna odmah iznikoše, jer nije bilo dubine zemlje.

6 A kada sinu sunce, izgoreše, i pošto nisu imali korena, osušiše se.

7 Neka zrna padoše u trnje, a i trnje je naraslo i ugušilo ih.

8 Ali neka su pak pala na dobru zemlju i donela su plod i rod, jedni po stotinu, drugi po šezdeset, a treći po trideset.

9 Ko ima uši da sluša, čuće!"

10 Potom priđoše njegovi učenici i rekoše mu: "Zašto im govoriš u pričama?"

11 A on im reče: "Vama je dato da upoznate tajne Carstva nebeskoga, a njima nije.

12 Jer ko ima daće mu se još više, a ko nema ono što on misli da treba da ima, uzeće mu se i ono što ima.

13 Zato im govorim u pričama, jer gledajući ne vide, i slušajući ne čuju.

14 I ispunjava se na njima Ješajahuino proročanstvo koje glasi: "Idi i reci im: 'Slušaćete i nećete razumeti, gledaćete i nećete videti.

15 Jer je okorelo srce ovog naroda, i uši su im zagluvele, i oči im zatvorene.'

16 A vaše oči su blažene što gledaju, i uši što slušaju.

17 Jer zaista vam kažem da su mnogi proroci i pravednici zaželeli da vide što vi gledate - i ne videše, i da čuju što vi slušate - i ne čuše.

18 A vi, čujte priču o sejaču.

19 Sejač je Sin čovečiji, a seme koje je palo na put je u stvari svako ko je čuo o Carstvu nebeskom, a nije razumeo. Doći će Satan i oteti sve što je posejano u njegovom srcu. Eto, to je seme što je palo kraj puta.

20 A seme što je palo na kamenito tlo, to je zapravo onaj koji Reč Božju sluša i odmah je s radošću prima,

21 ali nema korena u sebi, pa kada nastane nevolja i muka, Satan mu iz srca sve izbriše.

22 A ono seme što je u trnje posejano, to je onaj koji Reč čuje, ali su mu draža bogatstva Satane, koja mu Reč Božju brišu iz srca, te neplodno biva.

23 A posejano na dobru zemlju, to je onaj koji sluša Reč i razume je, koji rod rađa i donosi, dobrim delima. Tako izađe od jednog stotinu, od drugog šestdeset, a od trećeg trideset. Ovaj što daje stotinu taj je čistog srca i svetog tela. Od onog što daje šestdeset, taj je otišao od žene. A od trećeg što daje trideset, to je tako jer je on u svetom braku i telom i srcem." "

24 Još jednu priču im je ispričao: "Carstvo nebesko je slično čoveku koji je posejao dobro seme na svojoj njivi.

25 Ali dok su njegovi ljudi spavali, dođe neprijatelj i poseje korov, na stranom jeziku Verijaga, latinski Lolium, usred pšenice i ode.

26 A kada je usev iznikao i kada dođe vreme da donese rod, tada se pokaza i korov.

27 I domaćinovi radnici pridóše i rekoše mu: 'Gazda, zar nisi posejao dobro seme na svojoj njivi? Odakle sada kukolj?'

28 A on im reče: 'Moji neprijatelji su to učinili.' Sluge mu pak rekoše: 'Hoćeš li da počupamo korov?'

29 A on im reče: 'Ne, da ne biste zajedno s njim išćupali i pšenicu.

30 Ostavite neka oboje rastu zajedno do žetve, i u vreme žetve reći ću žeteocima: 'Skupite prvo kukolj i svežite ga u snopove da se spali, a pšenicu snesite u moju žitnicu'."

31 I još jednu im je priču ispričao: "Carstvo nebesko je slično gorušičinom zrnu, koje je čovek uzeo i posejao na svojoj njivi. 32 Iako je najmanje od svih semena, kada izraste, veće je od sve trave i bude poput drveta, tako da se ptice nebeske gnezde na njegovim granama."

33 Ispričao im je još jednu priču: "Carstvo nebesko je slično kvascu, koji žena stavi u tri see* brašna, dok sve ne uskisne."

34 Sve ovo ispričao je Ješua narodu u pričama, i bez priča im ništa nije govorio,

35 da se ispuni ono što je rekao prorok: "Otvoriću u pričama usta svoja, objaviću sve tajne od postanka sveta."

36 Nakon ovoga, odvojio se od naroda i otišao kući. Njegovi učenici dođoše kod njega, te mu rekoše: "Razjasni nam priču o korovu na njivi."

37 On im je odgovorio sledeće: "Sejač dobrog semena je Sin čovečiji,

38 njiva je ovaj svet, dobar plod - to su pravednici, a korov su grešnici.

39 Neprijatelj koji ga je posejao je Satan, žetva je kraj ovoga sveta, a žeteoci su anđeli.

40 Kao što su žeteoci skupljali korov i vatrom spaljivali, tako će biti i na svršetku sveta.

41 Poslaće Sin čovečiji svoje anđele da ukloni iz svoga carstva svo zlo i one koji čine bezakonje.

* Sea, mera za zapreminu, oko 13,3 litara.

42 Poslaće ih u ognjenu peć, a tamo će biti plač i škrgut zuba.

43 Tada će pravednici sijati kao sunce u carstvu Oca svoga. Ko ima uši da sluša, čuće."

44 Ješua je svojim učenicima rekao i sledeće: "Carstvo nebesko je slično čoveku koji pronađe blago koje je neko sakrio u polju, pa od radosti svoje prodaje sve što ima, da bi kupio upravo to polje.

45 Carstvo nebesko je slično i trgovcu koji traga za dragim kamenjem.

46 A kada nađe jedan skupoceni kamen, ode i proda sve što ima te ga kupi.

47 Carstvo nebesko je opet slično mreži bačenoj u more, u koju se uhvatilo riba od svake vrste.

48 Kada se napuni, izvuku je na obalu, pa izađu ribari da prebiraju dobru ribu u posude, a lošu da izbace.

49 Tako će biti i na svršetku sveta: Izići će anđeli i razdvojiće zle od pravednih,

50 te će ih baciti u ognjenu peć, gde će biti plača i škrguta zuba.

51 Rekao im je: "Da li ste razumeli sve ovo?" Rekoše mu: "Da." 52 A on im reče: "Zato će svaki mudrac ličiti u Carstvu nebeskom na domaćina koji bez razmišljanja iz svoje riznice iznosi i novo i staro."

53 Nakon svega ovoga, kada je Ješua završio priče i otišao odatle,

54 došao je u svoj zavičaj da podučava ljude po skupštinama. Fariseji su se divili i govorili u sebi: "Otkuda ovome ovakva mudrost i moć da čini takva čuda?"

55 Nije li ovo sin kovača⁹⁹ i Mirjam? Zar se ne zna da su svi ovi njegova majka Mirjam i njegova tri brata Josef, Šimon i Jehuda, kao i njegove sestre?

56 Zar se ne zna da svi oni žive sa nama. Pa odakle njemu sve to?"

57 Sablaznili su se zbog njega. A Ješua im reče: "Nema proroka bez časti osim u svojoj zemlji, u svome gradu i u svojoj kući."

58 Tamo nije hteo da učini nikakvo čudo zbog njihovog neverovanja.

14. poglavlje

1 U to doba, Irod četvorovlasnik čuo je glasine o Ješui.

2 Potom je rekao svojim slugama: "Verujem da je to Johanana kupać."

3 Irod je ranije uhvatio Johanana i bacio ga u tamnicu jer je bio primoran da ne uzme Ordisu, ženu svoga brata,

4 pošto mu je Johanana govorio: "Nije ona za tebe."

5 Tada ga je Irod hteo ubiti, ali je odustao, zbog naroda, jer su ga smatrali prorokom.

6 A na pijanci za svoj rođendan, Irod je pozvao velike carske državnike da jedu sa njim. Među svima koji su jeli, bila je i njegova ćerka, koja je igrala među gostima ugađajući tako Irodu.

7 Zbog ovoga se Irod zakleo da će joj dati sve što bude od njega tražila.

⁹⁹ Ovde se koristi hebrejska reč „napah” što znači „kovač” ili doslovno „onaj koji duva vatru”, to jest onaj koji se bavi topljenjem ili formiranjem metala nad vatrom. Hebrejska reč za stolara je „haraš” i ona se ovde ne koristi. Ista reč „napah” (kovač) se koristi i u Marku 6,3.

8 A devojka, nagovorena od svoje majke, zatražila je glavu Johanana kupaća na tacni.

9 Car se veoma ražalostio, ali zbog zakletve koju je dao ispred gostiju, naredi da se to i učini.

10 Poslao je da se odseče glava Johananu u tamnici.

11 Potom su njegovu glavu doneli na tacni i dali devojci, a ona je odnese svojoj majci.

12 Zatim su došli Johananovi učenici, uzeli telo i sahranili ga, pa su za sve ovo ispričali Ješui.

13 A kada je Ješua čuo o ovome, otputovao je odatle čamcem i stigao do Judejske pustinje. Ali, narod iz svih zemalja, kada je za to čuo, pošao je za njim.

14 U jednom trenutku je izašao i video mnogo naroda, sažalio se na te ljude i izlečio sve njihove bolesti.

15 A kada je palo večer, dođoše mu njegovi učenici te mu rekoše: "Ovo mesto je pusto. Pusti narod neka ode pešice i kupi sebi hrane."

16 Ješua im reče: "Ne treba da idu, dajte im vi da jedu."

17 A oni mu odgovoriše: "Nemamo ovde ništa sem pet hlebova i dve ribe."

18 A on im na to reče: "Donesite mi ih ovamo."

19 Onda zapovedi da narod poseda po travi. Kada su svi seli, uzeo je pet hlebova i dve ribe, pogledao u nebo i blagoslovio ih, izlomio i dao učenicima hlebove, a učenici su ih podeli grupi naroda.

20 Svi su jeli i najeli se. Tako su se isto najeli i ribe. Kada su se zasitili, uzeli su svoje kotarice i napunili iz njih dvanaest sei.

21 Inače, samo onih koji su jeli bilo je oko pet hiljada ljudi, ne računajući žene i decu.

22 Nakon ovoga naredio je svojim učenicima da uđu u čamac i da odu pre njega u grad, dok se narod ne razide.

23 I kada je napustio narod, popeo se na planinu da se moli sam. Palo je i večer, a on je i dalje bio tamo sam.

24 A čamac je bio već nasred mora, u nevolji zbog talasa, jer je vetar bio nepovoljan.

25 A u vreme četvrte noćne straže, tokom noći, došao je Ješua kod njih, hodajući po moru.

26 Videvši ga učenici kako ide po moru, uplašili se misleći da je to utvara, i od straha počeli da vrište.

27 Ali im Ješua odmah reče: "Verujte da sam to ja, ne strahujte."

28 A Petros mu odgovori ovako: "Gospode, ako si ti, zapovedi mi da dođem k tebi po vodi."

29 A Ješua mu reče: "Dođi." I iziđavši iz barke, Petros pođe po moru i dođe Ješui.

30 Ali, gledajući jaki vetar, uplašio se, počeo da se davi i povikao: "Gospode, spasi me!"

31 Odmah je Ješua pružio svoju ruku, uhvatio ga i rekao mu: "Maloverni čoveče, zašto si posumnjao?"

32 I kada su ušli u čamac, prestao je vetar.

33 A svi koji su bili u čamcu, padoše pred njega govoreći: "Zaista si Božiji Sin."

35 A kada su ga ljudi tog mesta poznali, poslali su po celom tom carstvu da mu se dovedu svi bolesnici.

36 Ovi su ga potom ponizno molili da samo dotaknu ruke njegove odeće i svako ko je dotakao bio je izlečen.

15. poglavlje

1 Jednom tako dođoše kod Ješue fariseji i književnici i rekoše mu:

2 "Zašto tvoji učenici vrše prestup nad prvim predanjima?" Jer oni uopšte ne peru svoje ruke pre jela.

3 A on im odgovori: "Zašto vi prestupate Božju zapovest zbog svoga predanja?

4 Bog je rekao: 'Poštuj svoga oca i svoju majku', i: 'Ko naruži oca ili majku zauvek će umreti',

5 a vi govorite: 'Kada za neku stvar čovek kaže svom ocu ili majci: 'Žrtveni dar koji ću dati je ono čime će se iskupiti takvo zlodelo.'

6 I neće takav čovek poštovati stoga svoju majku i svoga oca, te tako ukidate Božju reč zbog vašeg predanja.

7 Licemeri! Dobro je prorokovao za vas Ješajahua i rekao sledeće:

8 "Kao što i Bog reče: 'Ovaj narod me poštuje usnama i pričom, a njihovo srce je daleko od mene.

9 Uzalud me poštuju učeći zapravo ljudske zapovesti'."

10 Potom je Ješua pozvao narod i rekao: "Slušajte i razumite:

11 Ne pogani čoveka ono što ulazi kroz usta, nego ono što izlazi iz usta, to pogani čoveka."

12 Tada su mu prišli njegovi učenici i rekli: "Znaj da su se fariseji sablaznili kada su čuli ove reči?"

13 A Ješua im je ovako odgovorio: "Svako drvo koje ne posadi moj nebeski otac, biće iskorenjeno.

14 Pustite ih da slepi vode slepe, a kada slepi vodi slepoga, obojica će pasti u jamu."

15 A Petros mu reče: "Gospodaru, objasni nam ovu priču."

16 On reče: "Pa vi ste i dalje bez znanja?

17 Ne razumete li da sve što ulazi u usta ide u trbuh i prirodno se izbacuje napolje?

18 A što izlazi iz usta, zapravo dolazi iz srca, i to je ono što prlja čoveka.

19 Jer iz srca izlaze zle misli, ubistva, blud, krađe, laži i kletve.

20 E sve ovo prlja čoveka, a jesti neopranim rukama ne prlja čoveka."

21 Nakon što je sve to rekao, Ješua se povukao u galilejski Tir i Sidon.

22 Odjednom je naišao na ženu Kanaanku koja je došla iz istočnih zemalja. Ona poče da mu se obraća vičući: "Smiluj se na mene, gospodaru, sine Davidov, jer moju ćerku teško muče demoni."

23 A Ješua joj ne reče ni reči. Tada priđoše njegovi učenici i rekoše mu: "Gospodaru naš, zašto zapostavljaš ovu ženu što više za nama."

24 A on im kaza: "Poslali su me samo izgubljenom stadu iz doma izraelskog."

25 Ona ipak poče da mu se klanja i reče: "Gospodaru, pomози mi."

26 A Ješua joj kaza: "Nije lepo uzeti hleb namenjen deci i baciti ga psima."

27 A žena na to reče: "Da Gospodaru, ali i psi jedu mrve koje padnu sa stola njihovih gospodara."

28 Tada joj Ješua odgovori: "O ženo, velika je tvoja vera. Učiniće ti se to što si molila." Od tog trenutka pa nadalje njena ćerka je bila izlečena.

29 I kada je Ješua odande krenuo, prešao je Galileju i popeo se na planinu.

30 Dok je bio na toj planini, video je kako mu prilazi i gleda ga mnoštvo naroda, među kojem je bilo hromih, ranjenih, ubogih i od drugih bolesti bolesnih, koji mu padoše pred noge i koje izleči.

31 Narod je bio zgranut od čuda, gledajući uboge kako hodaju, slepe kako gledaju i kako svi slave Boga.

32 Nakon ovoga Ješua reče svojim učenicima: "Žao mi je naroda, jer su već dva dana oko mene i nemaju šta da jedu, a neću da ih pustim gladne da idu, da ne malaksaju na putu."

33 Učenici mu rekoše: "Odakle mi da nađemo u ovoj pustoši hleba da nahranimo toliki narod?"

34 A Ješua ih upita: "Koliko vekni hleba imate?" Oni odgovoriše: "Sedam, i nekoliko riba."

35 Potom Ješua zapovedi narodu da sedne na livadu,

36 uze tih sedam vekni hleba, izlomi ih i dade svojim učenicima, a učenici narodu.

37 I svi su jeli i nasitili se, a još je i preostalo sedam sei.

38 Inače, onih što su jeli bilo je oko četiri hiljade ljudi, ne računajući žene i decu.

39 Nakon ovoga, Ješua uđe u barku, te dođe u zemlju Makedoniju.

16. poglavlje

1 Tako dođoše kod njega fariseji i mudraci, pa izazivajući ga zatražiše od njega da im pokaže bilo kakav znak s neba.

2 On im reče: "Vi ste dvolični, jer kada nastane večer, govorite: 'Biće vedro sutra, jer je nebo crveno',

3 a ujutro: 'Danas će biti oluja, jer je nebo tamno.' Zna da prosudite prema izgledu neba, a sud prema vremenima ne znate da date?

4 Zlo pokoljenje traži znak, a znak mu se neće dati, osim znaka proroka Jone."

5 A kada je Ješua bio na obali mora, rekao je svojim učenicima da pripreme i ponesu hleb. On potom uđe sa svojim učenicima u barku, međutim učenici su zaboravili da ponesu i malo hleba.

8 Ješua im reče: "Vi, koji imate malo pameti, mislite da nemate hleba?

9-12 Zar se ne ne sećate pet vekni hlebova na četiri hiljade ljudi i koliko je sei preostalo? I zato razumite! Ne govorim vam o kremenu* ili o prirodnom hlebu, već vam kažem da se čuvate običaja fariseja i sadukeja.”

13 I pođe Ješua na put ka zemlji Siriji i zemlji Filof, koja se još zove i Filivos. Pitao je tada svoje učenike: “Šta kažu ljudi o meni?”

14 Oni rekoše: “Jedni kažu da je Johanan kupač, drugi - da je Elijahu, a treći da je Jirmejahu ili jedan od proroka.”

15 Potom ih opet upita: “A vi, šta vi kažete o meni?”

16 Odgovori mu Šimon zvani Petros: “Ti si Mesija, na stranom jeziku Hristos, Sin Boga života, koji si došao na ovaj svet.”

17 A Ješua mu reče: “Blažen si, Šimone, sine Jonin, jer ti to što si rekao nije otkrilo telo i krv, nego Otac moj koji je na nebesima.

18 I ja ti kažem da si ti kamen, i na tebi sazidaću moj dom molitve, i vrata ognja uništenja neće moći ništa protiv tebe.

19 I daću ti ključeve Carstva nebeskoga, i što svežeš na zemlji biće svezano na nebu, i što razvežeš na zemlji biće razvezano na nebu.”

20 Tada zapovedi učenicima da nikome ne kažu da je on Mesija.

21 Od tada pa nadalje poče Ješua otkrivati svojim učenicima da on treba da ode u Jerusalim i mnogo da postrada od starešina i sveštenika, da će biti ubijen, i da će trećeg dana ustati.

22 A Petros ga povede na stranu i poče ga koriti govoreći: “Bože sačuvaj, gospodaru, neće ti se to dogoditi.”

* U pitanju je kamen sa kojim se pali vatra.

23 A Ješua sede i pogleda ka Petru i reče: "Idi od mene Sotono, sablažnjavaš me, jer ti ne poznaješ ono što je Božije, nego ono što je ljudsko."

24 Tada reče Ješua svojim učenicima: "Ako ko hoće da pođe za mnom, neka se odrekne samoga sebe i uzme svoj krst tako da se približi smrti i pođe za mnom."

25 Jer ko hoće da spase svoju dušu - izgubiće je, a ko izgubi svoj život zbog mene - spašće svoju dušu.

26 Jer šta će koristiti čoveku ako uspe sav svet da dobije, ako izgubi svoju dušu? Ili kakav će prihod imati čovek koji zbog trenutnih i propadajućih stvari da svoju dušu na sud ognja uništenja?

27 Jer će doći Sin Božji, u čast svoga Oca koji je na nebesima, sa svojim anđelima, da uzvrati svakome po njegovim delima.

28 Zaista vam kažem da među ovima što stoje ovde ima nekih koji neće okusiti smrt sve dok ne vide Sina Božjeg kako dolazi dovodeći svoje carstvo."

17. poglavlje

1 Nakon šest dana od ovog događaja, povede Ješua sa sobom Petra, i Jaakova, na stranom jeziku Gaimi, i Johanana njegovog brata, i izvede ih na visoku goru da se moli.

2 I dok se još molio, najednom se preobrazio pred njima, te zasija njegovo lice kao sunce, a njegova odeća postade bela kao sneg.

3 Odjednom se tu stvoriše Moše i Eljahu koji rekoše Ješui sve šta će mu se dogoditi u Jerusalimu. Petros i njegovi prijatelji su zadremali. U snu su, a kao da nisu, budni su, a kao da nisu. Videli su Ješuino telo i dvojicu ljudi s njim.

4 A kada su ovi otišli, Petros reče Ješui: "Dobro je biti ovde. Hajde da napravimo ovde tri kolibe, jednu tebi, jednu Mošeu i jednu Elijahu" - ne znajući šta priča.*

5 Dok je Petros još pričao, odjednom ih zakloni oblak, što ih je veoma uplašilo. Dok su bili pod oblakom, začuli su glas iz oblaka koji je kazivao: "Ovo je moj ljubljani Sin, koji je po mojoj volji. Njega slušajte!"

6 I čuvši ovo, učenici padoše na kolena, u velikom strahu.

7 A kada je glas prestao da se čuje, Ješua im reče: "Ustanite, nemojte se bojati."

8 A kada podigoše pogled prema gore, ne videše nikoga više sem Ješue.

9 I dok je Ješua silazio s gore, naredio im je: "Nikome ne govorite za viziju koju ste videli, dok Sin čovečiji ne ustane iz mrtvih."

10 Potom ga njegovi učenici zapitaše: "Zašto mudraci kažu da prvo Elijahu treba da dođe?"

11 A on odgovori: "Elijahu će doći i sve će uspostaviti.

12 Ali vam kažem da je Elijahu već došao, a nisu ga prepoznali, već su radili s njim šta su hteli. Tako će i Sin čovečiji stradati od njih."

13 Tada učenici razumeše da im je pričao zapravo o Johananu kupaču.

14 Jednom prilikom priđoše narodu, te mu pristupi jedan čovek moleći ga na kolenima,

15 i reče: "Gospodaru, smiluj se na moga sina, jer je obuzet zlim duhom i veoma bolestan. On drobi svoje zube u ustima, peni mu u ustima, često pada na zemlju, nekada u vatru, a nekada u vodu.

* pošto se tek probudio

16 A dovodio sam ga kod tvojih učenika i nisu mogli da ga izleče.”

17 A Ješua odgovori: “O loše li generacije! Teško vama koji poričete veru. Dokle ću biti s vama? Dokle ću vas podnositi? Dovedite mi ga ovamo.”

Iz Jevanđelja po Marku (9. poglavlje)

(ovaj deo teksta se nalazi unutar hebrejskog teksta Jevanđelja po Mateju)

20 Dovedoše ga i istog časa kada ga je Ješua video, Satan ga obuze, pade na zemlju i poče da se trza i valja po njoj.

21 Ješua je potom pitao oca ovog mladića koliko dugo traje njegova obuzetost Satanom. A otac mu objasni da to traje odavno, pa sve do sada.

22 “I mnogo puta ga je bacao u vatru i vodu, mogao ga je ubiti. I ako ti, gospodine, na bilo koji način možeš da mu pomogneš, pomози mu.” Ovaj čovek se veoma dopao Ješui, te je prema njemu osetio jake emocije.

23 Ješua mu reče: “Ako budeš mogao da veruješ, svaku stvar ćeš moći da učiniš, jer je onome ko veruje sve lako.”

24 I odmah glasno zajeca mladićev otac i reče: “Gospodine, ja verujem, ali i pored toga mi pomози zbog moje vere.”

25 Kada je Ješua video da je i narod već počeo da se okuplja, on reče Satanu snažno i glasno: “Naređujem ti da izađeš odatle! I od sada pa nadalje ne vraćaj se ovde nikada!”

26 I Satan izađe vrišteći, nanoseći bol mladiću, koji osta da leži kao mrtav. Mnogi su počeli da govorkaju da je on zaista mrtav.

27 Ješua ga je samo uzeo i podigao, a mladić je ustao.

28 Kada je Ješua ušao u kuću.....

Nastavak Jevandelja po Mateju

18 -

19 Tada priđoše Ješui njegovi učenici nasamo i rekoše mu: "Zašto mi nismo mogli da ga isteramo?"

20 A on im reče: "Zbog malo vere. Jer zaista vam kažem, ako imate vere koliko je zrno gorušice, reći ćete ovoj gori: 'Pomeri se odavde onamo', i ona će se pomeriti, i ništa vam neće biti nemoguće.

21 A ova vrsta demona izlazi samo pomoću molitve i posta."

22 Dok su išli po Galileji, reče im Ješua: "Sina čovečijeg će predati u ljudske ruke,

23 i ubiće ga, i trećeg dana će ustati."

24 A kada su stigli u Kefar Nahum Marta, priđoše Petru poreznici i rekoše: "Vaš učitelj se ne ponaša lepo i ne plaća porez."

25 On mu je odgovorio da je to tačno. Reče: "Da." I kada uđe u kuću, preteče ga Ješua i reče mu: "Šta misliš Petre, od koga zemaljski carevi uzimaju porez, od svojih sinova ili od tuđih?"

26 A Petros mu odgovori: "Od tuđih." A Ješua im onda svima reče: "Tuđi sinovi su dakle zatočeni.

27 Ali da ih ne sablaznimo, idi na more, baci udicu, i prvu ribu koju uhvatiš uzmi, pa kada joj otvoriš usta, naći ćeš novčić. Uzmi ga i daj im za nas."

18. poglavlje

1 U jednom momentu priđoše učenici Ješui i rekoše: "Ko je, prema tvom mišljenju, najveći u carstvu nebeskom?"

2 On je tada pozvao neko dete, postavio ga među njih,

3 i rekao: "Zaista vam kažem, ako se ne vratite veri i ne budete kao ovo dete, nećete ući u carstvo nebesko,

5 a jedino će ući ovo dete, koje je takvo da može primiti mene.

6 Onaj koji ponizi ovu, u mene verujuću mala decu, biće mu bolje da veže mlinski kamen o svoj vrat i da se udavi u morskim dubinama.

7 I teško svetu od nereda jer neredi moraju doći, ali i teško čoveku zbog kojeg nered dolazi.

8 Ako zbog tvoje ruke ili noge duhovno posrćeš, odseci ih i baci od sebe. Bolje ti je da uđeš u život kljakat i hrom, nego da te tvoje dve ruke ili dve noge bace u oganj večnog uništenja.

9 A ako posrneš zbog svoga oka, izvadi ga i baci. Bolje ti je da s jednim okom uđeš u život, nego s dva oka da te bace u oganj uništenja.

10 Gledajte da ne osuđujete neko od ove dece, jer vam kažem da njihovi anđeli stalno gledaju sinove moga Oca, koji je na nebesima.

11 Jer Sin čovečiji je prestao da spašava neprijatelje.

12 Šta vam se čini? Ako neki čovek ima sto ovaca pa jedna od njih zaluta, zar neće ostaviti njih devedeset i devet u brdima i poći da traži zalutalu?

13 I ako je pronađe, zaista se raduje više njoj nego onim devedeset i devet koje nisu zalutale.

14 Tako isto neće želeći Otac nebeski da izgubi jedno od ove male dece."

15 U to doba reče Ješua Šimonu, koji se zove i Petros: "Ako ti zgreši tvoj brat, idi i raspravi se s njim u četiri oka. Ako te posluša, dobio si svoga brata.

16 Ako te ipak ne posluša, uzmi sa sobom još nekoga, pa se raspravi. Ako te i pored toga ne posluša, dovedi još jednog ili dvojicu, ili trojicu svedoka, da se ustima dvojice ili trojice svedoka utvrdi svaku reč.

17 A ako i njih ne posluša, izađi u javnost, pa ako ne posluša ni publiku, neka ti bude kao neprijatelj, nasilnik i nečovek.

18 Zaista, kažem vam, što god svežete na zemlji biće svezano na nebu, i što god razvežete na zemlji, biće razvezano i na nebu.

19 Opet vam zaista kažem: ako se dvojica od vas na zemlji slože, u svakoj stvari koju zamole, daće im Otac moj koji je na nebesima.

20 Jer gde su dvojica ili trojica sabrani u moje ime, tamo sam i ja među njima.

21 Tada priđe Petros i reče mu: "Gospode, ukoliko mi moj brat zgreši sedam puta, da li da mu oprostim?"

22 Reče mu Ješua: "Ne kažem ti do sedam puta, nego do sedamdeset i sedam puta."

23 U to vreme reče Ješua svojim učenicima: "Carstvo nebesko je slično caru koji je hteo da se obračuna sa svojim slugama i robovima.

24 A kada se poče razračunavati, dođe jedan koji je dugovao oko deset hiljada zlatnika.

25 I pošto nije imao da vrati, zapovedi gospodar da prodaju njega i njegovu decu i sve što je imao, i da se naplata izvrši.

26 Tada sluga pade i poče mu se klanjati govoreći: 'Gospodaru, sačekaj me još malo i sve ću ti platiti.'

27 A gospodar se smilovao na slugu, i oprostio mu dug.

28 Ali onaj sluga izađe, te naiđe na jednog od svojih drugova koji mu je dugovao sto novčića, uhvati ga i stade ga poverljivati govoreći... '*'

29 Drug mu reče: 'Imaj strpljenja prema meni i vratiću ti.'

* nedostaje deo dokumenta na kome je ovaj deo teksta.

30 Ali on nije hteo, nego ode i baci ga u zatvor dok ne plati dug. 31 Videvši gospodarevi radnici šta se dogodilo, veoma se ožalostiše i obavestiše svoga gospodara.

32 Tada ga pozva njegov gospodar i reče mu: 'Zli slugo, oprostio sam ti sav onaj dug, jer si me molio.

33 Zar nije trebalo da se i ti smiluješ na svoga druga kao što sam se ja na tebe smilovao? '

34 Na to se razgnevi njegov gospodar i predade ga mučiteljima dok mu ne plati sav dug.

35 Tako će i Otac moj nebeski učiniti vama, ako svako od vas ne oprosti svome bratu od sveg srca svoga."

19. poglavlje

1 A kada je Ješua završio ove govore, pošao je iz Galileje i stigao u judejske krajeve, koji se nalaze preko Jordana.

2 Za njim je išlo mnogo ljudi, i sve ih je izlečio.

3 Priđoše mu fariseji da ga isprobaju i počеше da ga zapitkuju: "Da li sme čovek da otpusti svoju ženu za bilo kakav razlog i da joj da otpusni list?"

4 A on im odgovori: "Zar niste čitali da ih je Tvorac od početka stvorio kao muško i žensko."

5 I takođe reče: "Zato će čovek ostaviti oca i majku svoju i prionuće uz svoju ženu, i postaće jedno telo?

6 Tako nisu više dva nego jedno telo. Što je Stvoritelj sastavio, čovek ne može da rastavlja."

7 Oni mu rekoše: "Zašto je onda zapovedio Mojsije da se da otpusna lista i da se žena pošalje iz kuće?"

8 Reče im: "S obzirom na vašu tvrdoglavost, Mojsije vam je dopustio da otpustite svoje žene, ali nije uvek bilo tako.

9 Nego, ja vam kažem da ko ostavi svoju ženu, sem zbog preljube, i oženi se drugom, čini preljubu, i ko se oženi raspuštenicom, čini preljubu."

10 A njegovi učenici mu rekoše: "Ako je tako čoveku sa ženom, nije dobro ženiti se."

11 A on im reče: "Ne shvataju svi ove reči, nego oni koji-
ma je dato.

12 Jer ima uškopljenika koji su se iz utrobe materine tako rodili iako nisu zgrešili, i ima uškopljenika koji su sami sebe uškopili radi Carstva nebeskoga, i oni su veoma istaknuti. Ko može da shvati, shvatiće."

13 Tada mu prinese decu da stavi ruke na njih i da se pomoli za njih, a njegovi učenici ih razjuriše.

14 Ali Ješua reče: "Pustite decu i ne branite im da dođu k meni, jer takvima pripada Carstvo nebesko. Zaista vam kažem, neće ući u Carstvo nebesko onaj ko ne radi ovako."

15 I stavi ruke na njih, pa ode odatle.

16 Jednom mu priđe jedan momak i reče: "Učitelju, kakvo dobro da učinim da imam večni život?"

17 A on mu reče: "Što me pitaš za dobro? Ne postoji dobar čovek, kao sam Bog koliko je dobar. Ako pak hoćeš da uđeš u život, drži zapovesti."

18 Reče mu momak: "Koje zapovesti?" A Ješua reče: "Ne ubij, ne kradi, ne svedoči lažno,

19 poštuj oca i majku, i voli svoga bližnjeg kao samoga sebe."

20 Reče mu mladić: "Sve sam to poštovao, šta mi još nedostaje?"

21 Reče mu Ješua: "Ako želiš da budeš savršen, idi i prodaj sve što imaš i daj siromašnima, i imaćeš blago na nebu, onda hajde samnom."

22 A mladić čuvši ovu reč ode ožalošćen jer nije imao veliko imanje.

23 A Ješua reče svojim učenicima: "Zaista vam kažem da će bogataš teško ući u carstvo nebesko.

24 I opet vam kažem, lakše je kamili da prođe kroz iglene uši, nego da bogataš uđe u carstvo Božije."

25 A učenici, kada su čuli ovo, uplašise se jako te rekoše: "Ko onda može da se spase?"

26 Ješua ih pogleda i reče im: "Ljudima je ovo nemoguće, ali je Bogu sve moguće. "

27 Tada odgovori Petros: "Eto, mi smo ostavili sve i pošli za tobom, šta ćemo dobiti?"

28 A Ješua im reče: "Zaista vam kažem da ćete vi, koji ste pošli za mnom, u novome svetu, kada Sin čovečiji sedne na presto slave svoje, i sami sesti na dvanaest prestola i suditi nad dvanaest plemena Izraelskih.

29 I svaki koji ostavi kuću ili braću ili sestre ili oca, ili majku ili ženu ili decu ili njive zbog mog imena, primiće stostruko i naslediće život večni.

30 Ali će mnogi prvi biti poslednji i poslednji prvi.

20. poglavlje

1 Jer Carstvo nebesko je slično čoveku domaćinu koji izađe rano ujutro da unajmi radnike za svoj vinograd.

2 A kad se pogodi sa radnicima po dinar na dan, pošalje ih u svoj vinograd.

3 I kada oko tri sata popodne vidi druge gde stoje na trgu besposleni,

4 i njima reče: "Idite i vi u moj vinograd, i ako sve bude dobro, platiću vam."

5 I oni odu. A kada opet izađe oko šest i oko devet sati, učini isto tako.

6 I oko jedanaestoga sata izađe i nađe druge gde stoje i kaže: "Što stojite ovde ceo dan besposleni?"

7 Oni mu rekoše: "Niko nas nije unajmio." On im reče: "Idite i vi u vinograd."

8 A kada pade mrak, gospodar vinograda reče svome upravitelju: "Pozovi radnike i isplati ih počevši od poslednjih do prvih."

9 I kada dođoše unajmljeni oko jedanaestoga sata, primiše po dinar.

10 A kada dođoše prvi, pomisliše da će više uzeti, ali im on nije dao više od po dinar.

11 Kad su dobili novac, govorili su protiv domaćina:

12 "Ovi poslednji odradiše jedan sat, pa si ih izjednačio sa nama koji podnesmo težinu celog dana i ovu žegu."

13 A on odgovori jednom od njih i reče: "Prijetelju, ne činim ti nepravdu, zar se nisi pogodio sa mnom po dinar?"

14 Uzmi svoje pa idi jer ako hoću ovom poslednjem da dam kao i tebi,

15 zar ne mogu da činim šta hoću sa svojim? Ili je oko tvoje zlo što sam ja dobar?"

16 Tako će i biti, poslednji će biti prvi i prvi će biti poslednji. Mnogi će biti pozvani, a malo njih izabranih.

17 I kada se Ješua približio Jerusalmu, povede svojih dvanaest učenika u tajnosti i reče im:

18 "Evo idemo gore u Jerusalm, i Sin čovečiji biće predan prvosveštenicima i književnicima, i osudiće ga na smrt,

19 i takođe će ga predati mnogobošcima da ga isprebijaju, a trećeg dana će vaskrsnuti.

20 Tada mu priđe žena Zevedejeva sa svojim sinovima klanjajući mu se i moleći nešto od njega.

21 A on joj reče: "Šta hoćeš?" Reče mu: "Naredi da ova dva moja sina sednu jedan s tvoje desne, a drugi s leve strane u tvome carstvu."

22 A Ješua odgovori: "Ne znate šta tražite. Moćićete da istrpите mučenje i umiranje koje ću ja trpeti?" Rekoše mu: "Možemo."

23 Reče im: "Čašu moju ćete ispiti, ali sesti meni s desne ili leve strane, to ne dajem ja, nego će pripasti onima kojima je pripremio moj Otac."

24 I čuvši to deseterica braće, rasrdiše se na ova dva svoja brata.

25 A Ješua im reče da mu priđu, pa im kaza: "Znate da vladari mnogih naroda gospodare njima, a da ih njihovi velika-ni tlače.

26 A kod vas neka ne bude tako, nego ko od vas hoće da bude veliki, neka vam služi,

27 i ko hoće da bude među vama prvi, neka vam bude slu-ga,

28 baš kao što Sin čovečiji nije došao da mu služe, nego da on služi i da dâ život svoj kao otkup za mnoge ljude."

29 A kada su ulazili u Jerihon, pođe za njim jedna grupa naroda.

30 Tamo, dvojica slepih izadoše na put i čuše galamu mnoštva naroda, te su se zapitali šta bi to moglo biti. Jedan prorok im odgovori da Ješua iz Nazareta dolazi. Onda su povikali ka njemu i rekli: "Smiluj se na nas, sine Davidov."

31 A narod im zapreti da učute ali oni još jače povikaše: "Gospode, sine Davidov, smiluj se na nas!"

32 I stade Ješua, dozva ih i reče: "Šta hoćete da vam učinim?"

33 Rekoše mu: "Gospode, da se otvore naše oči." 3 Ješua se na njih smilova, dodirnu im oči i reče im: "Vaša vas je vera izlečila." Oni odmah progledaše i zahvaljivaše Bogu, te pođoše za njim. Sav narod je zahvaljivao Bogu za ovo.

21. poglavlje

1 Kada su se približili Jerusalimu i došli do Bet Fage, prema Maslinskoj gori, posla Ješua dvojicu svojih učenika govoreći im:

2 "Idite do utvrđenja što je pred vama, i odmah ćete naći jednu magaricu i magare s njom. Odvežite ih i dovedite ih meni.

3 I ako vam neko nešto kaže, recite da su Gospodu potrebni, odmah će ih pustiti."

4 A ovo se dogodilo da se ispuni ono što je rekao prorok:

5 "Kažite kćeri Cionovoj: 'Evo car tvoj dolazi ti pravedan, pobedonosan i siromašan, jašući na magarici i na mladunčetu njenom'."

6 Učenici odoše i učiniše kako im je Ješua naredio.

7 Dovedoše magaricu i mladunče, on uzjaha, a ostali staviše na njih opremu i stočnu odeću, te pođoše gore.

8 A većina naroda prostre svoju odeću po putu, dok su drugi rezali granje sa drveća i prostirali ih za njim i pred njim po putu.

9 Neki su vikali: "Hošana* spasitelju sveta, neka si blagosloven ti koji dolaziš u ime Gospodnje. Hošana spasitelju naš, proslavi se na nebu i na zemlji."

10 Nakon svega ovoga, ušao je Ješua u Jerusalem, a sav grad se uzbuni, govoreći: "Ko je ovaj?"

11 A narod je među sobom govorio: "To je prorok Ješua iz Nazareta koji je u Galileji."

12 Potom je Ješua ušao u hram Božji i našao tamo trgovce i kupce. Videvši to isprevrtao je table stolova i stolice prodavaca golubova,

13 i reče im: napisano je: "Moj dom zvaće se dom molitve svim narodima", a vi od njega činite razbojničku pećinu.

14 Odmah mu priđoše slepi i hromi u hramu, i izleči ih.

15 A prvosveštenici i književnici dođoše da vide čuda koje je učinio. Videvši čuda koja je učinio i mlade momke kako viču u hramu: "Neka je slavan Sin Božji", veoma su se rasrdili.

16 Zato mu rekoše: "Jesi li čuo šta ovi govore?" A Ješua im reče: "Da, čuo sam ih. Zar nikada niste čitali: 'Iz usta dece i odojčadi načinio si sebi moć'?"

17 Onda ih ostavi i izađe van grada u Bet Hananiju, koju je obilazio i propovedao o Božijem carstvu.

18 Ujutro se gladan vraćao u grad.

19 Primetio je jednu smokvu kraj puta, došao do nje, i na njoj nije ništa našao sem lišća, te joj reče: "Neka od tebe ne bude više ploda nikada!" Smokva se odmah osušila.

20 Učenici su to videli, pa su se začudili govoreći: "Kako se odmah smokva osušila?"

21 A Ješua odgovori sledeće: "Ako imate veru bez sumnje, učinićete ne samo što se dogodilo sa smokvom, nego ako i ovom brdu kažete: 'Digni se i baci se', dogodiće se.

22 I sve što budete zatražili u molitvi, ako budete verujući, dobićete."

23 Kada je došao u hram da podučava, priđoše mu prvo-sveštenici, mudraci i narodne starešine te mu rekoše: "Ko ti je dao pravo da to radiš?"

24 A Ješua im odgovori sledeće: "I ja ću vas nešto pitati, pa ako mi to kažete, i ja ću vama reći ko mi je dao pravo da ovo radim. 25 Odakle beše Johananovo obredno kupanje? Sa neba ili od ljudi?" A oni počеше da razmenjuju mišljenja, te rekoše jedni drugima: "Ako kažemo: 'S neba', reći će nam: 'Zašto mu onda ne poverovaste?'

26 A ako kažemo: 'Od ljudi', plašićemo se naroda jer Johanana svi smatraju prorokom."

27 Oni odgovoriše Ješui i rekoše: "Ne znamo." Reče i on njima: "Ni ja vama neću kazati ko mi daje za pravo da ovo radim."

28 Te večeri rekao je Ješua svojim učenicima: "A šta vi mislite? Jedan čovek je imao dva sina. Prišao je jednome i rekao mu: 'Sinko, idi danas i radi u vinogradu.'

29 Odgovorio mu je: 'Ne želim', ali se posle pokajao i otišao.

30 Tada priđe drugome i reče isto tako. A on odgovori: 'Odmah gospodaru', ali ipak nije otišao.

31 Koji je od njih dvojice učinio očevu volju?" Rekoše: "Prvi." Reče im Ješua: "Zaista vam kažem da nasilnici i bludnice ulaze pre vas u carstvo Božije.

32 Jer vam dođe Johanan putem pravednosti, i ne poverovaste mu, a nasilnici i bludnice mu poverovaše. Vi ste to videli, ali se niste vratili veri. I posle toga se niste pokajali i poverovali mu. Ko ima uši da sluša, neka čuje i stidi se."

33 U to vreme reče Ješua svojim učenicima i grupi Jevreja: "Čujte molim i priču o sejaču. Bio jednom jedan poštovani čovek koji posadi vinograd, i ogradi ga ogradom, sagradi u njemu kulu i iskopa u njemu muljaru za grožđe, pa ga dade vinogradarima i otputova. 34 A kada se približi vreme branja plodova, posla svoje sluge vinogradarima da uzmu njegove plodove.

35 Uhvatiše vinogradari njegove sluge, jednoga istukoše, drugoga ubiše, a trećega kamenovaše.

36 Opet posla druge sluge, više njih nego prvog puta, a ovi im učiniše isto tako.

37 Najzad posla k njima svoga sina rekavši: 'Plašiće se valjda od moga sina.'

38 Ali vinogradari, videvši sina rekoše jedan drugom: 'Ovo je naslednik. Hajde da ga ubijemo, pa ćemo imati njegovo nasledstvo.'

39 I stvarno ga uhvatiše, izbacije ga iz vinograda i ubiše.

40 I onda, kada dođe vlasnik vinograda, šta će učiniti vinogradarima?"

41 Odgovoriše mi sledeće: "Kao zločince će ih zlom pobiti, a vinograd će dati drugim vinogradarima koji će mu odmah davati njegov deo plodova."

42 Reče im Ješua: "Zar niste čitali u Spisima: 'Kamen koji odbaciše zidari, upravo je postao ugaoni kamen. Od Gospoda je to i divno je u našim očima?'

43 Zato vam kažem da će se uzeti od vas Carstvo Božije i dati drugom narodu koji svoje plodove donosi.

44 I ko padne na ovaj kamen razbiće se, a na koga on padne satrće se."

45 Prvosveštenici i fariseji, čuvši njegove priče uvideše da u stvari o njima govori.

46 Zatražili su da ga ubiju, ali su se uplašili naroda, jer ga je narod smatrao prorokom.

22. poglavlje

1 Opet poče Ješua da u pričama govori:

2 "Carstvo nebesko je slično caru koji pravi svadbu.

3 On šalje svoje slugе da pozovu zvanice na svadbu, ali zvanice ne hteše da dođu.

4 On ponovo posla druge slugе i reče im: 'Recite zvanicama: 'Evo, spremio sam gozbu, zaklao sam bikove i kokoši, sve je spremno dođite na svadbu'.'

5 Međutim, oni opet nisu hteli i odoše, jedni u grad, a drugi na posao.

6 Ostali uhvatiše njegove slugе, mučiše ih i ubiše.

7 Kada je car to čuo, veoma se naljutio. Zato je poslao vojску da spali sve kuće tih ubica.

8 Tada reče svojim slugama: 'Svadba je spremna, ali zvanice nisu bile dostojne.

9 Zato idite na puteve, i koga god da nađete pozovite na svadbu.' 10 Sluge izađoše na puteve i skupiše sve koje nađoše, i zle i dobre. Tako se napuni svadba gostiju.

11 Kada je car ušao da vidi goste, ugleda čoveka koji nije bio obučen u svadbenu odeću.

12 I reče mu: 'Prijatelju, kako si došao ovamo bez svadbenog odela?' On zaneme.

13 Tada car reče slugama: 'Svežite mu ruke i noge i izbacite ga u najveću tamu. Tamo će biti plača i škriputanja zubima.'

14 Mnogo je zvanica, ali je malo izabranih."

15 Tada fariseji krenuše i počеше da se dogovaraju kako da ga uhvate u reči.

16 Potom mu poslaše svoje učenike sa Irodovim nasilnicima, koji mu se obratiše: "Učitelju, znamo da si istinit i u istini učiš putu Božijem, ničega se ne plašiš, i potpuno si nezavistan.

17 Reci nam šta misliš, da li je dopušteno dati Cezaru porez, ili nije?"

18 Ali Ješua shvati njihovu zlu nameru i reče: "Dvolični, što me iskušavate?

19 Pokažite mi poreski novac." Oni mu pokazaše.

20 Onda im on reče: "Čiji je ovo lik i natpis?"

21 Rekoše mu: "Cezarev." Tada im reče: "Dajte onda cezaru cezarevo, a Bogu Božije."

22 Kada su to čuli, zadivili su se. Potom ga ostaviše i odoše.

23 Toga dana pristupiše mu sadukeji i istraživači vaskrsenja, te ga upitaše:

24 "Učitelju reci nam nešto. Mojsije je govorio: 'Ako neko umre bez dece, neka brat njegov uzme njegovu ženu i podigne porod svome bratu.'

25 A kod nas je bilo sedmoro braće: prvi se oženi i umre, pa kako nije imao poroda, ostavi svoju ženu svom bratu.

26 Tako i drugi i treći, sve do sedmoga.

27 A posle svih umre i žena.

28 Kada vaskrsnu, čija će od njih sedmorice ona biti žena?"

29 A Ješua odgovori: "Varate se jer ne znate Pismo niti silu Božiju.

30 Jer kada uskrsnu, neće se ljudi ženiti niti će se žene udavati, nego će biti kao anđeli Božiji na nebu.

31 Zar niste čitali o uskrsnuću mrtvih šta vam je Bog rekao:

32 'Ja sam Bog Avraamov i Bog Jichakov i Bog Jaakovljevi? Bog nije Bog mrtvih nego Bog živih.'

33 Narod, čuvši to, zadivio se njegovoj mudrosti.

34 A kad su fariseji čuli da je učutkao sadukeje, skupiše svoje slugе,

35 i poslaše jednog mudrog od njih da ga iskuša:

36 "Učitelju, reci koja je najveća zapovest u Tori?"

37 A on mu reče: "Voli Gospoda Boga svoga svim srcem svojim i tako dalje.

38 Ovo je najveća i prva zapovest.

39 A druga je slična prvoj: Voli bližnjega svoga kao samoga sebe.

40 Od ove dve zapovesti zavisi sva Tora i Knjige proroka."

41 A kada su se fariseji okupili, upita ih Ješua:

42 "Šta vi mislite o Mesiji? Čiji će sin on biti?" Rekoše mu: "Davidov."

43 Reče im: "Kako ga onda nazivaju Davidom u Duhu Svetom, govoreći: 'Gospode',

44 kao što je napisano: 'Sedi meni s desne strane dok ti položim neprijatelje pod noge tvoje?'

45 Kad Davida nazivaju Gospodom, kako će mu onda biti sin?"

46 I niko nije mogao da mu odgovori ni reči, niti se ko usudi od onoga dana da ga više išta pita.

23. poglavlje

1 Onda Ješua poče da priča narodu i svojim učenicima sledeće:

2 "Na Mojsijevu stolicu sedoš književnici i fariseji.

3 I sada, sve što vam on kaže, držite i činite, ali po njihovim propisima i njihovim primerima ne činite, jer oni govore, ali ne čine.

4 Nego vezuju i stavljaju teške i nesnošljive terete na ljudska leđa, a sami svojim prstom neće da mrdnu.

5 A sva svoja dela čine da ih ljudi vide i oblače skupocenu garderobu i velike rese stavljaju koje se još zovu fiblios,

6 vole čelo stola na gozbama i prva mesta u sinagogama,

7 pozdrave na trgovima i da ih ljudi zovu rabinima.

8 Vi nemojte želeći da vas zovu rabinima, jer je jedan vaš učitelj, a vi ste svi braća.

9 I nikoga na zemlji ne nazivajte svojim ocem jer je jedan Otac vaš nebeski.

10 Niti se nazivajte učiteljima, jer je jedan vaš učitelj - Mesija.

11 A najveći među vama neka vas služi.

12 Ko samoga sebe uzdiže - biće ponižen, a ko samoga sebe unizi - biće uzdignut.

13 Teško vama književnici i fariseji, licemeri, što zatvarate carstvo nebesko pred ljudima jer vi ne ulazite, niti puštate unutra one koji hoće da uđu.

14 Teško vama, književnici i fariseji, licemeri, što jedete i razdeljujete imanja udovica i tobože se molite dugo. Zato ćete, kada to prođe, dugo kaznu patiti.

15 I što prelazite i more i kopno da srce makar jednog čoveka vežete za vašu veru, i kad mu ga vežete, on postane duplo gori nego što je pre toga bio.

16 Teško vama, vođe slepih, koji govorite: 'Ako se ko zakune Hramom, to se ne važi ništa. Ako se pak zakune nekom stvari koja je posvećena u Hramu, onda je dužan da plati.'

17 Budale i slepci, šta je veće, Hram ili predmet koji je posvećen Hramu?

18 I kažete: 'Ako se ko zakune žrtvenikom, nije ništa dužan, a ako se zakune darom koji je na njemu, obavezan je nešto dati.'

19 Slepci, šta je veće, žrtva, svetište ili žrtvenik? 20 Ko se zakleo žrtvenikom, kune se njime i svim što je na njemu,

21 - 22 i koji se zakleo prestolom na kojem Bog sedi, kune se prestolom, ali i onim koji na njemu sedi.

23 Teško njima, književnicima i farisejima, što daju desetak od mirođije i nara, a pljačkaju i ne daju grožđe, koje je cenjenije. To je i po zakonima Tore, a oni su pravda, istina i vera. Ovo je trebalo činiti i ne zaboravljati.

24 Potomci vođa slepih, vodite računa da ste tačni u stvarima veličine komarca, a kamilu biste celu gutali.

25 Teško vama, književnici i fariseji, licemeri, što čistite spolja čaše i posude, a iznutra su pune prljavštine i nemorala.

26 Očisti prvo ono što je u čaši, da bi posle i njena spoljašnjost bila čista.

27 Teško vama, književnici i fariseji, licemeri, što ličite na okrečene grobove, koji spolja izgledaju lepi, a iznutra su puni mrtvačkih kostiju i prljavštine.

28 Tako se i vi spolja pokazujete ljudima pravedni, a iznutra ste puni dvoličnosti i bezakonja.

29 Teško vama licemeri, književnici i fariseji, što gradite grobove proroka i ukrašavate spomenike pravednika,

30 i govorite: 'Da smo živeli u vreme svojih otaca, ne bismo bili njihovi saučesnici u ubijanju proroka.'

31 Tako svedočite za sebe da ste sinovi onih koji su pobili proroke.

32 I vi se isto tako ponašate kao vaši preci.

33 Zmije, zmijski porode, kako da pobegnute od suda ognja uništenja ako se veri ne vratite?"

34 U to vreme reče Ješua skupinama Jevreja: "Evo vam šaljem proroke, i mudrace i književnike. Od njih ćete neke ubiti, neke šibati u vašim sinagogama i goniti od grada do grada.

35 Neka dođe na vas krv svakog pravednika prolivena na zemlji, od krvi Avelja pravednoga do krvi Zaharije sina Barahijina, koga ubiste između hrama i žrtvenika.

36 Zaista vam kažem, sve će to doći na ovu generaciju.

37 I na Jerusalim koji ubija proroke i kamenuje izaslanike. Koliko sam samo puta hteo da skupim tvoju decu, kao što kvočka skuplja svoje piliće pod krila, i niste hteli.

38 Eto, ostavljaju vam se kuće vaše prazne.

39 Zaista vam kažem, od sada nadalje me nećete videti dok ne budete rekli: 'Neka je blagosloven naš Spasitelj'."

24. poglavlje

1 I Ješua izađe iz hrama i pođe dalje. Priđoše mu njegovi učenici da mu pokažu građevine hrama.

2 A on im reče: "Vidite li sve ovo? Zaista vam kažem, sve će se ovde srušiti, neće ostati ni kamen na kamenu."

3 Kada je sedeo na Maslinskoj gori, koja se nalazi preko puta Hrama, priđoše mu učenici Petros, Johanan i Andrija nasamo i pitaše: "Kaži nam kada će sve to biti, i šta će biti znak da će se sve ovo desiti ili početi da se dešava, i kada će biti svršetak sveta i tvoj dolazak?"

4 I odgovori im Ješua:

5 "Gledajte da vas ko ne zavede. Jer će mnogi doći u moje ime govoreći: 'Ja sam Mesija', i mnoge će vas zavesti.

6 A čućete za ratove i velike vojne sile. Pazite, ne plašite se, jer to mora da bude, ali još nije kraj.

7 I ustaće narod na narod i carstvo na carstvo, i biće velike gladi i zemljotresa po raznim mestima.

8 Ali je sve to samo početak nevolja.

9 Tada će vas predati na muke i ubijaće vas, i svi narodi će vas mrzeti zbog mog imena.

10 Tada će se mnogi rasrditi, jedan drugoga izdati i jedan drugoga mrzeti,

11 Pojaviće se i mnogi lažni proroci i zavešće mnoge.

12 Kada bude bilo mnogo bezakonja, kod mnogih će ohladneti ljubav.

13 A ko istraje do kraja, taj će biti spašen.

14 I propovedaće se ova bešura, na stranom jeziku evanđe, po svakoj zemlji za svedočanstvo o meni svim narodima, i tada će doći kraj.

15 To je antihristos i on je gnusoba opustošenja, o kojoj je govorio prorok Danilo, koji stoji na svetom mestu, a čitalac će razumeti.

16 Tada stanovnici Judeje neka beže u planine,

17 a ko bude na krovu neka ne silazi da uzme nešto iz svoje kuće,

18 i ko bude u polju neka se ne vraća da uzme svoj ogrtač.

19 Teško trudnim ženama i dojiljama u te dane.

20 Molite se da to vaše bežanje ne bude u zimu ili na Šabat,

21 jer će tada biti velika nevolja, kakve nije bilo od postanja sveta do sada, niti će ikada takve biti.

22 I ako se ne bi skratili ti dani, ne bi se spasao ni jedan čovek. Ali samo zbog izabranih, ti dani će se skratiti.

23 I u to vreme, ako vam tada neko kaže: 'Evo, Mesija je ovde ili tamo', nemojte poverovati.

24 Jer će se javiti lažne mesije i lažni proroci, pa će činiti velike znake i čuda, da zavedu i izabrane.

25 - 26 Ako vam kažu: 'Eno ga u pustinji', nemojte izaći, 'Evo ga u sobama', nemojte poverovati. Eto, rekao sam vam sve i pre nego što će se dogoditi."

27 Pored toga, Ješua je svojim učenicima rekao i sledeće: "Jer kao što munja izlazi od istoka i seva do zapada, tako će biti i dolazak Sina čovečijeg.

28 Gde god bude leš, tamo će se orlovi skupiti.

29 Odmah posle tih dana, sunce će potamneti, a mesec neće davati svoje svetlosti. I zvezde će padati s neba, a nebeske sile će se uzdrmati.

30 I tada će se na nebu pojaviti znak Sina čovečijeg, pa će tada zakukati sve porodice na zemlji, i ugledaće Sina čovečijeg na nebeskim oblacima sa velikom vojskom i strašnom slavom.

31 I poslaće svoje anđele da sa glasnom trubom sakupe njegove izabranike od sva četiri nebeska vetra, od jednog kraja neba do drugog.

32 A od smokvinog drveta naučite priču: kada njena grana već omekša i prolista,

33 znate da je leto blizu.

34 Zaista vam kažem da ova generacija neće proći dok se sve ovo ne desi.

35 I nebo i zemlja će proći.

36 A o tom danu i času niko ne zna, ni anđeli nebeski, nego samo Otac."

37 Još reče Ješua svojim učenicima: "Kao u Noahovo vreme, takav će biti i u naše vreme dolazak Sina čovečijeg.

38 Jer kao što su u vreme pred potopom jeli i pili, ženili se i množili, do dana kada je Noje ušao u barku,

39 i nisu znali dok nije naišao potop i podavio ih, tako će biti i dolazak Sina čovečijeg.

40 Tada ako bude dvoje u njivi, jedan pravedan, jedan zločinac, jedan će biti prihvaćen, a drugi će biti ostavljen.

41 Dve žene ako melju na jednom mlinu, jedna će biti prihvaćena, a druga će biti ostavljena. Ovo će se dogoditi jer će anđeli na kraju sveta skloniti zaštitne balvane i razdvojiće zle od dobrih."

42 Onda reče Ješua i sledeće: "Pazite zajedno sa mnom, jer ne znate u kojem času će Gospod vaš doći.

43 A i ovo znajte: kada bi domaćin znao u kojem trenutku će lopov doći, bdio bi i ne bi dozvolio da se potkrada njegova kuća.

44 Zato i vi budite spremni, jer će Sin čovečiji doći u trenutku za koji nećete znati.

45 Šta mislite, ko će biti verni i mudri sluga, pa onaj koga postavi gospodar kraj svoje dece, da im daje hranu na vreme.

46 Bogat je onaj sluga koga njegov gospodar, kada dođe, zatekne da tako i čini.

47 Zaista vam kažem da će ga onda postaviti negovateljem sve svoje dece.

48 Ako bi sluga bio zao i kaže u sebi: 'Moj gospodar će se dugo zadržati',

49 te počne tući svoje drugove u službi, i jesti i piti sa pijanicama,

50 doći će gospodar tog slugu u dan kada ne očekuje i u čas koji ne zna,

51 pa će ga iseći i staviti njegove delove među licemere. Tamo će biti plača i škrgutanja zubima.

25. poglavlje

1 Ješua je svojim učenicima rekao i sledeće: "Carstvo nebesko će ličiti na deset devojaka devica, koje su uzele svoje svetiljke i izašle u susret mladoženji da postanu njegova mlada.

2 Pet od njih su bile nerazumne, a pet njih vrlo mudre.

3 Jer pet nerazumnih su uzele svoje svetiljke, ali nisu uzele sa sobom ulja za svetiljke,

4 a mudre su uzele ulje u posudama sa svojim svetiljkama.

5 Pošto je mladoženja zakasnio, sve su zadremale i zaspale.

6 A oko ponoći nastu vika: 'Evo mladoženje, izađite mu u susret.'

7 Tada ustaše sve one devojke device i urediše svoje svetiljke.

8 A nerazumne rekoše mudrima: 'Dajte nam malo vašega ulja, jer se naše svetiljke gase.'

9 Ali mudre odgovoriše: 'Da ne bude malo nama i vama, idite i kupite kod trgovaca.'

10 Kada su one otišle da kupe, dođe mladoženja i one spremne devojke udoše s njim na svadbu, i zatvoriše se vrata.

11 A kasnije dođoše i ostale, one nerazumne devojke i povikaše: 'Gospodaru, gospodaru, otvori nam.'

12 Ali on odgovori i reče: 'Zaista vam kažem, ne znam ko ste vi.' 13 Bdiite zato, jer ne znate ni dan ni čas kada će mladoženja doći."

14 Još je Ješua ispričao svojim učenicima i sledeću priču: "Carstvo nebesko liči i na čoveka koji polazi na daleki put i poziva svoje sluge i predaje im svoje imanje.

15 Jednom slugi je dao pet zlatnika, drugome dva, a trećem jedan, svakome prema njegovoj zaslugi, te je otputovao.

16 Onaj što primi pet zlatnika odmah ode te zaradi još pet.

17 Isto tako i onaj sa dva je krenuo, kupovao je i prodavao i tako zaradio još dva.

18 A onaj koji je primio jedan, krenuo je i on, ali je iskopao jamu u zemlji i sakrio novac svoga gospodara.

19 Posle nekog vremena dođe gospodar tih slugu i zatraži račun od njih.

20 I prvo mu priđe onaj što je dobio pet zlatnika, donese još drugih pet i reče: 'Gospodaru, pet zlatnika si mi dao i zaradio sam još pet.'

21 A njegov gospodar mu reče: 'Ti si sluga dobar i veran. U malim stvarima si bio veran, nad mnogim ću te postaviti da budeš glavni. Dođi u sreću svoga gospodara.'

22 Takođe mu priđe i onaj sluga što je dobio dva zlatnika te mu reče: 'Gospodaru, dva zlatnika si mi dao i zaradio sam još dva.'

23 Reče mu njegov gospodar: 'Dobro, slugo dobar i verni, u malim stvarima si bio veran, nad mnogim ću te postaviti da budeš glavni. Dođi u sreću svoga gospodara.'

24 Potom mu priđe i onaj što je dobio jedan zlatnik pa reče: 'Gospodaru, znao sam da si čvrst i težak čovek, i da žanješ gde nisi posejao, i skupljaš gde nisi vejao.

25 Plašeci se toga, otišao sam i sakrio tvoj zlatnik u zemlju i evo ti ga, imaš sada svoje.'

26 A njegov gospodar mu odgovori: 'Zli i lenji slugo, iako si znao da žanjem gde nisam posejao i skupljam gde nisam vejao,

27 nisi dao moj novac menjačima. Jer bih sada po dolasku uzeo svoje s kamatom.

28 Zato uzmite od njega zlatnik i dajte onome što je zaradio pet zlatnika.

29 Jer svakome koji ima daće mu se, a od onoga koji nema - uzeće se i ono što ima.

30 A lenjog slugu izbacite u krajnju tamu. Tamo će mu biti plaća i škrguta zuba’.”

31 Ješua je svojim učenicima ispričao i ovo: “A kada dođe Sin čovečiji u svojoj slavi i svi anđeli s njime, onda će sesti na presto svoje slave

32 i biće okupljeni pred njim svi narodi, i on će ih odvojiti jedne od drugih, kao što pastir odvaja ovce od koza,

33 i postaviće ovce sebi s desne strane, a koze s leve strane.

34 Tada će reći onima s desne strane: ‘Dođite, blagosloveni Oca moga, nasledite Carstvo nebesko koje vam je pripremano od postanka sveta do sada.

35 Jer sam ogladneo i dadoste mi da jedem, ožedneo sam i napojiste me, bio sam gost i ugostiste me,

36 bio sam go i obukli ste me, bolestan i posetiste me, u tamnici sam bio i dolazili ste mi.’

37 Tada će mu odgovoriti pravednici: ‘Gospode naš, kada smo te videli gladnog i nahranili te, ili žednog i napojili te?

38 Kada smo te videli kao gosta i ugostili te, ili golog i odenuli te?

39 Kada smo te videli bolesnog ili u tamnici i obišli te?’

40 A car će im odgovoriti i reći: ‘Zaista vam kažem, ukoliko ste učinili makar jednom ono što mu je trebalo od ove moje najmanje braće, meni ste učinili.’

41 Tada će reći i onima s leve strane: 'Idite od mene, prokleti, u vatru večnog uništenja pripremljenu vama, kod Satana i njegovih anđela.

42 Jer sam bio gladan i niste mi dali da jedem, ožedneo sam i niste mi dali da pijem,

43 gost sam bio i niste me ugostili, go sam bio i niste me obukli, bolestan i u tamnici sam bio i niste me posetili.'

44 Tada će i oni odgovoriti i reći: 'Kada smo te videli Gospode naš, gladnog ili žednog, ili kao stranca ili golog ili bolesnog, ili u tamnici i ne poslužismo ti?'

45 Tada će im odgovoriti i reći: 'Zaista vam kažem, ukoliko samo jednom niste učinili od ovih najmanjih šta mu je bilo potrebno, kao da ni meni niste učinili.'

46 Tako će ovi otići u večnu osudu, a pravednici u večni život.

26. poglavlje

1 A kada je Ješua završio sve ove govore, reče svojim učenicima:

2 "Znate da je za dva dana Pesah, i Sina čovečijeg će predati Jevrejima da ga razapnu."

3 Tada se okupiše prvosveštenici i narodne starešine u dvoru prvosveštenika koji se zvao Kaifas,

4 pa se dogovoriše da Ješuu na prevaru uhvate i ubiju,

5 ali rekoše samo da ne bude za praznik, da se narod ne bi pobunio.

6 A kada je Ješua bio u selu Hananija u kući Simona gu-bavog,

7 priđe mu jedna žena sa sudom punim skupocenog ulja, te ga izli na njegovu glavu dok je bio za stolom.

8 Kada su to videli njegovi učenici, počeli su da negoduju, te rekoše: "Čemu ova šteta?"

9 Ovo se moglo skupo prodati i dati siromašnima.”

10 Ali Ješua je shvatio zbog čega je to urađeno, pa im reče: “Zašto pričinjavate neprijatnosti ovoj ženi? Dobro i divno delo je učinila,

11 jer siromahe ćete uvek imati sa sobom, a mene nećete.

12 Kada je ona izlila ovo ulje na moje telo, to je ustvari za moju sahranu učinila.

13 Zaista vam kažem, gde god se ova bešura, na stranom jeziku evanđelje, bude propovedala po celom svetu, pričaće se i ovo što je ona učinila, za sećanje na mene.”

14 Tada jedan od dvanaestorice, koji se zove Juda Iškarriot, ode prvosveštenicima i reče:

15 “Šta ćete mi dati da vam prosledim Ješuu?” I oni mu platiše trideset srebrnika.

16 I od tada je tražio zgodnu priliku da ga prosledi njima.

17 A prvoga dana Pesaha priđoše učenici Ješui te mu rekoše: “Gde hoćeš da ti spremimo da jedeš obrok za Pesah?”

18 A on im reče: “Idite u grad do jednog čoveka koji je zainteresovan da radi i recite mu da je Učitelj rekao sledeće: ‘Moje vreme je blizu, kod tebe ću praznovati Pesah sa svojim učenicima’.”

19 -

20 A kada je došlo veče, seo je za sto sa Dvanaesticom njegovih učenika.

21 I dok su jeli, reče im: “Zaista vam kažem da će me jedan od vas izdati.”

22 I veoma ožalošćeni počеше govoriti jedan za drugim: “Gospode, da nisam to ja?”

23 A on im odgovori: “Onaj koji umoči sa mnom ruku u zdelu, upravo taj će me prodati.” Zato su svi jeli iz jedne posude. I zato ga ni jedan nije gledao, misleći da onaj koji ga gleda taj će ga i ubiti.

24 Reče im Ješua: "Sin čovečiji zaista ide - kao što je napisano za njega, ali teško onome čoveku koji posreduje u izdajstvu Sina čovečijeg. Bolje bi mu bilo da se taj čovek nije ni rodio."

25 A Juda, koji ga je prodao na to odgovori: "Da nisam možda ja taj, učitelju?" A on mu reče: "Ti si to rekao."

26 A kada su jeli, uze Ješua hleb, blagoslovi ga, izlomi ga, pa ga dade učenicima i reče: "Uzmite, jedite, ovo je moje telo."

27 Tada uze i čašu i zahvali svome Ocu, pa im je dade i reče: "Pijte iz nje svi,

28 jer ovo je moja krv za novi savez, koja se proliva za mnoge za opraštanje grehova.

29 Ali vam kažem, od sada pa nadalje neću piti od ovoga roda vinove loze do onoga dana kada ću ga s vama piti novog u Carstvu nebeskom."

30 Nakon toga krenuše i izađoše na Maslinsku goru.

31 Tada reče Ješua svojim učenicima: "Dodite, svi vi, prežalite me noćas, jer je napisano: 'Udariću pastira, pa će se razbežati i ovce.'

32 A posle kada ustanem iz mrtvih, pojaviću vam se u Galileji."

33 Tada mu Petros reče: "Ako te svi prežale, ja te nikada neću prežaliti."

34 A Ješua mu reče: "Zaista ti kažem da ćeš me se tri puta odreći ove noći pre nego što zapeva petao."

35 Reče mu Petros: "I ako treba da umrem s tobom, neću se tebe odreći." Tako mu rekoše i svi ostali učenici.

36 Tada dođe Ješua s njima u selo koje se zove Ge Šemonim i reče učenicima: "Izvolite, sedite ovde dok ja odem tamo i pomolim se."

37 Sa sobom je poveo Petra i dvojicu Zevedelovih sinova, pa je počeo tugovati i brinuti.

38 Tada im reče: "Moja duša tuguje. Do smrti ostanite ovde i bdite sa mnom."

39 I pođe polako malo dalje, te pade na svoje lice moleći se i govoreći: "Oče moj, ako je moguće, neka me mimoide ova čaša, ali ne kako ja hoću, nego kako ti želiš."

40 Potom dođe kod učenika i nađe ih kako spavaju, pa reče Petrosu: "Niste mogli ni jedan sat probdeti sa mnom?"

41 Bdite i molite se da ne dođete u iskušenje, što je moguće više, duh je izdržljiv za noć, ali je telo slabo i bolesno."

42 Opet, po drugi put ode i pomoli se govoreći: "Oče moj, ako ne može da me mimoide ova čaša, da je ne pijem, neka bude tvoja volja."

43 I opet dođe te ih nađe kako spavaju, jer im oči behu otežale.

44 I ostavi ih opet. Otišao je ponovo i pomolio se po treći put i izgovori ponovo iste reči kao i prethodni put.

45 Tada dođe učenicima i reče im: "Spavajte samo i odmorite se, jer evo približio se čas kada Sina čovečijeg predaju u ruke grešnika.

46 Ustanite, hajdemo, evo približio se njegov izdajnik."

47 Dok je on još govorio, kad ono Juda Iškariot, jedan od dvanaestorice njegovih učenika dođe. A s njim jedna velika grupa ljudi sa mačevima i batinama, poslani od prvosveštenika i narodnih starešina,

48 a njegov izdajnik im dade znak govoreći: "Koga poljubim, taj je, držite ga."

49 I odmah prišavši Ješui reče: "Zdravo učitelju", i poljubi ga.

50 A Ješua mu reče: "Prijatelju, šta si to uradio?" Tada priđoše, pružiše ruke na Ješuu i uhvatiše ga.

51 A jedan iz Ješuinog društva pruži ruku, isuka svoj mač i udari njime prvosveštenikovog slugu, te mu odseče uho.

52 Tada mu reče Ješua: "Vrati svoj mač na njegovo mesto, jer svi koji se maše za mač - od mača će i poginuti.

53 Ili misliš da ne mogu da zamolim svoga Oca, pa će mi odmah poslati više od dvanaest legija anđela?

54 Kako bi se onda ispunila Pisma, kada bih to uradio?"

55 Tog trenutka reče Ješua grupi ljudi: "Izašli ste kao na razbojnika sa mačevima i batinama da me uhvatite. Svako-dnevno sam sedeo u hramu i učio, i niste me uhvatili.

56 Ali sve se ovo dogodilo da se ispune proročka pisma." Tada ga svi učenici ostaviše i pobegoše.

57 A oni koji su uhvatili Ješuu, ovdedoše ga u dvor prvosveštenika Kajafasa. Potom se okupiše književnici i fariseji.

58 A Petros je za njim izdaleka išao sve do prvosveštenikovog dvora, ušao je unutra i seo sa slugama da vidi kraj.

59 A prvosveštenici i fariseji su želeli od nekoga lažno svedočenje protiv Ješue da bi ga mogli ubiti,

60 i nisu uspeali da nađu nikoga, iako su mnogi lažni svedoci došli.

61 Najzad, dvojica rekoše: "Ovaj je govorio: 'Imam moć da razrušim hram Božiji i da ga za tri dana sagradim'."

62 Tada ustade prvosveštenik i reče mu: "Ništa ne odgovaraš na to što ovi svedoče protiv tebe?"

63 A Ješua je ćutao. I prvosveštenik mu reče: "Zaklinjem te Bogom živim da nam kažeš jesi li ti Mesija, Sin Božiji?"

64 Reče mu Ješua: "Ti si to rekao, ali vam zaista kažem, od sada ćete videti Sina čovečijeg kako sedi s desne strane sile Božije i dolazi na nebeskim oblacima."

65 Tada prvosveštenik iscepa deo svoje odeće i reče: "Pohulio je na Boga. Šta će nam još svedoka? Eto sad ste svi čuli huljenje na Boga.

66 Šta mislite, šta treba da se radi?" A oni odgovoriše: "Zaslužio je smrt."

67 Tada mu pljunuše u lice i udariše ga po leđima, a drugi ga udariše po obrazu,

68 govoreći mu: "Proreci nam Mesijo, ko te je udario?"

69 A Petros je sedeo napolju u dvorištu kada mu priđe jedna sluškinja i reče: "Zar nisi i ti bio sa Ješ uom Galilejcem?"

70 Ali on pred svima reče: "Ne znam uopšte o čemu pričaš."

71 A kada izađe u predvorje, vide ga druga sluškinja i reče ljudima koji su tuda prolazili: "Ovaj čovek je bio s Ješ uom Nazarećaninom."

72 A on opet reče uz zakletvu: "Ne poznajem tog čoveka."

73 Malo posle priđoše oni što su stajali u predvorju i rekoše Petrosu: "Zaista si i ti iz te grupe, jer te tvoj govor koji podseća na proročki odaje."

74 Tada poč e Petros da ga se odriče i da se kune da ga nikada nije upoznao. I odmah zapeva petao.

75 A Petros se seti Ješ uinih reči: "Pre nego što petao zapeva, tri puta ćeš me se odreći." Potom izađe napolje i gorko zaplaka.

27. poglavlje

1 Kada je svanulo, svi prvosveštenici i narodne starešine se dogovoriše protiv Ješ ue da ga ubiju.

2 Zato ga svezaše i odvedoše komandantu Potac Pilatu.

3 Tada Juda Iškarriot, kada je sve to video, poč e da se kaje i vraća veri. Potom je vratio trideset dinara prvosvešteniku i starešinama naroda.

4 Rekao je: "Zgrešio sam što sam prosuo nevinu krv." A oni mu rekoše: "Šta se to nas tiče?"

5 Tada baci novčiće u hram, ode, uze jedan kanap i obesi se.

6 A prvosveštenici uzeše srebrnike i rekoše: "Ne valja ih staviti u hramovnu blagajnu, jer je njima plaćena Ješua krv."

7 Nego se dogovoriše te kupiše za njih lončarevu njivu za groblje strancima.

8 Zato se ta njiva do danas zove Logor Krvi.

9 Tada su se ispunile reči proroka Zeharija: "A ja im kažem: 'Ako je to dobro u vašim očima, uvećajte mi platu, a ako ne, otpustite me.' I odrediše mi platu od trideset srebrnika. Onda mi reče Bog: 'Pošalji ga lončaru.' Eto sad je u rukama čoveka lončara, jer mi je Bog tako naredio."

11 Ješua je stajao pred Pilatom, koji ga je pitao: "Jesi li ti jevrejski car?" A Ješua reče: "To si ti rekao."

12 I kada su ga optuživali prvosveštenici i starešine naroda, nije rekao ni reči na sve njihove napade.

13 Tada mu reče Pilat: "Vidiš li šta sve svedoče protiv tebe?"

14 A Ješua mu na to nije rekao ni reči, što je Pilata veoma čudilo.

15 A u čast velikog praznika Pesaha, prema njihovom običaju, komandant grada je obično oslobađao jednog zatvorenika koga je narod hteo.

16 Tada je u rukama Pilata bio jedan zatvorenik koji je bio skoro lud i koji se zvao Barabas. On je bio uhvaćen u ubistvu i bačen u podrum zatvora.

17 I kada se okupiše, reče im Pilat: "Koga hoćete da vam oslobodim, Barabasa ili Ješuu koji se zove Hristos?"

18 Jer je Pilat znao da su ga predali iz zavisti.

19 A kada je sedeo na sudijskoj stolici, poruči mu njegova žena: "Molim te, nemoj ni slučajno ništa loše da kažeš o onom pravedniku jer sam noćas u snu mnogo prepatila zbog njega."

20 Ali prvosveštenici i starešine nagovoriše narod da zatraže Barabasa, a Ješuu da pogube.

21 A Pilat im odgovori: "Kojeg od ove dvojice hoćete da vam oslobodim?" A oni rekoše: "Barabasa."

22 Na to im reče Pilat: "A šta da uradim sa Ješuum koji se zove Hristos?" I svi su rekli: "Da bude razapet."

23 A on na to reče: "Kakvo je zlo učinio?" Ali oni još jače povikaše: "Raspnite ga, raspnite ga, raspnite ga!"

24 A Pilatus videvši da ništa ne pomaže, i da ne može napraviti sa njima nikakav dogovor, nego buka postaje sve veća i veća, uze vodu pa opru ruke pred narodom i reče: "Ja nisam kriv. Pazite šta radite."

25 A sav narod odgovori: "Krv njegova na nas i na naše potomke."

26 Tada im pusti Barabasa, a Ješuu dade na šibanje i raspeće.

27 Tada dvorski konjanici povedoše Ješuu u sklonište i skupiše oko njega mnogo ljudi od raznih naroda.

28 Svukli su ga i ogrnuli mu zeleni plašt,

29 ispleli su venac od trnja te mu stavili na glavu i dali mu trsku u desnu ruku. Onda su pred njim klekli i počeli da mu se rugaju govoreći: "Zdravo da si caru Jevreja."

30 I pljuvali su ga u lice, potom mu uzeli trsku i udarali ga njome po glavi.

31 I kada su mu se narugali, svukli su sa njega plašt i obukli ga u njegovu odeću, pa su naredili da ga razapnu.

32 I kada su izlazili iz grada, naišli su na čoveka koji se zvao Šimon Kanaani. Njega su naterali da mu nosi krst.

33 I kad su došli na mesto koje se zove Golgota, koje je na brdu Kalvari,

34 dadoše mu da pije vino pomešano sa žuči. Kada je probao, osetio je gorčinu i nije hteo više da pije.

35 A kada su ga raspeli, podelili su njegovu odeću bacajući kocku,

36 - 37 i staviše mu više glave jedan natpis na kojem je pisalo: "Ovo je Ješua, car Izraela."

38 Tada raspeše s njim dvojicu lopova, jednoga s njegove desne, a drugoga s leve strane.

39 A prolaznici su ga grdili mašući svojim glavama

40 i govoreći: "Ti što rušiš hram i za tri dana ga sagrađuješ, spasi samoga sebe, i ako si Sin Božiji, siđi s krsta."

41 Isto tako su govorili prvosveštenici zajedno sa narodnim starešinama ismevajući mu se:

42 "Druge je spasao, sebe ne može da spase. Ako je car Izraela, neka siđe sad s drveta pa ćemo verovati u njega.

43 Uzdao se u Boga, neka ga sad On izbavi, ako ga želi, jer je govorio: 'Ja sam sin Božiji'."

44 A isto tako su ga vređali i lopovi raspeti s njim.

45 A od šest sati uveče nastala je tama po svoj zemlji koja je trajala do devet sati.

46 Oko devet sati povika Ješua veoma glasno na svetom jeziku: "Eli, Eli, lama azavtani?" ("Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?")

47 A jedan od onih što su tamo stajali čuvši to reče: "Mora da zove Elijahua."

48 I odmah otrča, uze sunđer, natopi ga sirćetom, i dade mu da pije.

49 A ostali rekoše: "Izgleda da će doći Elijahu da ga spase."

50 A Ješua još jednom povika glasno i posla dušu svome Ocu.

51 I odmah se zavesa u Hramu rascepi na dva dela od gore do dole, i zemlja se zatrese, i stene se raspadoše,

52 i grobovi se otvoriše te vaskrsnuše mnoga tela iz sna praha zemaljskog.

53 I izišavši iz grobova posle njegovoga vaskrsenja uđoše u Sveti grad i pokazaše se mnogima.

54 A kapetan i oni koji su s njim čuvali Ješuu videvši zemljotres i šta se dogodilo, uplašiše se vrlo i rekoše: "Ovaj zaista beše Božiji sin."

55 A tamo su bile i gledale sve to iz daleka mnoge žene, koje su pratile Ješuu od Galileje i služile mu.

56 Među njima je bila i Marija Magdalina, i Mirjam, Jaakovljeva i Josefova majka, kao i majka Zevedejevih sinova.

57 A kada je pao mrak, dođe bogati čovek iz Karnasije, po imenu Josef, koji je i sam bio Ješuin učenik.

58 On ode kod Pilata i zatraži Ješuinu telo. Tada Pilat naredi da mu se telo preda.

59 I uze Josef telo, uvi ga u veoma fino svileni platno,

60 pa ga stavi u njegov novi grob koji bio napravljen od kamena, i stavi veliki kamen na vrata od groba.

61 -

62 A sutradan, posle Pesaha, skupiše se prvosveštenici i fariseji kod Pilata,

63 i rekoše: "Gospodaru, setismo se da ona varalica još za života reče: 'Posle tri dana ustaću i oživeću.'"

64 Naredi stoga da se osigura grob do trećega dana, da ne dođu njegovi učenici, ukradu ga, i narodu kažu: 'Ustao je iz mrtvih, pa će ta prevara biti gora od one prve.'"

65 Reče im Pilat: "Evo vam straža pa idite i osigurajte što bolje znate."

66 A oni odoše i završiše izgradnju groba, zapečatiše kamen i postaviše stražu.

28. poglavlje

1 A u prvi dan sedmice, u zoru, dođe Mirjam Magdalina i druga Mirjam da pogledaju grob.

2 I gle, zemljotres veliki poče, jer anđeo Gospodnji siđe s neba do groba, odvali kamen i stade.

3 A pojava mu je bila kao sunce, a odeća kao sneg.

4 Od straha pred njim, uzdrhtaše stražari i postaše kao mrtvi.

5 Tada anđeo progovori ženama: "Ne bojte se, znam da tražite Ješuu koji je razapet.

6 Nema ga ovde. Jer je već živ, kao što je i rekao. Zato dođite i vidite mesto gde je ležao Gospod.

7 I idite brzo pa recite njegovim učenicima da je tamo nekad bilo telo Gospoda, i da on ide pred njih, i da će ga tamo videti, kao što im je i rekao."

8 Žene su otišle odmah od groba sa strahom jer su videle anđela, i sa velikom radošću jer je Gospod ustao iz mrtvih. Trčale su da jave njegovim učenicima.

9 I dok su one trčale, Ješua izađe pred njih i reče: "Neka vas Bog spasi." A one mu priđoše, kleknuše pred njega i pokloniše mu se.

10 Tada im Ješua reče: "Ne bojte se. Idite i javite mojoj braći neka idu u Galileju, i tamo će me videti."

11 A kada su one išle, neki stražari dođoše u grad i javiše prvosveštenicima sve što se dogodilo.

12 Prvosveštenici su se sastali sa narodnim starešinama, te su se dogovorili i dali farisejima mnogo novca,

13 i rekli im: "Kažite da su njegovi učenici došli noću i ukrali ga dok smo spavali.

14 I ako to dočuje Pilat, mi ćemo ga ubediti i vas oprostiti brige."

15 A oni uzeše novac i učiniše kako su ih i naučili. I ova priča se kod Jevreja čuva u tajnosti do današnjih dana.

16 A posle ovoga, dvanaestorica učenika ode u Galileju, a on im se prikazao u planini

17 kako se moli. Kada su ga videli, pokloniše mu se, a neki i posumnjaše u njega.

18 Tada priđe Ješua i reče im: "Meni je data sva vlast na nebu i na zemlji.

19 Zato idite i

20 učite ih da poštuju zauvek sve što sam vam zapovedio."

O autoru

Nehemija Gordon je završio arheologiju i magistrirao biblijske studije na Hebrejskom univerzitetu u Jerusalimu. Radio je kao prevodilac Svitaka sa Mrtvog Mora i kao istraživač u dešifrovanju drevnih hebrejskih rukopisa. Održao je veliki broj predavanja širom sveta. Rođen je u Čikagu, a u Jerusalimu živi tokom poslednjih 15 godina.